

POŠTNINA PLAČANA V GOTOVINI

MILADIK

DRUŽINSKI LIST S PODOBAMI

19 LETO 32

XIII

VI JUNIJ PESMI: V kresno noč (Lojze Štular) / Sredi polja joka Bog (Jože Vovk) / Berači; Ko bel labod (Janko Samec) / Na Magdaleno (Kochanowski-Debeljak) / Bolna deklica misli (Mirko Javornik) / Temne rože (Vinko Zitnik) — LEPOSLOVNI SPISI: Veliki Tomaž (France Bevč) / Prekletstvo hiše na višavi (Jan Plestenjak) / Ko so hrasti šumeli (Minclov-Vdovič) — POLJUDNI SPISI: V prepadih (Pavel Kunaver) / Zmoté in presenečenja (Bogdan Kazak) / Mesojede; rastlinojede (dr. Janez Plečnik) — PISANO POLJE: Črna smrt (Albin Zalaznik) / V solčavskem raju (Fr. Krašovec) / Nove knjige / Naše slike — DRUŽINA: Družica možu / V »kači« / Kdor ima vrt (H.) / Hrana na izletih in počitnicah (Š.H.) / Kuharica (M.R.) — ZA KRATEK ČAS: Osat (Miha Gorjanc) / Smešnice / Uganke — SLIKE: Molitev († Jože Gorjup) / Fotografije (Fr. Krašovec): Večerni mir; Pozabljena domačija; Zapuščeni mlin; Perica; Pred nevihto; Od prve maše; Mala ziblje; Kapelica na prévalu; Klasje valoví; Seno spravljajo; Soparno popoldne / Široka jama nad Vidmom; Prepád Široka jama na Tisovški planoti; Sovja jama na Juntezovem Lazu; Ob prepadu nad Podpečjo (fot. J. Kunaver)

MLADIKA izhaja v Celju prvega dne vsakega meseca. Naročnina za Mladiko je letno Din 84—, s krojno prilogo vred Din 100—.

Da uprava ustreže najširšim slojem, sprejema naročnino tudi polletno (Din 42—) in četrtletno (Din 21—).

V inozemstvu stane Din 100—, s krojno prilogo Din 116—; v Ameriki dol. 2—, s krojno prilogo dol. 2.40.

Čekovni račun imamo za Jugoslavijo v Ljubljani št. 11.412 Družba sv. Mohorja, Celje, za Italijo v Trstu št. 11/1675, za Avstrijo na Dunaju D 160.150.

Naročnino in reklamacije je pošiljati na naslov: Uprava Mladike v Celju. — Reklamirati se more vsakokrat le zadnja številka.

Rokopisi naj se pošiljajo na naslov: F. S. Finžgar, tehnični urednik publikacij Družbe sv. Mohorja, Ljubljana, Pleteršnikova 30, ali: Mladika, Ljubljana, poštni predal 337; telefon 3095.

Ugankarsko gradivo sprejema višji šolski nadzornik Josip Novak v Št. Vidu nad Ljubljano. Na isti naslov je pošiljati tudi rešitve ugank.

Za dečke res poučno-zanimiva je knjiga Med življenjem in smrtjo

Iz ruščine prevel B. Vdovič.

Knjiga je ilustrirana. Kritike priznavajo, da je zgodba te ekspedicije v Severno Ledeno morje med podobnimi spisi pač izmed resničnostno najlepših.

Stane broš. 27— (36—), vez. 36— (48—)

V O C E N O S M O P R E J E L I T E L E K N J I G E

Knjiga o lepem vedenju. Tretja, zelo pomnožena in izpopolnjena izdaja. Spisal Urbanus. V Ljubljani 1932. Jugoslovanska knjigarna. — Vezana 64 Din, broš. 50 Din.

Sedaj vem, kaj je radio. V esperantu spisal E. Aisberg. Prosto prevedel Leopold André. 1932. Založila in izdala Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Vez. 48 Din.

Dve nevesti. C. Golar. Vesela igra v treh dejanjih. V Ljubljani 1932. Natisnila in založila Učiteljska tiskarna v Ljubljani. Cena 18 Din.

Borivec z Bogom. France Vodnik. 1932. Pesniška zbirka. Natisnila Jugoslovanska tiskarna v Ljubljani.

Očetov klic. Sedem govorov o katoliški akciji. Dr. Mihael Opeka. V Ljub-

ljani 1932. Založila Prodajalna H. Ničmanova. Cena 10 Din.

Ciciban. Oton Župančič. V Ljubljani 1932. Opremil in ilustriral Nikolaj Pirnat. Izdala »Umetniška propaganda«. Vez. 45 Din.

Črtice. Fran Ksaver Meško. Maribor 1931. Tisk in zaloga Tiskarne sv. Cirila v Mariboru. Cirilova knjižnica LXVIII zvezek.

Naročniki! Prosimo vas, pokažite Mladiko tudi prijateljskim družinam. Če sodite, da bi katere naročile Mladiko, blagovolite sporočiti naslove na dopisnici: Upravi Mladike, Celje. — Od prejšnjih letnikov Mladike se še dobijo letniki 1924, 1925 in 1926 broširani po 90 Din, vezani po 130 Din, letniki 1927, 1928, 1929, 1930 in 1931 broširani po 110 Din, vezani po 150 Din; z odpravnino stane letnik 10 Din več. Vezava Mladike stane z izvirnimi platnicami v platnu 40 Din, napol v platnu 30 Din; lahko pa se naročajo izvirne platnice tudi same ter stanejo v platnu 30 Din, napol v platnu 20 Din.

Tiska Mohorjeva tiskarna, r. z. o. z., v Celju (Fran Milavec, Celje). — Izdaja Družba sv. Mohorja v Celju (Jožef Zeichen, Celje). Za uredništvo: Fran Milavec, Celje.

MILADIK 1932 VI

VELIKI TOMAŽ

Povest / Spisal France Bevk

15.

Polona je zbolela. Ležala je le dva dni, skrb za gospodarstvo ji ni dala počitka. Tomaž se je bil vrnil trezen domov in se poprijel dela. Tonetove besede so ga bile zadele globlje, nego so mislili. Ni govoril, a bil je ves spremenjen, s pogledom obrnjenim vase. Bilo je videti, da se bo življenje na Veliki njivi znova povrnilo v prejšnji tir. Toda Tomaž se je bil preveč vdal pijači, da bi mogel prestajati brez nje. Delal je teden dni, v nedeljo je krenil v krčmo, ves teden ga ni bilo domov. Pravili so, da se je opil do nezvesti.

Polona je prej verjela, da pozna moža do dna, a je tiste dni zaman razmišljala o njem. Bil ji je ko uganka. Za mizo je sedel ko tujec, še ležal je ko tujec ob njeni strani. Zanj ni bilo več družine. Hodil je po hiši ko duh na zakletem gradu, vsi so ga s strahom pogledovali.

»Ali še niste šli na sodnijo?« jih je vprašal s podsmehom.

Nihče mu ni odgovoril.

»Ne upajo se, ha!« je neke noči zagolčal iz polspanja.

Polona je še vedno molila, poslušnila v besede in vzdihnila iz globočine duše: »Res, ne upam se. Bog, daj mi moči!« Mislila je samo na to, kako bi ohranila Štefanu dom. Delala je na vse pretege. Včasih je prihajal Tone in ji pripomogel pri najhujšem delu. Tudi Ivanka in njen mož sta prišla grabit v senožet.

Vse to je Tomaža rahlo bolelo; občutil je, kakor da mu izpodkopavajo tla. Saj res ni bil več gospodar. Bil je pijanec, peto kolo. Kadar je sédel k skledi, je zajemal z občutkom berača, ki so ga pustili k mizi. Saj je bil kriv sam. Neredko si je sam tako trpko očital, da mu je zaječalo v prsih. Mikalo ga je, da bi bil stopil po večerji na sredo

izbe in povzdignil glas: »Jutri bomo kosili v Vrh; glejte, da boste s petelinjim petjem že na nogah!« To bi se domači začudili, se obenem razveselili. Kaj ga je zadržalo, da ni storil tega? Na to bi si niti sam ne znal odgovoriti.

Prešli so tedni, življenje na Veliki njivi se ni izpremenilo. Delo na polju in na senožetih je bilo na vrhuncu, a družina smrtno utrujena. Noči, kot o njih pravijo ljudje: komaj se človek stegne, že v dan dregne.

Tedaj je dobil Tomaž vabilo od sodnije. Uganil je, kaj to pomeni. Polona ga je plašno gledala, a on se je pol grenko pol srdito smehljajal. »Torej res?« mu je kovalo v duši. Ne, pred drugimi ni hotel pokazati, da ga je zadelo. Odšel je na klanec in se ozrl. Bil je sam. Tedaj je raztrgal papir in ga z nogami zateptal v blato.

Prišlo je drugo pisanje, Tomaž ga je zmečkal in z njim zamašil steklenico. Nekaj dni za tem se je prikazal na klancu orožnik. Tomaž ga je zagledal iz velike kamre in poslušnil. »Ali je doma Tomaž Flander?« je bilo slišati iz veže. Moža je pogrelo, da je občutil omotico v glavi. Ne, orožnik ga že ne bo vodil, da bi vaščani prodajali zijala. Splazil se je natiho iz kamre, odšel skozi zadnja vrata in stopil na stezo, ki je vodila čez gmajno in čez prelaz. Oziral se je, na zložnih mestih je tekkel, ves znojen je dospel v trg.

»Kje pa je orožnik?« se mu je začudil bradati sodnik.

»Sam sem prišel,« je dejal.

Sodnik ga je meril skozi naočnike. Pobrskal je med papirji, izvlekel izmed njih polo in jo je razgrnil. Bral mu je in razkladal, da bi bilo še pastirju umljivo. No, Tomažu bi bilo tudi brez razlage vse jasno. Polona in Tone sta mu jo nagodila. Tako, da on ni več gospodar, ker zapravlja? Preklican je. Kdo pa je gospodar? Njegova žena, a po njeni smrti Štefan. Tinca dobi doto, kadar se poroči.

»Štefan je sam šel od hiše,« je posegel Tomaž vmes.

»Počakajte,« ga je premeril sodnik. »Nihče ni plačnik za dolgove, ki jih boste znanprej naredili. Za dom nimate pravice kupovati ne prodajati.«

»In od hiše naj se poberem, ne?«

V Tomažu se je krohotalo, lomil ga je srd.

Ne. On dobi obleko, hrano in streho. Do smrti. Polona mu bo iz lastne volje navrgla kak goldinar za tobak in za pijačo. A on naj ne razgraja v hiši. Tudi nagajati jim ne sme, sicer bo imel opravka z orožniki.

To ni stalo v pismu, sodnik je dodal iz svojega.

Je to vse? Da, vse.

V Tomažu je kljuvalo, kot da mu je vran sedel na srce. Še nikoli se ni čutil tako ponižanega. In to mu je naredila Polona, njegova Polona? Sodnikove besede so plesale okoli njega ko slama v vrtincu in ga zamotavale v klobec.

»Ali ste razumeli?« ga je vprašal sodnik.

Saj ni mogel odgovoriti. Iz srda, ki je gorel v njem, je dvignil pest in treščil po sodnikovi mizi. Črnilnik je odskočil ko kobilica in se prevrnil po papirjih.

»Vi bi radi pokusili ričet?« se je sodniku poostiril glas, roka mu je segla v redko brado. »Če ste hoteli ugovarjati, ste morali priti, ko ste bili klicani. Tu se podpišite!«

Tomaž je bil ves zmeden, razlito črnilo mu je vzelo pogum. Vendar ni mogel prikriti nejevolje v glas.

»Ne znam pisati, le motiko znam sukati... Vse življenje sem garal, a zdaj to,« je pristavil narejeno bridko.

»Napravite tri križe!«

Starec je že držal za pero, a se je nenadoma zdrznil.

»In če se ne podkrižam?«

»Veljavno bo kljub temu. Sicer pa imamo še drugačna sredstva.«

Pero je zaškripalo. Črnilo je v drobnih kapljicah štrkalo po raskavem papirju. Tomažu se je bilo pri tretjem križu nenadoma tako milo storilo, da bi bil položil glavo na papir in zajokal. Odložil je pero in segel z roko na čelo.

»Pa hvala vam lepa, gospod sodnik,« se mu je slednjič porogljivo iztrgalo iz ust.

Ko je znova stal na cesti, je še vedno držal klobuk v rokah. Kam naj krene? V dnu duše se mu je začelo oglašati pekoče kesanje. Ne, ne! Zacepetal je in se pokrnil. Zatrli je kes in dvignil glavo. Ne, za vse na svetu ne! In vendar je imel

občutek, da mu je za vedno spodrsnilo. Navzdol leti, navzdol, ni več pomoči.

Ni krenil v krčmo, šel je domov. Domači so bili na polju, le Jošt je imel opraviti v hlevu.

»Pojdi z menoj!« je poklical hlapca.

Jošt je začudeno pogledal gospodarja. Ni bil več vaje, da bi mu on ukazoval. Ubogal ga je.

Na vrhu stopnic je bila prostorna izba s pečjo in z ognjiščem. Priredil jo je bil že Krištof, ko je prezidaval hišo. Nekoč je omenila Polona, da bosta na starost imela v njej svoj kot, a Tomaž je trdo molčal. Zakotje je bilo prostorno, stene pobeljene. Dvoje oken je gledalo na dvorišče proti koritu. V sobi so hranili orodje in nekatere pridelke. Kar so pomnili, ni nihče v njej prebival.

Tomaž je stopil na prag in se ozrl po stenah. Na tleh je bilo smeti na debelo, v oknih pajčevina. Na ometu je ležal prah, da so bile stene videti sive.

»Kaj zijaš, motovilo?« se je Tomaž ozrl po Joštu. »Zagrabiva!«

Vreče, orodje, vse sta znesla na hodnik. Čez pol ure so ostale v sobi zgolj smeti in pajčevina. Jošt je pometal z brezovo metlo, da se je dvigal prah, smeti je vrgel kar na stopnice. Tomaž je ometel pajčevino in stepel prah s sten.

Zakotje je namah postalo prijaznejše. Celó čedno je bilo, le zelo prazno in pusto. Tomažu je zaigral skrivnosten nasmeh med brki.

Stopil je z Joštom v veliko kamro, zgrabila sta posteljo in jo izvlekla na hodnik. Postavila sta jo v zakotje. Jošt je sopihal in zijal. Ni mogel premagovati radovednosti.

»Kdo bo tu spal?«

»Jaz,« je zamrmral Tomaž. »Molči!«

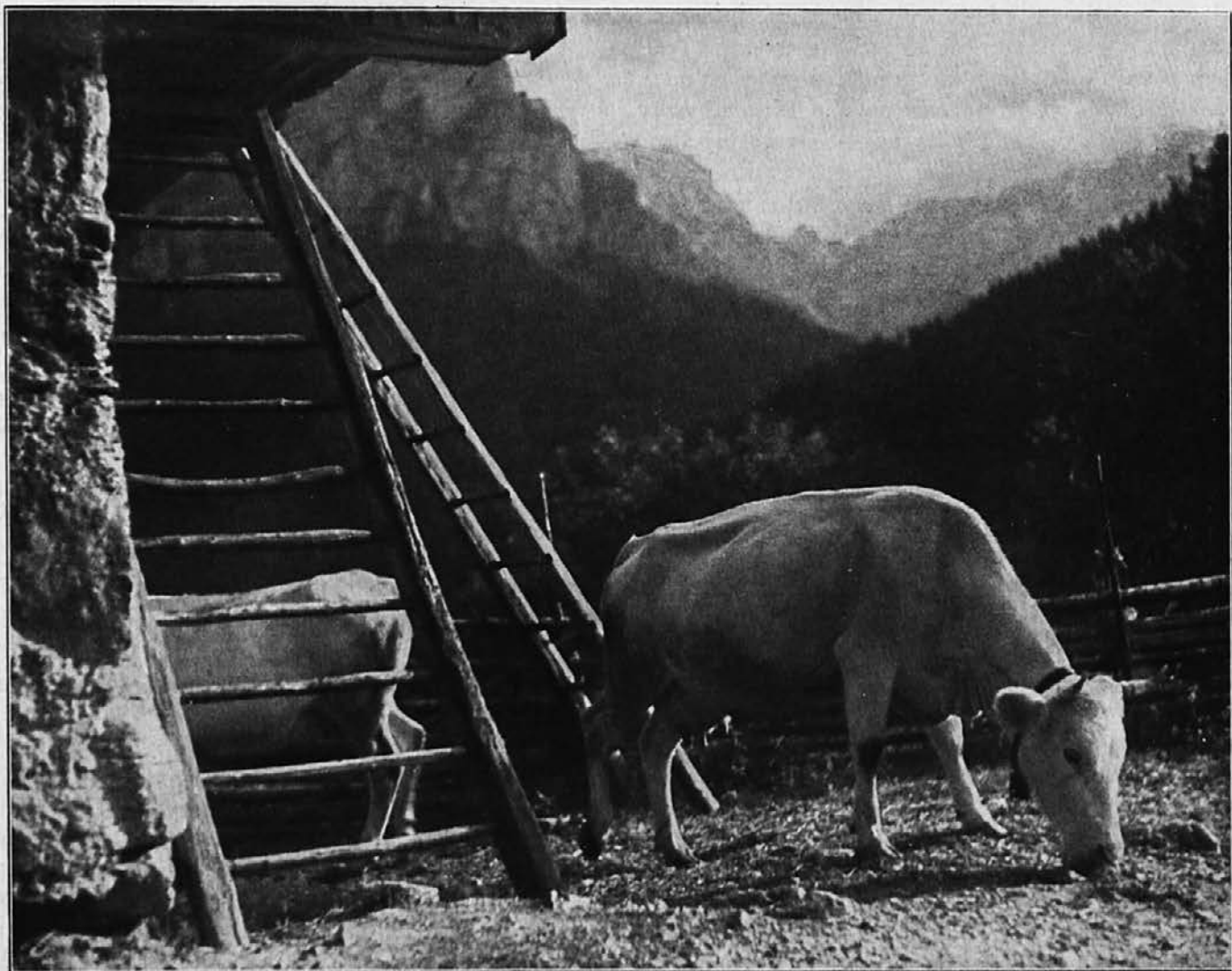
»A—a? In mati?« se je Joštu raztegnil obraz.

»Molči, ti pravim! Pojdiva po skrinjo.«

V zakotje sta prinesla tudi mizo in stol. Na stene sta pribila nekaj svetih podob. Tomaž je stopil v shrambo. Vzel si je kruha, slanine, kar je našel. Dve bariglici žganja, ki so ga hranili za delavce, je postavil za posteljo.

Preden si je mislil, je bilo vse nared. Postal je in se zadovoljen oziral... Iz skrinje je vzel zadnji denar in ga preštel. Polona se ga ni bila doteknila. Sedé ob mizi je držal roko na denarju in se zamislil. Zapeklo ga je v duši. Dva glasova sta se borila v njem. Zmagal je zamolkli glas, ki je prihajal iz njegove bolesterne trme.

V hiši je bilo vse tiho, pusto in prazno. Kaj porečejo? Legel je na posteljo in si podvil roke pod glavo. V tem pričakovanju je bilo celó nekaj veselega. Poslušal je, lovil vsak šum. Skozi okna je videl, da je sonce že zahajalo in se rdečkasto svetilo v vrhu.

Večerni mir.

Prva je prišla Polona. Stopicala je po veži, odpirala v izbo, šla dvakrat v hlev. Pred hišo je govorila s kokošmi. Med drevesa je začel legati mrak, tedaj so prišli tudi drugi. Ustavili so se ob koritu in se šalili. Zdaj pa zdaj se je razlegnil veseli Tinčin smeh. Nato je nekdo letel po stopnicah, na hodniku so utihnili koraki.

»Mati, kaj pa je to?«

Bila je Tinca. Od začudenja je plosknila z rokami in izginila v vežo.

Tomaž je tiho stopil do vrat. Pridržal je sapo in posluhnil. Polona je prihajala z drobnimi, naglimi koraki. Postala je, molčala, kot da ji je začudenje zadrgnilo grlo. Stopila je na prag velike kamre.

Bilo je slišati le Tinco, ki je bila prihitela za materjo in vzkliknila: »O, ol«

»Kamra je prazna, z gospodarjem sva vse znesla iz nje,« je v veži na vsa usta razlagal Jošt.

»Pojdite v izbo!« je Polona trepetaje zaklicala. »Kmalu bo večerja.«

Počakala je, da je pred hišo in v veži vse utihnilo, nato je stopila do zakotja.

»Tomaž!« je poklicala. »Tomaž!«

Njen glas je jokal, prihajal ji je iz dna duše. Počakala je; bilo jo je groza v splošni tihoti. Poskusila je odpreti vrata. Bila so zaklenjena.

Okrenila se je in s pijanimi koraki odšla po stopnicah.

Tomaž se je naslonil na okno. Znova je trpel. V tistem trenutku se je odločevalo v njem za vse dni do smrti... V duhu je videl Polono, kako je brez moči sedla k ognjišču in si podprla glavo. Ali se kesa? Ali joče? V Tomažu se je zamolklo veselje nad tem borilo z bridkostjo. Koliko let sta mirno živela drug ob drugem! Sedaj so bile najtesnejše vezi med njima za vedno pretrgane.

16.

Neke nedelje v jeseni se je Polona odpravila k maši v šmarje. Že dolgo je ni bilo v dolini. Zadrževalo jo je delo, še ob nedeljah si ni pri-

voščila popolnega počitka. Poleg tega je bila tako utrujena, da se je plašila dolge, strme poti. Tudi se je nekoliko ogibala Štefana. Ko je ta zvedel, kako je doma, ji je naročil po Tinci, da ni prav storila. To jo je zadelo ko nož v srce. Moj Bog, saj si je večkrat tudi sama očitala. A kako naj bi bila storila? Ali Štefanu res ni več do doma? Ta misel jo je pekla. Bala se je sinovih očitkov, še bolj tega, da bi se odrekel domačiji.

Prišel je čas, ko je morala govoriti z njim. Po maši je krenila v mlin, sedla na klop, se zgrabila za križ in zaječala.

»Ali vas boli, mati?« se je prestrašil Štefan.

»Starost me tare,« je vzdihnila.

»Preveč se ženete,« je rekla Gabrijela, ki je pripravljala kosilo.

»Pri nas se je treba gnati. Premalo nas je. Še takó ne zmoremo vsega.«

Štefan je ujčkal Poldeta in molčal. Materine besede so zvene le ko rahlo očitaje. On in Gabrijela bi morala biti na Veliki njivi, delati in skrbeti. Bil je prepričan, da se mora življenje doma na kak način izpremeniti, tako ne pojde dalje. Toda kako? Ni maral posegati v njihove zadeve, kakor da jim je daljen sosed, ne sin. Včasih je pač sanjal, da se bo oče premislil in ga poklical na dom. Doline se je bil sicer privadil, a če bi se to zgodilo, bi od veselja zavriskal. Očeta so preklicali, s tem se je zlo le povečalo. Če bi bil živel na Veliki njivi, bi bil morda materin korak še podpiral. Iz daljave je vse drugače gledal in sodil, kot so drugače gledali in sodili tudi ljudje. Oče se je ločil od matere, še jed so mu dolgo pokladali na prag zakotja... Misel na to ga je napolnila z bridkostjo do solz.

Po obedu se mati ni takoj dvignila, kot je bila njena navada. Sin je spoznal po njenih očeh, da bi rada govorila. Pomignil je ženi, a Polona je imela bistro oči.

»Le ostani, Gabrijela! Nič takega ni, da bi ne smela slišati. Tako si naša kot Štefan.«

Nastali so trenotki zadrege in splošnega molka. Štefan je razburjen hodil po izbi, Gabrijela je uspavala sina. Mati je imela prepolno srce, dolgo ni mogla začeti. Pomagal ji je sin.

»Kaj pa oče?«

»Tak je, kot je bil,« se je žena predramila iz misli. »Z nikomer ne govori. Dela le zase in pije.«

»Tega ne prenese, da ste ga preklicali,« je jeknilo iz Štefana.

»Kaj naj bi bila storila?« si je mati obrisala solzo. »Nobena beseda več se ga ni prijela. Saj ti ne veš. Grozil je, da nas postreli. Sodnije se pa boji.«

Štefanu se je zdelo preneumno.

»Postreli? Saj nima puške.«

»Saj ne rečem, da bi to res storil,« se je prestrašila Polona. »Vendar v pijanosti človek ne ve, kaj dela. Puško pa je imel in jo še ima. Pred nekaj dnevi je prinesel zajca... Gabrijela, saj boš molčala?«

Sin je obstal ko olesenel in strmel v mater.

»Še tega je bilo treba. Z Gašperjem si nista po srcu. Ali mu nič ne daste za pijačo?«

»Seveda mu dajem. Saj sem tudi pred sodnikom obljubila. Položila sem denar predenj, a on mi ga je vrgel v obraz. Ko sem odšla, ga je pobral... Včasih mislim, da ne delam prav, če mu dajem. Manj ko pije, bolje je zanj in za nas.«

»Ne vem, če je bolje. Zdaj je slabše, kot je bilo prej.«

»Ali naj bi mu bila pustila, da bi vse pognal?« se je mati zavzela. »Navzdol gre naglo. Tu je še Tinca in ti...«

»Zame ne gre,« jo je sin prekinil.

Ni bil docela odkrit. V materi se je dolgo borilo.

»Ali se ne misliš več vrniti?«

»Tega nisem dejal,« je zamrmral Štefan. »Če bi bilo tako kot ni... bi se ne branil...«

»Moj Bog!« je vzdihnila Polona. »Tako ne gre več dalje. Vzeti moramo hlapca in deklo. Kdo jih bo plačal? Tinca bo tudi kmalu izginila, v očeh ji to berem. Jošt le malo zaleže. Še eno tako poletje pa bom legla v grob. Ošibela sem. Od trudnosti ne morem več spati. Vse me boli, telo in duša.«

Štefan je stal ob oknu in buljil v mater, ki so se ji trudno premikale ustnice. Šele tedaj je opazil, da se ji je zadnje poletje sključilo telo, a obraz ji je pobledel in shujšal. Toliko gub in sivih las prej ni imela.

Zasmilila se mu je v dno duše.

»Ali ste prišli, da bi naju pregovorili?« je vprašal zamolklo.

Poloni se je za hip razjasnil obraz. Kar ji je bilo najteže izreči, je bilo že izgovorjeno.

»Saj zdaj je vse v mojih rokah. Zgovorimo se. Preselila se bom k Tinci, gornji kamri bosta vajini. Verjemi mi, da bo vse dobro.«

Sin je vzdihnil. Rad bi bil ustregel materi, a mu je po njenih besedah taka teža legla na prsi, da mu je branila dihati. Vse dobro? Dà, dà. Bodoče življenje na Veliki njivi je le prejasno videl pred seboj. Delo, samo delo, a niti hipa radosti. Samo z delom človek ne more biti srččen. Oče ga je mrzil, a kar mu je še huje delo, sovražil je Gabrijelo. Če ji tudi ne poreče besede, oči bodo govorile.

Pozabljena domačija.

Pogledal je ženo. Na njenem obrazu je bral iste pomisleke.

»Kako naj stopimo v hišo, ko bova tako gledana od očeta? Še za vas je težko, a naju ne more trpeti...«

Polona se ni zgenila, kakor da so se ji v tistem hipu vse nade zrušile.

»Odpočila bi se rada,« je zatrepetala v pridržanem joku. »Če ni drugače, bom pa trpela in delala do smrti... Saj ne bom dolgo...«

Solze so se ji ulile po licih. Gabrijeli se je tako globoko zasmilila, da je tudi njej zadrhtel obraz v joku. »Štefan, name se ne oziraj,« je rekla možu. »Kar boš storil, mi bo prav in dobro.«

Štefan je gledal skozi okno na jez. Že dolgo mu ni bilo tako hudo in grenko. Čutil je, kako se mu oči matere in žene upirajo v hrbet in pričakujejo odločitve. Toda predstava bodočega življenja na Veliki njivi mu je bila od hipa do hipa strahotnejša. Dà, če bi bil sam, bi si ne pomišljal. Tako pa je bilo nemogoče.

»Mati, ne morem,« se je okrenil. »Čez zimo boste že kako, spomladi pa se na kak način preobrne.«

»Ti veš,« je dejala mati brez solzá in očitanja. Še razočaranja ni bilo v njenem glasu. »Če bo kdaj sila, te bom pa poklicala.«

Iz oči ji je sijala globoka vdanost v usodo. Biló je, kakor da se je nekaj zakrknilo v njej. Dvignila se je in se opotekla proti vratom.

»Kam se vam tako mudi?« jo je zadrževal Štefan.

»Delo me čaka,« je z muko iztisnila iz grla.

Ni mogla več prestajati. Niti minute. Bila bi rada sama, sama. Kdo naj bo priča njene nerazumljive tesnobe in bridkosti? Kdo naj jo razume do dna?

17.

Polona je hodila ko omotična. Oči so se ji zalivale s solzami, jesenska pokrajina se je ko z rahlo meglo zastrta razgrinjala pred njo. Porajale so se ji misli, ena grenkejša od druge. Rada bi bila prišla čimprej domov, druge želje v tistem trenutku ni imela.

Nad potokom, kjer se začne steza strmo dvigati v hrib, je postala. Na tistem mestu se je dvigala velika, z mahom in srobotom obrasla skala. Ob stezi je stalo znamenje. Pred davnimi leti je bilo na poti iz Potoka spodrsnilo pijancu, padel je čez skalo in obležal nezavesten. Naslednje jutro so ga našli mrtvega. Domači umetnik je narisal prizor z mlako krvi, ki jo je bil čas že skoraj docela zabrisal. V kotu slike je bil upodobljen svetí Florijan, ki vliva vodo na oblake pod seboj.

Polona še nikoli v življenju ni občutila obupa, tistega dne jo je bilo divje zgrabilo. Padla je na kolena pred znamenje, sklenila roke in jih dvignila proti lesenemu križu. Iz globočine njene bolesti so prihajale besede, ki so ji vroče žuborele čez blede ustnice.

»Sveti Bog, s čim sem se tako hudo pregrešila? Sveti Florijan, pogasi ogenj, ki me peče! Bog, o Bog, če zahtevaš mojo smrt, vzemi me, rada umrem, da bi bilo le potem doma vse dobro...«

Gozd je z orumenelim listjem pošumeval okoli nje. V vrhu drevesa je začivkala ptica in zletela v drugo stran hriba. V suhljadi je zašumelo. V bližini je venomer šumel potok in podil v nižino sinje, kodraste valove.

Poloni je postalo laže v duši, nove nade so ji stopile v srce. Morda jo bo Bog uslišal in bo vse dobro. Dvignila se je in se naglo motovila čez korenine. Čutila je, da ji je zrasla tudi telesna moč, kot da se je okopala v bistri vodi.

Saj sama ni vedela, kdaj je prešla gozd, hodila je ko mladenka. Stopila je na polje in se z vedrim pogledom ozrla po jesenskih njivah, ki so se pisane razprostirale do vasi. Nebo se je bilo rahlo pooblačilo. Siv mrak je ovijal prirodo.

Ob pogledu na domačijo, ki se je skrivala med drevjem, je znova začutila rahlo bolečino v srcu. Podvizala se je kot včasih, ko jo je čakalo dete, ki ga je morala podojiti. Sredi sadovnjaka je nenadoma obstala. Iz hiše, ki je bila zadnje leto

v petek in svetek tako mirna, skoraj mrtva, je bilo slišati šum. Kaj je? Razločila je le govorjenje prešernih ljudi, vzklike in smehe.

Med zadnjimi drevesi je tekla ko otrok; upehana je obstala pred hišo. Ob koritu je slonela Tinca in dvoje deklet. Pogledale so jo napol plašno, a napol s prikritim veseljem na obrazih.

Polona je vprašujoče strmela.

»Melinški fantje so prišli,« je pripovedovala Tinca. »Tudi nekateri izmed naših so vmes. Oče jim toči žganja.«

Polona je pritisnila roke na prsi in pogledala v križasta okna. Na uho so ji udarjale glasne besede, bahavost in objest, izzivanje in pikra zabavlja.

Ne, melinški fantje niso mogli preboleti sramote predlanskega leta, ležala jim je ko kamen na duši. Ravničani so jih ob vsaki priliki spominjali nanjo. Tuhtali so maščevanje, a ugodna prilika nikoli ni nanesla... Tiste nedelje pa so se bili sešli fantje iz Melin in iz okoliških vasi. Poslednji so potegnili s prvimi. Izzivali so Ravničane, naj gredo z njimi pit. Ravniški fantje so jih molče prešteli z očmi, bilo jih je preveč. Po maši so odšli domov.

»Bojite se,« so oni čivkali za njimi.

»Čakali vas bomo,« so jim odgovarjali.

»Pridemo.«

V Ravnici ni bilo krčme, a brez pijače ni pretepa. Tomaž je imel še celo bariglo žganja, ponudil se jim je, da bo točil. Melinci so radi sprejeli.

Dan se še ni nagibal proti večeru, ko so melinški fantje pripeli v vas. Posedli so na Veliki njivi. Tomaž jim je nosil žganja kar v bokalu na mizo. Dva vinska kozarca sta krožila med njimi.

Po vasi je zašumelo: »Tepež bo.«

Domači fantje so prihajali drug za drugim.

»Kje imate pa dekleta?« so vpraševali melinški.

»Poiščite si jih! Mi jih ne zaklepamo kot vi.«

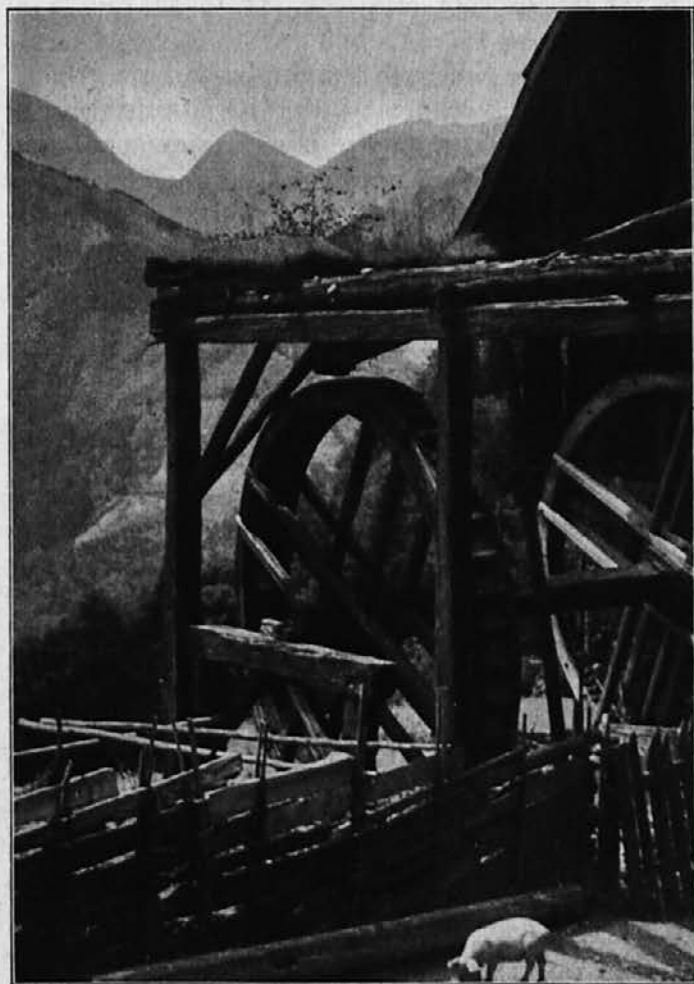
Melinški so bili pogumni in drzni. Ker so bili po številu močni, so bili gotovi zmage.

Polona je zaslutila, kaj bo. Ne da bi kaj rekla, je stopila v vežo. Hribarjev Miha, visok fant s šopom rjavih las nad čelom, je zaklical: »Mati, danes se bomo pa udarili.«

»Jezus, Marija! Vendar ne v naši hiši!«

Umeknila se je v veliko kamro. Na stopnicah je srečala moža, ki je nesel steklenico iz zakotja. Ni je pogledal, stisnil se je k zidu, da bi mogla mimo njega.

»Tomaž, kaj delaš?« je vzkliknila žalostno, očita joče.

Zapuščeni mlin.

Ni ji odgovoril... Polona se je v kamri sedla na posteljo. Sklenila je roke v naročju, mislila je in prisluškovala. Skozi pod so prodirali zamolkli glasovi, rasli od hipa do hipa. Fantov se je oprijemala pijanost. Moj Bog, kaj bo iz tega? Imela je občutek, da sedi v tuji hiši, okoli nje pa se pripravljajo hude reči, a ona nima pravice ne moči, da bi to preprečila.

Iz izbe se je oglasila pesem, ki je bila tako mogočna, da so se stresle šipe, kot da je nastal vihar. Ne le ena, dve pesmi. Ravniški in melinški so peli vsak svojo, hoteli so prekričati drug drugega. Nato so letele zabavljice na vse strani, kot bi se užigali bliski.

»Melinci, ali ste prinesli korajžo s seboj?«

»Toliko je imamo, da vam jo lahko nekaj odstopimo.«

»A, vraga? Kje ste jo pa dobili? Saj ne rase na leskah.«

Melinški so škripali z zobmi.

»Tudi možje že prihajajo,« je planila Tinca k materi. »Vsak skriva poleno pod jopičem.«

Polona se je pognala kvišku, ko da je bila sedla na gada. Tako široko so se ji razprle oči, da jim je bilo videti vso belino. Hčerine besede so jo spravile k popolni zavesti. Ko je bila še mlada, so se bili fantje stepli v njihovi hiši v Poljanah. Bilo je strašno. Trepetajoča, a odločna je zgrabila Tinco za obleko.

»Za Kriščevo voljo, le tega ne! Tinca, teci po Štefana! Naj takoj pride. Podvizaj se, kar se dá!« Bila je ko zmešana.

Tinca je bila že zdavnaj izginila na vrtu, na polju, a ona je še vedno strmela skozi okna, dasi ni bilo razločiti drugega kot črne tenje dreves. Roke je stiskala na prsi, vsa je drhtela v vroči, nemogoči želji, da bi se Štefan zdaj zdaj prikazal. Minute so tekale počasi, počasi. Vedno glasnejše, ostrejšje besede so prihajale skozi pod. Tema se je zgostila, še obrisi dreves so izginili v njej.

Izba se je vedno bolj polnila. Prišli so bili že vsi ravniški fantje. Krčmarjev Fortunat iz Melin si je venomer godel pikro zabavljico v brke. Na glas si je še ni upal zapeti. Mežnarjev Dominik je ko nor poskakoval na eni nogi in vpil: »Glück auf!« Pred leti je bil rudar in je prinesel ti dve besedi z Nemškega. Za Ravničane sta bili skrivnostni, zato žaljivi. Vsa kri jim je plala v licih, gledali so ko risi.

Dekleta, ki so iz radovednosti postopale okoli hiše, so v mraku odšle domov.

»Melinški so v premoči, tepeni bomo,« so povedale. Vaščane je tako spreletelo, kot da se je sramota že zgodila. Mladi možje so se zamislili, nato

so plaho pogledali svoje žene. Ta je rekel, da gre pit vodo, a drugi, da bo pogledal k živini v hlev. Na tiho so zavili po klancu. Na Veliki njivi so se potuhnili za skladovnico drv. Srboritejši so se pomešali med fante.

»Ali pri vas tudi možje vasujejo?« so se spogledali melinški.

Ravničani so jim odgovorili s kvanto in se smejali, melinški so stisnili ustnice.

V izbi je nastala gneča kot na žegnanje v cerkvi. Polovica jih je sedela na klopih. Drugi so se prerivali sem in tja, se zadevali s komolci. Pod stropom je visel gost tobakov dim.

Tomaž je stopil na mizo, da bi prižgal svetilko.

»Pustite, mi smo rajši v temi.«

»Le prižgite,« je dejal Hribarjev, »da se bomo vsaj poznali. Ko bo treba, jo bomo že ugasili.«

Kri se je vnela, oči so jim postajale motne. Pesti so se jim stiskale same od sebe. Besede so jim nepremišljene prihajale na jezik, v nemalo staro sovraštvo.

»Gašper, ali si prinesel puško?«

Za vrati je stal lovec, z glavo je segal skoraj pod strop. Roke je tiščal v žepih, oči so mu mračno švigale po obrazih.

Perica. (Motiv iz Celja.)

»Če potrebujete puške,« je zabrusil melinški, »vam jo lahko Tomaž posodi.«

Tomaž je dvignil glavo. Pogleda sta se srečala, v obeh se je kuhala mržnja. Gašper je slutil, da mu starec dela škodo v lovišču, a mu ni mogel dokazati.

»Kdaj pa si videl mojo puško?«

»Videl je še nisem,« je zarenčal Gašper, »slišal sem jo.«

»Jaz imam petelinčka, ki lépo po - oje, ki lépo po - o - je,« je zapel Fortunat.

»Samokres ima,« je pošepnil Hribarjev Gašperju. »Njega je treba vzeti na muho, da ne bo koga upihnil.«

»Udariti bo treba. Kaj neki čakajo?«

Izzivanje je postajalo od hipa do hipa bolj strupeno. Objest se je spreminjala v slepo jezo. Besed že ni bilo več mogoče razumeti. Melinški so sedeli po večini za mizo in ob kamri. Imeli so občutek, da so potisnjeni v kot. Poleg tega so bili v tuji hiši, v tuji vasi. Kljub prejšnjemu pogumu in samozavesti jim je postajalo tesno pri srcu. Niso si upali začeti.

Ravniški so prekipevali od nestrpnosti.

»Da imate korajže za prodaj? Mi je ne vidimo.«

Melinški so škripali z zobmi in krvavo gledali.

Polona je zaman čakala. Zunaj je bila temna, jesenska, brezzvezdna noč. Z Vrha je prigolčal veter in zavijal veje v sadovnjaku, v listju je šumelo. Od nikjer ni bilo slišati korakov, le iz izbe je prihajal šum, kot iz hudournega oblaka, rasel od trenutka do trenutka in grozil z nevihto. Polona se je odtrgala od okna in se izravnila. Divja odločnost jo je pognala na stopnice, odprla je v izbo.

»Bodite ljudje,« je zaklicala, »pojnite po svoji poti in pustite nas v miru!«

Bila je tako drobcena, da jo je bilo komaj opaziti, njene besede so bile proseče, a vendar so tako vplivale na navzočne, da so v hipu utihnili. Spogledali so se v zadregi, osramočeni, nekateri so poškilili na vrata... V tistem trenutku je vstopil Štefan. Bil je upehan, rdeč, v očeh mu je gorela jeza in odločnost. Pogledal je po fantih, a za hip ni našel besede.

»Štefan!« je vzdrhtelo iz matere.

»Pojdite proč, mati,« jo je nežno prijel za roko in jo potisnil v vežo. »Tu ni za vas.«

Zaprl je vrata, nato se je okrenil do fantov.

»Zlepa ali zgrda, pojdite iz hiše! Pri nas ni krčma. Pretepajte se na gmajni, če ne veste boljšega.«

Še pred minuto bi bili morda odšli, zdaj so se zavzeli. Kdo jih podi iz hiše? Za fante ni bilo hujše

žalitve. Iz pijanosti je rasla trma. Gledali so srdito, čakali, da kdo zine, pa bi zalajali ko psi.

»Ali je mar hiša tvoja, da nas podiš?« se je prvi zdramil Tomaž, iz katerega je zakipela vsa mržnja do sina.

V tistem trenutku se je zdril plaz. Psovke so letele vse križem, pesti so udarile ob mizo, noge so zacepetale. Vse to ni bilo naperjeno proti Štefanu, njegove besede so dale le dolgo pričakovani povod za tepež. Preden bi trenil, je priskočil Gašper k Štefanu, mu iztrgal palico iz rok in udaril po svetilki, ki se je razbila. Izbo je objela črna tema. Biló je, kakor da je zarjulo tisoč grl, počil je strel, šipe so zažvenketale...

(Dalje prihodnjič.)

V KRESNO NOČ

Glej, kako zvezde žarijo,
glej, kako ognji gorijo,
tja do nebes:
saj danes je kres,
deklica moja!

Ne plaši senc se dreves,
šepetu prisluhni mi brez,
belih, sanjavih,
nežnih, vonjavih,
deklica moja!

Ne joči! Kar breza ti je šepetala,
ti kresna sanja samo je navdala.
Oh, saj ni res,
da zadnji se kres
ljubiva — deklica moja!

Lojze Štular.

SREDI POLJA JOKA BOG

Sredi polja križ stoji.
Bog na njem visi in joka.
Iz nebesnega oboka
v tiho polje blagoslov rosi.

Zrnje v razoranih tleh
v mladi rasti tiho klije,
žejno bilje roso pije,
k nebu steza v šibkih se močeh.

Sredi polja joka Bog.
Ran petero — ko petero sonc —
lje v polje toplo luč.
Božja lica močijo solze,
v rast kipečo božji dež rosé.

Joža Vovk.

PREKLETSTVO HIŠE NA VIŠAVI

Jan Plestenjak

Kostanji na dvorišču so bili že goli. Listi so se motali v vetru in begali iz kota v kot, se zavrtinčili v kolobar in hoteli čez streho. Plahutali so v zraku in onemogli padali na pesek, pod korak, na okna, nekateri so se obesili na grintave veje kostanjev. Rože na oknih so bile brez cvetov, gola stebila so iskala sonca in še obrazi za rožami so blede gledali na dvorišče.

»Smo že tam,« je zaječala Tončka, zavila roke v ogrinjavko in odracala k vodovodu.

»Jug se kisa, v vseh členkih ga čutim, še bo dež,« je dodal Soškar in odšepal zanjo.

Pred vodovodom je že stala kopica žensk. Nekateri so pravkar šele vstale, oči so jim bile nabrekle, krila za silo obešena na telo, obrazi blede, ustnice razpokane. Mahedrave lase so si povezale z ruto, kjer so jo že pač snele, nateknile copate, kakršne so že v naglici našle. Posode so postavile v blato, se brezbrizno pozdravljale in razgledovale. Stiskale so se pod stopnišče, da bi se ognile burji, pokrivali gole vratove in cepetale z nogami, ker jih je zeblo.

Med ženske se je pomešal tudi Opaltar.

»Tebi je pa žena kar odveč. Saj še kuhaš sam,« ga je ogovorila Tončka.

»Moram, žena mi je obolela,« je zamomljal Opaltar in se muzal, kot bi bil prosil, ne norčujte se, kar je, pa je.

»Obolela? Pet let je že tu, pa je še nisem videla zjutraj pri vodnjaku; kaj vsako jutro zboli?« se je zarežala Tončka, Opaltar je pa povetil glavo in zakašljajal, kot da bi je ne bil slišal.

Žensk in starcev je bilo že za vaško procesijo, iz zidu je pa štrlela mrtva cev in ni iztisnila niti kaplje vode. V procesijo je zažuborelo, zagodrnjalo, zacepetalo.

»Za denar se brigajo, da bi nam pa vsaj vode dali, tega pa ne!«

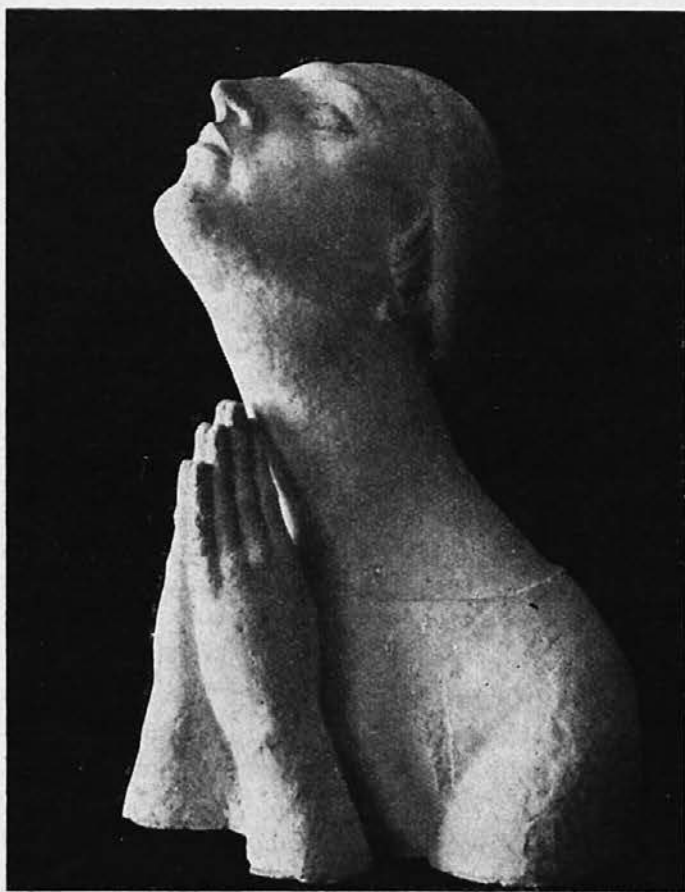
»Kadar prosiš, pravijo, da za sodrgo nimajo, in zato delajo z nami kot s sodrgo!«

»Zato so pa tudi taka stanovanja. Stavim, da so v kaznilnici boljše.«

»Pa stokrat boljše!« se je oglasila Jora, zabuhla, zapita ženica, in krvavo gledala v sosede, ki so se čudno namrdnile.

»Zato si pa več tam kot doma,« jo je zbadla Tončka, nakar so se zasmejale tudi ostale ženice. Opaltar se je pa oddehnul.

»Pa le ne zamenjam s tvojo častjo,« je siknila Jora in izstopile so ji krvave oči. »Vse kljuke si že

† Jože Gorjup: Molitev.

otipala, z vseh miz si že ostanke pobirala in ko si že miloščine presita, bi se pa rada šopirila s svojo častjo,« je sipala Jora, da so ji debele ustnice cmokale in da ji je iz oči teklo.

»Že spet prepri!« se je vmešal železničar, potrepil Tončko in namežiknil Jori.

»Tone, če bi tebe ne bilo, pa bi si v lase skočile, tako so ihtave,« se je zasmejal Soškar in vlekkel pipo in sesal vase izsušena lica.

»Vsej hiši je v sramoto, šteje se pa ne vem za kaj!« se je izkuhalo v Tončki.

Iz cevi je začel bruhati curek.

Prva je natočila Tončka, odmeknila posodo, da je rob zaškrtal in da je pljusnilo po tleh in oškropilo Opaltarja.

»Le sama se ohladi, meni ni vroče!« je zamomljal.

»Se boš že ogrel, saj te metla še čaka!«

»Ali sam pometa?«

»Ali misliš da žena?«

Komaj do polovice je natočil Opaltar in odhitel proti svojemu stanovanju. Niti ozrl se ni po ženskah, oči je povetil in zakašljajal, da bi izpljunil jezo, ki ga je davila.

Tudi Jora je že natočila.

»Jora, ti se pa rediš,« ji je namignil železničar Tone.

»Vino jo razganja, vino in brezskrbno življenje,« je izjecljala starikava in kozava ženica, vsa skrivljena in zgrbljena od skrbi.

»Ti se pa ne ujedaj, ker si od samega koruzništva vsa oglodana!«

»Jora, nikar tako, ne sodi, da ne boš obsojena,« je namignila dimnikarica, zavaljena in čmerikava ženica. Trpljenje z otroki ji je izpilo lica, izpulilo lase z glave, pošibilo kolena in povsilo život.

»Takale počepka bi se zgledovala, fej,« je pljunila kozavka in zakašljala, Jora pa je stala ravna in težko dihala od togote. Ženske so se spogledale in obmolknile, da se je curljanje vode razločno čulo; pljuskalo je čez čeber in škropilo pod noge.

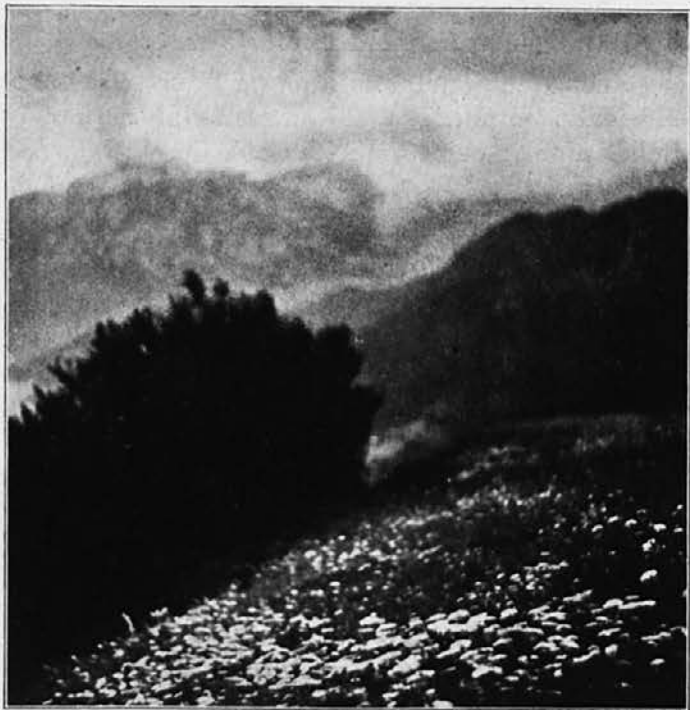
»Varčujmo z vodo!« je zamomljal Soškar; že drugič je priracal po vodo.

»Varčujte vi z njo, saj bi radi vso sami znošili,« je kolcnila Špela, jezikavo, pritlikavo ženščič.

»No, no! Le ne tako glasno, da ne pozabimo, da ste majhni!« se je zarežal Soškar in potegnil pipo in za polovico zožil obraz.

»Kar je prav, je pa prav! Če se vaša mlada štejejo za nekaj boljšega, naj hodijo v hotelsko kopališče. Sram jo je lahko, da se ji starec ne smili.«

»Kar je res, je pa res,« je dodala še Jora in se odzibala s škaфом vode na glavi.

Pred nevilhto.

Potegnil je mrzel veter. Stebre dima je upognil prav do tal, jih razcefral v cunje in jih metal po dvorišču. Igral se je z listjem in ga metal ženskam v posode, odpihaval curek vode in škropil pod noge, dvigal krila, frfotal z rutami in se mešal v lase. »Za božjo voljo, kaj nas šele čaka pozimi,« je zaječala tenka in bledikasta Troštovka, ki se je šele pred dnevi priselila v veliko hišo.

»Vam, ki ste bolj gosposki, napeljejo vodo kar k postelji,« jo je ošvrknila Špela.

»Prav gotovo so ji to obljubili, preden se je spozabila in prišla med sodrgo,« je pomagala Šmonka, ki se ji je vsaka ženska zdela pregosposka, če je le ruto snela z glave.

Troštovka še do polovice ni natočila. Kar pobegnila je.

»Taka gosposčina, sestradano pa kot polh na spomlad. Dedec ji že tri leta pohajkuje, pravi, da je bil trgovec, in povsod moleduje za podpore. Sama se pa tudi ne prime dela, vse ji smrdi, le nosilo bi se prav prevzetno in se oblačilo v našemljene cunje. Le kje dobi denar zanje! Pošteno nikakor ne,« je razlagala Šmonka.

»Nekaj dni je ni bilo na spregled. Slišala sem, da je od moža pobegnila,« se je vmešala Špela. Rekli so ji tudi novičar.

»Ušla mu je. Ali ne veste, da je njeno nezakonsko hčerko tako neusmiljeno pretepel, da so jo odpeljali v bolnico. Še ubil bi jo bil, če bi ga ne bil zagrabil Tonej.«

»Tri dni se je res kujala, čez tri dni se je pa spet prikazala, pa od nog do glave nova. Kdor zna, pa zna,« se je namuzala Špela, pomežiknila Šmonki, češ, midve se že razumeva.

»Kaj pa je z otrokom?« je vprašala dimnikarica.

»V zavetišče so ga vzeli, kdo bi ga pustil taki živini,« je vedela Špela.

»Joj, joj, kakšen je danes svet!« je zmajal Soškar in kar solzne so mu bile oči.

»Vi še veste ne, kakšna je danes gospoda. Seveda, ker je vsega presita, pa se z vsem spremlaja. Zakon ji ni nič več svet, pravijo, da je gosposko, če se mož in žena vsak po svoje vlačita. Za božjo voljo, kje pa je tudi več razprtij kot med gospodo? Samo, da jih ne obešajo na očitne kole, ampak da vsa sramota ostane med gosposkimi stenami. Jaz že vem, veliko sem imela opravka z gospodo!« je žuborela Špela in iskala primernih besed, da bi še bolj oblatila gospodo.

»Mi smo še otroci!« je ušlo Soškarju.

»Star ste, pa vem, da se vam še sanjati ne more, kaj vse uganja gospoda. Nič drugega ne rečem, meni se gnusi,« je brzela Špela.

»Pa ti je gospoda res v želodcu, odkar te je spodila. Prej ji pa nisi nikoli vedela dosti hvale,« je brizgnila Šmonka, kajti njena hči ima trafiko in nosi klobuk in je kos gospode.

»Če se vaša sili v gosposke cunje, še nisem rekla, da je taka kot gospoda,« je prizanesljivo šepnila Špela, ker se je Šmonke bala.

»Špela, to ti rečem, dedec naj ti jezik odščipne in pa oči ti naj obrne, da boš tudi sebe videla. Naše se pa ne dotekni, ki te še pogleda ne. Zapomni si; še ponoči je naša lepša od zadaj kot pa si ti podnevi od spredaj.«

Ženske so se zakrohotali. Soškar se je kar šibil od smeha, Šmonki je pa gorelo z lic; še je iskala besed, da bi se znosila.

»Pa vrni mi, kar si dolžna meni in mojemu staremu!« je še izkolcala in se odmajala po dvorišču. Pri velikih vratih jo je že čakal mož, da ji pomaga.

»Spet jih bo slišal siromak; prav gotovo ga je videla, ko se je menil z Dolžanko,« je spregovorila Špela. Jeza jo je grizla in vsa rdečica je skopnela na njenih licih.

»Kaj se tako boji zanj?« je pobarala Tonejka, sama vsa pohlevna in prizanesljiva. »Vsaka beseda, vsak pogled ji je odpuščanje.«

»Pa še kako! Samo vidi naj vas enkrat z njim, tako vas bo nahrulila, da ne boste znali domov! Saj to ni navadna baba, prav gotovo je včasih obsedena.« Špeli so se besede kar usipale in rdečica ji je spet bušila v obraz.

»Pa s to svinjo govoriš, da te le sram ni! Delaj, delaj, da se ne bodo gospodje pritoževali in še mene zbadali. Fej...« Šmonka je obdelovala moža tako glasno, da so ljudje še skozi zaprta okna čuli.

»Ali jo slišite? Pa to še nič ni!« je od veselja pogrkovala Špela. »Najhujše še pride. Trajalo bo pa ves teden. Še zajutrek mu ne bo teknil in kosilo mu bo s psovki zavdala. To pa rečem, takega siromaka ga ni v hiši. Še do svoje plače nima pravice, sama gre ponjo in mu ne privoščiti niti dinarja.«

»Pa se ne upre?«

»Kako bi se siromak uprl! Kar si je nakopal za življenje, bo v življenju nosil. Tako je in nihče ne bo tega spremenil!«

»Tak možakar, kdo bi mislil, da je pod copato!«

»Saj je zmerom tako! Slab možakar dobi dobro ženico, dober pa slabo, da ga popolnoma uniči. Narobe svet!«

»Jaz naj bi se takole spozabila! Saj bi me zbil, da bi izdihnila.«

»Samo enkrat sem poskusila, pa ne maram nikoli več!« so se menile ženske.

Procesija je narasla, deklet so se pomešale med žene, starci med mlade moške, skrivljene ženske med otroke. Voda je le počasi curljala, veter je opletal z vejami kostanjev, loputal z okni in metal s strehe drobce opeke. Iz slemen so se razsipali žarki vodenega sonca; golobje na strehi so stresali peroti in iskali smeri, da poleté v daljine. Na dvorišče je zavozila mlekarica, od slepega kljuseta se je kadilo, glavo je nagnilo skoraj do tal. Mlekarica, bila je s kmetov, je bila ogrnjena z debelo ogrinjalko, kup cunj se je sukal okrog voza. Opaltar je dirjal v mesto, na trg je še moral, preden prične s službo. Za njim je počasi koracal sluga, oblastno metal oči po dvorišču, pogledal na uro, zamahnil, češ, o, saj smo še zgodnji. Z nekaterih oken so se šele sedaj odgrnile zavese, in ko so se okna odprla, je zgoščena, topla sopara bušila na dvorišče in skozi njo so se razgledovale napol oblečene, še vse krmežljave ženske.

Tonca, ki je na svojega moža — dobila ga je v poznih svojih letih — tako ponosna, da mu ne pravi mož, ali Tone, ampak gospod, je tudi šele sedaj vstala. Lase si je zavezala v debel šop, čez pleča ogrnila rožasto ruto in ponosno vzbočila prsi ter korakala čez dvorišče kot nekdanj grof, ki je ogledoval svoje hlapce in jim ukazoval delo.

Žuborenje žensk je prenehalo, dolgi procesiji se je primeknila tudi Tonca. Odzdravljala ni z glasom, ampak samo s sunkom ramen in glave. Brezzobe čeljusti so se prisiljeno zarežale, pod

Od prve maše.

oči se je kremžil smeh in iskal prave oblike. Tonca bi bila namreč rada gosposka, znala bi se rada predpisano vesti, vzbujati dostojanstvo moža, ki je v državni službi in ima opravka z najvišjimi gospodi. Pisma jim dostavlja, akte prenaša in je sploh sam velik gospod. Tonca je majhna, pa bi bila rada velika, imenitne gospe so namreč vse velike, imenitne gospe odzdravljajo samo z zaničljivim nasmeškom in Tonca bi jih rada posnemala. Imenitne gospe hodijo počasi in Tonca je že po naravi počasna, in ker gospe imenitno in zbrano govoré, jih hoče posnemati tudi Tonca.

»Teresantno jutro, kaj? Včeraj še tako toplo, danes pa kar mraz!« je ogovorila policajko, ker ne občuje z ženskami od kraja.

»Pa res! Kaj hočemo, zima se bliža!«

K procesiji se je prislonila tudi Dolžanka. Bila je vitka, izsušena, za glavo višja od drugih, oči so ji bile usehle, ustnice nabrekle, poihtevala je in si z rokavom brisala solze. Tonca se še ozrla ni, stresala je z rameni, kot bi ji bilo nerodno, da se je za njo prislinila slabotna, ločena žena. Opazile so jo. Z Dolžanko sta si bili dobri in sta se že dolgo poznali. Ni je pa ogovorila. Dolžanki se je zdaj in zdaj utrgalo v prsih in je bruhnila v kašelj, debele solze so ji zdrknile čez obraz in ni jih mogla sproti prestreči.

Kaj ji neki je, so premišljale ženske.

»Kaj pa se je zgodilo?« se je ojunčila Špela, ki je donašala vodo tudi za bolehnega vdovca.

»Joj, joj...« je tarnala Dolžanka, lasje so ji zmedeno viseli čez rame, usipali so se ji na čelo in se lepili s solzami.

»Povej no, kaj je,« je silila v Dolžanko Špela in glas ji ni bil več tako zadirčen, mehak je bil.

»Kar umrla bi, te sramote ne bom mogla preboleti,« se je trgalo iz Dolžanke in poihtevalo.

Stala je med ženskami kot okamenela, vanjo so bile uprte vse oči in še Tonca jih ni mogla odtrgati z njenega obličja. Okna v Dolžankino stanovanje so bila zastrta, zarošena, druga jutra so bila nastežaj odprta in dekleta so se prešerno smejala izza rož.

»Doma ni nekaj prav, Slava je že nekaj tednov nekam čudno prepadla; je pa že kaj ujela,« je namignila branjevka železničarki in obe sta se spogledali in iskali pritrjevanja tudi pri drugih ženskah.

Troštovka se je pa samo nasmehnila in soseda jo je razumela.

»Kakšna sramota naj bi pa bila?« je silila Špela, ki je od radovednosti kar trepetala. V mislih so se ji prelivale vse mogoče domneve, in tudi na Slavo je pomislila in pri njej so se misli usta-

vile. Dekle je bilo živo, frfotalo je s plesa na ples, tavallo ponoči samo domov, kaj če ni z njo kaj narobe? Dolžanka ni utegnila, da bi pazila nanjo, zjutraj je šla za kruhom, popoldne se šele vračala in Slava in Stana sta počenjali, kar se jima je zljubilo. Nič čudnega, če je kaj ujela.

»Jaz, jaz nisem kriva, jaz sem jo lepo učila, skrbela sem zanjo in pazila nanjo in nič nisem slutila, sredi ceste mi povedó, da je z njo tako in tako.«

»S kom?«

»S Slavo!«

»Meni se je pa kar zdelo!« je hitela Špela.

»Jaz sem že zdavnaj opazila, pa nisem marala reči,« je zažvrgolela mlada dimnikarica.

»Prva ni in ni zadnja!« je dodala Troštovka.

»Vsaki se lahko primeri!«

»Poštenje današnjih deklet je na tenki nitki,« je pristavila osivela vdova. Ženske, zlasti mlajše, so jo osorno pogledale, niso ji pa ugovarjale, ker so se je bale.

»Le nič ne maraj, Dolžanka, vse se bo obrnilo na boljše. Je že božja volja tako. Marsikaj si že pretrpela, boš pa še to. Sicer pa, kogar nesreča zajaše, ga ne razjaše. Kar natoči, zebe te, in še ti zbóli, potem bo križ v hiši,« jo je ogovarjala dimnikarica in Dolžanka je stopila iz vrste in si natočila komaj za pet prstov vode in klecala proti stopnišču.

Ženske so utihnile, strmele predse in se lovile z mislimi.

»Takole je, če ni blagoslova v zakonu,« je zamomljala vdova.

»Kako to mislite?« se je obregnila Špela.

»Jaz poznam Dolžanko že dolgo. Še otrok je bila. Še otrok se je obesila na vojaško suknjo in se za nič ni brigala. Nazadnje sta se z možem razšla, oba otroka sta pa ostala njej in še danes ne ve nihče, kako se je stvar zgnetla na sodišču. Ona pravi, da je bil mož kriv, mož pa, da ona. Eno je pa, mož ne plačuje ne za otroke in ne zanjo. Otroci so rasli, kot so vedeli in znali, kot konoplja ob cesti... Dolžanka je bila zmerom slepa. Še prijetno ji je bilo, če so se že okrog otrok smukali fantje, pa tudi njeno življenje ni bilo nič kaj pravo. Vsega so se dekleta lahko naučile doma... Preveč brezbrizne so danes matere, zato pa je tako. Joj, kako so na nas včasih pazili! Nismo hodile s plesa na ples, kina nismo poznali in zvečer so bila dekleta doma...« je pridigala vdova.

»Prehudo jo sodite, gospa,« je menila dimnikarica.

»Vem, kaj govorim, že njej sami sem rekla, da ne ravna prav. In mi je pritrdila, ni pa nič

pomagalo. Stara pesem je pela. Če si je deklina zmislila gramofon, je dobila gramofon, če si je zaželela citre, je dobila citre, in če je hotela v kino, je njena obveljala, pa naj bi mati denar izgrebla iz tal. Tako pa ne gre. Katera še ne ve, bo lahko izkušala pri svojih, ko dorastejo.«

»Pa vendar ni slaba ženska!«

»Nisem rekla, da je slaba, ženska je, ki še nikoli ni mislila,« je vneto zatrjevala vdova.

Zavese z Dolžankinih oken so se odmevale in ob oknu je stala Slava, visoka in tenka deklina, oči so razodevale lakoto po uživanju, ustnice so ji bile debele, obraz sam je bil lep, vendar brez tiste ljubkosti, ki jo izžareva mladost. Nekam prazno je bilo vse obličje, brez duše in barve. Dolžanka jo je potegnila od okna, da bi se ne kazala očem.

Soškar je samo poslušal in zmajeval z glavo, ni mogel razumeti vsega, niti slišal ni vsega.

»Za vse življenje je dekle zaznamovano,« je naglas mislil in se na ženske še ozrl ni.

»Spet bo en siromak na svetu več, jojmene, že sedaj se črvička Bog usmili,« je pomislil še glasneje.

V tem hipu se je razlegel krčevit jok po dvorišču. Vse ženske so prisluhnile. Stara Dolžanka je klicala na pomoč, bolj tulila kot jokala, tenki glas Stane se je lomil in rezal v ušesa.

»Če mi umreš, če mi umreš, ljudje božji, pomagajte, pomagajte, rešilni voz, rešilni voz...« se je lovilo med stenami, se sekalo z vetrom, plahutalo med vejami in begalo ljudi. Hišnik je planil po stopnicah, ženske so popustile posode pred vodnjakom in prhnile za klicem.

Voda je pljuskala čez čeber, tekla čez cementni tlak, se zajezila z odpadlim listjem in kopičila smeti. S curkom iz cevi se je igral veter in ga pršil kot škropilnico.

Pod Dolžankinim oknom, na hodniku in v veži so se zbirali ljudje, se izpraševali in ugibali, pomilovali in zmajevali, nekatere ženske so bile celó objokane.

»Naj le poskusi, saj sem jaz tudi!« je glasno pomislilo Bregarjevo dekle. Za roko se ji je obešal otrok, ki ni poznal očeta.

»Še vas bo Bog udaril, ker v svoji zakrknjenosti še usmiljenja ne poznate,« se je raztogotila vdova. Dekle je povesilo oči in molčalo.

Na hodniku je zatulilo, tenki glas se je silil v zamolklo hreščanje ubitega, bolnega joka, v porgrkovanje onemoglih pljuč, ki so sunkoma srebala zrak.

»Kar k zdravniku, da ne bo prekesno...« se je trgalo iz joka.

Štiri ženske so nesle mlado, dolgo in izsušeno truplo. V očeh je trepetalo megleno življenje, ustnice so bile bele in roke voščene. Oči in pljuča so iskala zraka in še roke so tipale po njem. Sluzaste solze so obvisle na obrazu.

Na hodniku je bila tema in je bil tih kot temna grobnica. Ženske so stale ob stenah kot prikovane in jim je glas udušila groza. Skozi okno je udarila svetloba, pozna jesen se je našmehnila in je bil njen smeh topel in mrzel hkrati.

»Za božjo voljo...« se je utrgalo iz vrste.

»Čudne stvari se godé,« je odjeknilo iz kota.

»Kaj je prav za prav z njo?« je vprašalo.

»Z Dolžankino Slavo?« Vprašanje je sililo v vprašanje.

»Oskrunila je svoje spočetje, prevariti je hotela Boga in ljudi, pa je prevarila sebe. Dobro, če ne bo izkravavela.« Govorila je vdova in glas se ji je tresel.

»Kraljestvo Antikristovo se bliža,« je šepnila železničarka.

»Kadar bodo ženske morivke svojega zaroda, ni več daleč pokončanje sveta, me je učila že mati,« je dodala vdova in strah ji je trepetal v očeh.

V PREPADIH

Spisal Pavel Kunaver

Široka jama na Plehu.

Za Kriviško okroglico dolgo časa nismo našli pomembne jame. Raziskovanje jam pa nas je zaneslo celó na planoto Gozd pri Kamniku, kjer so moji tovariši prišli v 63 m globoki Jeršičev prepad, ki ima prav lep stalagmit (od tal rastoči kapnik), a tudi mnogo poginulih živali trohni v njej in kvari studence.

Okoli Dobrépolj smo našli tedaj še enajst jam, a le malo zanimivih, prizadevale pa so nam mnogo truda in premagovanja, zakaj blizu vasi so jame včasih strahovito okužene z mrtvimi prašiči ali celó kravami. Ljudstvo se ne zaveda, da si s tem kvari vodo. Tudi kapniki so dosledno vsi razbiti, kjer je dostop v jamo količkaj mogoč.

Domačini so nas privedli tudi do Žegnane jame. Ljudska pravljica trdi, da je imel tam vrag izhod iz pekla in je v davno minulih časih nadlegoval pobožne dolince. V Stranski vasi je večkrat uničil vse poljske pridelke, da je ostalo ubogemu ljudstvu le golo kamenje. Ko pa je sila prikypela do vrhunca, so kmetje naprosili župnika pomoči. V dolgi procesiji je ljudstvo odšlo k nesrečni jami. Župnik je molil in zarotil peklenščka. Od takrat so imeli kmetje mir pred vragom. Od-

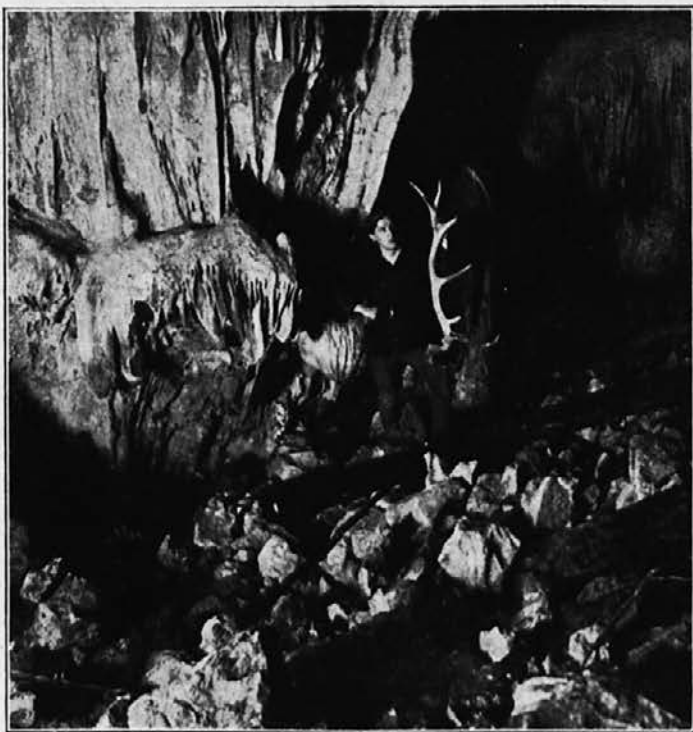
tod ime žegnana jama. Nas pa je mogočni prepad zanimal in splezali smo doli. Žal le 34 m globoko smo mogli v globino. Ali je res rogatec zasul nadaljnji dohod v svoje vroče kraljestvo?

Ko smo preiskali jama na Žunívcih, smo našli tudi na planoti Plehu, ki leži med Dobropoljem in izvirom Krke, tri skupaj ležeče jame, okoli katerih je lep bukov gozd. Namenili smo jim ves dan, da bi jih preiskali v miru. V Mali vasi smo si izposodili voziček in nanj naložili prtljago. Ker pa nista mogla dečka, ki sta nam peljala tovor, na gorski poti vleči sama, smo se sami vpregli in veselo se je pomikala naša mala karavana v zgodnjem jutru navzgor.

Pokrajina ima tu svojo lepoto, ki poplača potniku ves trud. Posebno na planoti je kaj lepo. Vsa planota je polna lijastih in skledastih dolin. Skalovje gleda povsod iz mahovitih tal. Bledo žlebičje se tu pa tam razprostira med drevjem, ki ima v razpokah pičlo hrano za počasno rast.

Tu smo torej našli tri jame v isti vrsti od jugovzhoda proti severozapadu. Razprostirajo se na razpoki, ki je na najbolj razdejanih krajih pomagala vodi, da je naredila današnje jame.

Prva ob poti ležeča jama meri zgoraj 15 m v premeru; polagoma pa se zožuje in nato se pogrezajo navpične stene 18 m globoko. Povprečno meri predor 3 m na širino in se končuje slepo. Kmetje pa so nam zatrjevali, da ima zvezo s sosednjo jama Skrinjico, ki je le 25 m odtod.

Na dnu široke jame nad Vidmom na Dolenjskem.
(Fot. Jos. Kunaver.)

»Kuno smo preganjali. Sled je vodila v to jama, a iz Skrinjice je žival zopet prišla na dan.« Tako so nam zatrjevali.

No, mogoče je, da se je kuna splazila po razpoki do sosedne jame, ki pa nam tudi ni kazala nič posebnega.

Skrinjica ima 5 m dolgo, a le 0.5 m široko odprtino. Njene stene se pogrezajo neposredno s površine v globino. Okolica ob žrelu je zelo žlebičasta. Ker je kamen padel 29 m globoko, ne da bi se bil zadel ob steno, se nam je zdelo, da je spodaj velik prostor. Bili pa smo razočarani, ko smo splezali doli. Našli smo 10 m širok prostor, pokrit z udrtinami in ilovico. Vse iskanje podzemeljskih živalic je bilo zaman. Zato smo se prav maloverni približali tretji, široki jami. Vendar nam je že globina 48.5 m napolnila srce z novim upom. Pozneje smo določili celotno globino jame, ki znaša 56 metrov.

Lestvic nismo vzeli zadosti s seboj, zato smo postavili vitel ob robu jame, ki pa za to orodje ni bila pripravna, zakaj začenja se lijasto in šele nato se pričenjajo navpične stene. Pri takih jamah se drgne železna vrv ob skalah. To povzroča silno trenje in razne nevarnosti.

Odprtina žrela je dolga 16 m in široka 13.5 m. Šele pet metrov niže se pričenja navpični prepad. Ker pa tik ob njem ne raste nobeno drevo, smo morali pritrditi škripec na močno bukev ob robu lija. V prepadu sta nato zaporedoma izginila brat in eden izmed tovarišev. Splezal sem na bukev in pozorno poslušal. Dolgo je brnela napeta vrv, dokler niso pretrgali tišine štirje ostri žvižgi in oznanili, da je spodaj lepa jama in naj torej prinesem v globino fotografski aparat.

Spočetka sem drsel po strmini, nato pa sem z enim sunkom obvisel nad črnim žrelom. Le enkrat še sem se doteknil skalovja, ki je bilo vse mokro in sluzavo, potem pa sem se vozil vedno globlje v temo. Spodaj sem opazil plapolajoče luči tovarišev, ki sta me čakala. Na taki vožnji se zdi človeku prepad mnogo večji, nego je res, menda zato, ker ga veže z zunanjim svetom le tenka vrv in je okoli in okoli njega zrak, iz katerega zijajo le pošastno oblikovane, včasih silno raztreskane skale.

Svarilen klic od spodaj me je zbudil iz opazovanja čudovitega prepada. V tem pa sem že neprijetno obsedel na koncu velikanskega, nekdanj v jama padlega bukovega debla. Odsunil sem se in znova plaval navzdol do kamenitih tal, kjer sem se brž odvezal in hitel doli po gruščastem stožcu. Na steno naslonjen sem nato gledal navzgor. Bil je to izredno lep prizor. Zgornji del prepada, ka-

terega najvišje stene so zelo mahovite, je obsevalo sonce. Čim nižje pa mi je plaval pogled, tem bolj sem čutil moč večne in žalostne teme. Le malo svetlobnih žarkov se je odbijalo od mokrih sten in nejasno so obsevali grozeče skalovje in čudovite oblike iz sige.

Pred nami se je dvigal mogočen stožec iz gruča, pokrit z ostanki mogočnih debel, gostim vejjem in listjem, ki ga je veter nanesel v jamo.

Na severni strani jame smo našli krasno kapelo z lepimi okraski iz sige in s kapniki. Več sto različno velikih stalaktitov (kapnikov, ki visé od stropa) krasi njen strop. Na vzhodni steni visi lepa prižnica in tudi po drugih stenah je mnogo lepih likov. Tu pa tam so posebno gube iz sige lepo dovršene.

Preiskali smo nato 25 m široko dno jame, ki ima obliko obrnjenega lija. Kljub trudu nismo mogli še bolj naprej. Le Michler je z velikim naporom odvalil nekaj skal in zlezal v majhno, silno lepo zasigano sobico ter nas ves vesel poklical k sebi. Ugledali smo med skalami belo zasigano jelenovo lobanjo in en rog s sedmimi roglji. Tudi na rogu se je blestela krasna skorja bele sige, v kateri so se zrcalile naše luči. Trudili smo se, da bi našli še ostali del rogovja, vendar zaman; le črepino volka z enim samim čekljem smo našli še poleg jelenovega roga. Kdo ve, kdaj sta padli živali v prepad! Morda je podil volk plahega jelena skozi pragozd in v smrtni sili nista videla pod seboj prepada, ki ju je pogoltnil. Ranjena sta se zavlekla nato v skrajni kotiček v prepadu in poginila.

Ko so me vlekli navzgor, se je vitel prevrnil in obvisel sem nad koncem debla, ležečega v jami. Še eno nerodnost naj bi bili napravili zgoraj in zletel bi bil na dno. Ker nisem mogel ničesar ukreniti, sem vdano čakal svoje usode in poslušal padanje kapljic, ki so motile grobno tišino. Končno so zgoraj popravili stojalo in rešen sem bil dolgotrajnega čakanja v zraku. Nisem bil malo vesel, ko sem stopil s kolca in se odvezal na varnih tleh.

Nato smo preiskali še dve manjši jami. Zaradi ene so nas domačini resno svarili, češ, da je v njej naseljenih strahovito mnogo, ali kakor so rekli kmetje, »na vozove« gadov. Žal, da nismo našli v njej ničesar, kaj šele gade!

V jamah na Mali gori.

Krasna je dolina od Velikih Lašč do Ortneka in dalje do Žlebiča. Lepi so za popotnika temnozeleni, mogočni smrekovi gozdi, čudovita in polna neraziskanih skrivnosti je pokrajina za vsakogar, ki opazuje mnogotere posebnosti tal.

S prijaznih gričev na zapadu teče v dolino več živahnih potočkov, kakor bi hoteli odpomoči nedostajanju vode na Krasu. Toda zaman. Večno žejna je tudi Mala gora in potok za potokom izginja v nenasitne, večinoma še neznane podzemeljske jame. Šele na nasprotni strani v Dobrépoljah privirajo o povodnji na dan, sicer pa tečejo po čudnih potih tudi pod Dobrépoljami in pod Tisovško planoto in šele tik ob tihi Krki zapuščajo svoja skrita pota. Čuden svet je to! Vedno znova nas je njegova skrivnost do dna srca napolnila z občudovanjem in z željo, da bi se potopili globoko do neznanih potov podzemeljskih rek.

Kako silno je apnenec tu razpokan in kako ga je razjedla voda, to smo mnogokrat z zanimanjem opazovali v železniških presekah. Razpoka za razpoko se vrsti v skalah in vse so polne rdeče prsti (terra rossa). Celó več manjših jam smo našli ob progi. Pokrajina pa ima toliko dolin, da je videti kakor kozava koža.

Jame na Mali gori smo začeli preiskovati pri Finkovem, pol ure severozapadno od Ortneka. Vasica leži na majhni višini, pod katero je skalnati kot »Pod stenami«, kjer izginja v črnem požiralniku skromen potoček. Vprav velikanski je pogled na skalne stene, ki se kopičijo nad jamo.

Prepad široka jama na Tisovški planoti. (Fot. Jos. Kunaver).

Sovja jama na Juntezovem Lazu nad Dobrépoljami.

Rastlinje pa si je priborilo vsako polico in razpoko in drevesa rasto na nedostopnih krajih.

Potok pa se zarezuje vedno globlje v goro, s katere se udirajo skale, ki so tvorile ta krasni, a skoraj neznani kot kraške prirode.

Nad Finkovim leži vas Bukovec sredi številnih dolin. Pokrajina je jako lepa, ker jo krasi 887 m visoki vrh Grmada.

Tu se je pričelo naše delo in mnogo dni smo prebili v tem preluknjanem svetu.

Prvo večjo jamo smo našli takoj za Bukovcem, kjer se ob robu bukovega gozda odpira mogočna in globoka dolina. Na njenem dnu je zasuta jama. Zaman smo se trudili, da bi odvalili navaljene skale. Ali nad dolino je osem metrov visoka in jako debela skalna stena, za katero nam je zazijalo nasproti ozko, a 7 m dolgo žrelo Jančje jame. Janjec — jagnje — je padel nekoč v prepad in ljudje so nazvali jamo po ubogi živali.

Ker je prepad popolnoma navpičen, smo se spustili v globino z vitlom. To nam je prihranilo mnogo truda; le v prosti višini, ko se je pričela vrv odvijati in so plesale stene okoli glave, je bilo neprijetno.

Spodaj smo našli na grušču ubogo jagnje, prav za prav njegove blede kosti. Grušč, listje, trhle veje so se nam svetlikale iz mraka. Le v za-

padni steni smo našli 7 m dolg rov, ki je strmo nagnjen in cepljen na dva dela. Mogočne skale zapirajo vsak nadaljnji prehod.

V vzhodni steni je komaj 2 m globoka kapelica, ki nas je varovala padajočega kamenja. Koliko lepote je tu nabrane! Čudili smo se številnim likom iz sige. Tu rastejo iz vodoravnih razpok tenke ploščice, prečudno nagubane in okrašene z številnimi izrastki in popki. Drugod vre bela siga iz razpoke in tvori po steni krasne žlebičaste stebriče. In koliko je tega okrasja v malih dolbinah! In v kolikem nasprotju so ti liki iz apnenca z onimi golimi, komaj še visečimi skalami više gori!

Od te jame smo odšli dalje po krasnem, sončnem bukovem gozdu. Pomlad je prišla tudi v višino in lepo se je strinjalo sveže, svetlozeleno brstje z modrino čistega neba. Na mahovitih skalah razritega žlebičja so nastajala lepa nasprotja med svetlimi, gladkimi glavami skal, temnimi razpokami in žlebovi in zelenim mahom, ponekod okrašenim s cveticami.

V takem svetu smo našli pod Kamenim vrhom na Kajžarjevem lazu precejšnjo odprtino. Kamni, ki smo jih spuščali navzdol, so ropotali po enajst sekund. Ali pravega končnega udarca ni bilo. Tudi da bi s kroglo izmerili globino, se nam ni posrečilo, zakaj brezno je le 53 m navpično. Odločiti smo se morali za lestvice, a ker jih nismo imeli dovolj s seboj, smo odložili raziskavo te jame, ki leži daleč od Bukovca, za drug pohod.

Istega dne smo zlezli še v nekaj manjših jam. Nekje smo preplašili sovo iz lepo zasigane kapele. Pozneje smo našli izhodišče na Velikih Poljanah, vasi nad Ortnekom. Tam so bili ljudje zelo uslužni in so nam večkrat rade volje kazali pota po gozdovih. Poljane leže izredno lepo. S prvih višin nad vasjo je krasen pogled v dolgo in lepo Ribniško dolino, na temno Veliko goro, celó na Triglav in na Kamniške planine.

Malih jam, ki smo jih našli tu okoli, ne bom popisoval. Omeniti hočem le večje in zanimivejše.

S strahom in grozo so govorili številni domačini, ki so nas spremljali, o velikanskem prepadu na 891 m visokem Tisovcu. Že v Kompoljah so nam pravili o tej baje silni jami. Končno smo si tudi sami obetali mnogo od nje, ker leži nad Potiskavško vodno jamo v Dobrepoljski dolini. Že smo upali, da bomo odkrili jamo, kakršen je Trebiški prepad nad Trstom. A zopet smo imeli priliko spoznati, kako nezanesljivo in površno je opazovanje preprostega ljudstva. Vendar nam truda ni bilo žal.

Krasni so tukaj smrekovi gozdovi. Stojé na zelo skalnatih tleh, ki kažejo svoj značaj bolj in bolj proti strmemu Tisovcu. Vsi smo bili očarani od lepote in divjosti tega gozda, ki mu ga na Dolenjskem ni brž enakega, razen niže doli na Kočevskem. Žrelo jame smo našli pod strašno skalovitim vrhom. Na eni strani brani previsna stena dostop do jame, na drugi smo šli po strmém bregu do nje, kjer smo navezali lestvice na bukovo deblo ob prepadu. Stene so takoj za vhomom nekoliko širše in lestvica je visela popolnoma prosto v zraku. Zato je bilo plezanje v jamo jako prijetno in brez nevarnosti, da bi gugajoča se lestvica sprožila skalo na glavo.

Tako smo splezali 53,5 m globoko in konec je bilo prepada, ki je zbujal daleč naokrog spoštovanje pri prebivalstvu. Le strm skalnat stožec tvori dno, na katerem pa nismo našli volka, ki je menda padel v jamo. Lep je bil pogled navzgor, ker so stene še precej gladke in svetle ter se končujejo zgoraj v luknjo, lepo obraslo s svetlozelenim mahom. Ob stikanju po raznih kotih pa nas je hudo zeblo, ker smo prišli s toplega površja v jamo, kjer je bilo le 4,5° C toplote. Ko smo narisali očrt jame, smo splezali kolikor se je dalo urno nazaj. Plezanje po lestvici navzgor seveda ni bilo tako lahko kakor navzdol, in 50 m višine nas je že precej izmučilo.

Nazaj grede smo pregledali Andrejčevo jamo, pa smo bili srečni, da smo iz sicer ne globoke, a strašno razrite jame, kjer vse komaj čaka udora, srečno odnesli cele ude.

Tu v bližini, sredi lepega gozda, smo pozneje lezli v Mihajlo jamo. Že pohod do nje je bil lep, zakaj nekaj časa nas je vodil naš vodnik kar po celem skozi krasen mešan gozd proti vrhu Špičniku. Tam smo našli žrelo Mihajle jame, deloma zakrito z velikimi, mahovitimi skalami. Bukve in košate smreke stojé okoli brezna. Vodnik nam je pripovedoval o žalostni noči, ko so lovili kmetje s Poljan polhe, ki jih je bilo tu zelo mnogo. Kmet Miha je nastavljal polšje pasti po gozdu in eno tudi na drevesu poleg majhnega vhoda v jamo. Pobočje okoli nje pa je jako strmo in najbrž je kmet, ko je šel pobirati polhe iz pasti, kljub vsej opreznosti zdrsnil v prepad. Nihče ni videl nesreče. Domačini so ga iskali povsod in šele osmi dan so našli poleg luknje Mihovo rdečo ruto, ki je obvisela nad črnim prepadom. Najsrčnejši možje so se spustili v neznano temo in res so našli ubogega Miha v jami še živega. Z velikanskim naporom so ga izvlekli iz mrzlega groba; a zaman je bil ves trud. Miha je bil tako ranjen in je prebil v črni

jami toliko pomanjkanja in groze, da je tri dni po rešitvi umrl.

Žrelo jame je na dnu 26 m široke doline; dolgo je 12 m, a večinoma zakrito z bolvani — kladami. Le na enem kraju je bilo odprto, pa prav malo vabljivo. Neznansko se je krušilo vse, kar je bilo okoli njega. Zato se je Brinšek navezal na vrv in »snažil« vhom. Cel plaz skalovja, grušča in vejevja je zgrmel v globino, preden smo si upali doli. Seveda smo plezali zopet po žičnatih lestvicah, ki pa so tukaj dobile od padajočih kamenov občutne rane. Jama je kakor ozka gotična cerkev, a izredno divja in neprijetna. Niti malo nismo našli kapniških okraskov, ki sicer vsaj nekoliko omiljujejo divjost podzemeljskega sveta. Luč je prihajala od zgoraj v 47 m globoko, 14 m dolgo dno le skozi razpoke med skalami. In zeblo nas je. Le 3,4° C je kazal toplomer. Da bi bil Miha tu doli preživel osem dni, je skoraj neverjetno.

Ko smo se vračali iz jame, smo imeli nove sitnosti. Varovalna vrv se je zatikala v skale zgornjega dela jame in prožila kamenje. Čudno, da smo drug za drugim prinesli cele glave iz te grde luknje. Težko je bilo pozneje tudi lestvico spraviti na svetlo. Zato smo se po delu s tem večjo slastjo vdali počitku ob plapolajočem ognju. Nebo pa se je pooblačilo in začelo je polagoma deževati. Nam seveda ni dosti škodovalo, ker smo bili že od polaza v jamo mokri in umazani.

(Dalje prihodnjič.)

Ob prepadu nad Podpečjo. (Fot. Jos. Kunaver.)

ZMOTE IN PRESENEČENJA

Kazak.

Nov zdravnik kmalu spozna vse primere neozdravnih bolezni v svojem kraju in okolišu, ker si ljudje mislijo, da nova metla pometa bolje od stare, kar pa vobče ne velja, vsaj v zdravstvu ne.

Tako sem prišel k sedemdesetletni starki, ki je imela nogo bolno že več let, nad eno leto se ni genila s postelje. Ležala je v zatohlem, kleti podobnem prostoru, njen mož je bil hišnik velikega poslopja, gimnazije in licejske knjižnice.

Zasmilila se mi je shirana ženica, ki je je bila sama kost in koža razen v spodnjem delu levega bedra. Že pod kolenom se je začela temnordeča višnjeva oteklina, ki je navzdol naraščala in se proti prstom razgubljala, tako da je spačeni ud imel podobo slonove noge. Tam okoli pregiba, med členkoma spredaj in zadaj, je polzela iz neštetihi odprtini redka gnojna tekočina. Pogled je bil odvraten, nič manj duh, ki se je širil. Tako hudega primera kostne jetike nisem videl ne dotlej ne poslej.

Strmeli smo drug v drugega, bolnica, soprog in jaz ter se ozirali časih tudi v nestvor, ki je slonel na blazini. Dolgi molk je pretrgala bolnica: »Kaj naj napravim s to nesrečo?»

Brez premišljevanja sem mirno odvrnil: »Gospa, ko bi bila ta noga moja, bi se jaz že davno poslovil od te nerabne in mučne nadleže.«

»To so mi svetovali vsi zdravniki,« je pripomnila živahno. »A jaz vam rečem, da bom pokopana s to svojo nogo hkrati.«

»Vaša volja, vaš svet! Bojim se, da se bo zgodilo prekmalu,« sem rekel in se dvignil, da odidem.

»Sedite, sedite!« je hitela ona. »Z vami se hočem razgovoriti dodobra. Povejte mi najprej, ali se taka bolezen res ne dá ozdraviti drugače kakor z odrezanjem?»

»Po mojem mnenju ni v vašem primeru drugega, pametnega izhoda.«

»Kaj da se kostna jetika res ne ozdravi nikdar in nikjer brez noža?»

»Pač, pač, gospa, pri otrocih in mladih ljudeh je ozdravljenje te bolezni brez odrezanja mogoče in celó pogostno. Toda tako zastarelo bolezen bi kazalo tudi pri mlajšem bolniku odstraniti, pri vašem stanju in v vaših letih ni pričakovati rešitve razen z odrezom!«

»Hočem, gospod doktor, da me zdravite tako, kakor zdravite mlade ljudi s takšno boleznijo!« je pristavila odločno.

»Tej vaši želji, gospa, žal ne morem ugoditi!«

»Kako ne?« se je zavzela kakor užaljena.

»Ker se ne morem lotiti poskusa, ki o njem že vnaprej vem, da je brezuspešen.«

»To je moja zadeva, gospod doktor, jaz prevzamem nase vso odgovornost!«

»Jaz pa, gospa, ne morem prevzeti odgovornosti za zdravljenje, ki bi bilo dolgotrajno, občutno drago in na koncu — neuspešno!«

»Kaj pa bi trebalo in kaj bi vse to stalo?« je trdovratno poizvedovala bolnica.

»Mnogo, mnogo stvari in denarja! Iz te luknje, kjer mora oboleti tudi najbolj zdrav človek, morate priti ven, na zrak in sonce. Ker se sami ne morete gibati in niti dati premikati, morate imeti za bolni ud oporno pripravo, narejeno iz jeklene ogrodja in usnjatega tulca in omota, vse točno po meri. Mavčev odliv bolnega uda se mora napraviti in poslati v daljno delavnico za take izdelke. To bo stalo denarja, nič manj ali še več nabava udobnega vozička, da morete na njem iz te ječe ven v mestni vrt ali drugam v prirodo. Računite za vse to in kar treba zraven okoli tisoč kron (v sedanjem denarju nekako dvajset dinarskih tisočakov). Kaj pa strežba, zdravila, mazila, povoji? Več ko verjetno je, da bi bilo vse to prizadevanje zaman in stroški zavrženi brez uspeha. Zato se odločite za operacijo, brez bolne noge vam bo prosto gibanje z berglo omogočeno, čez poletje pojedete v Trnovski gozd, kjer ste doma. Tam se okrepite in na jesen se vrnete v mesto, kjer vam umerimo umetno nogo, ki vam bo omogočila hojo po mestu brez bergle in morda celó brez palice. Bodiva tako zgovorjena, draga gospa, da bo prav vam in meni vest lahka. Bog z vami!«

Naglo sem se poslovil in šel.

Že drugi dan je prikrevsal stari hišnik k meni in me pregovarjal, naj ugodim želji njegove soproge in jo sprejemem v zdravljenje, kakor sem ga ji označil. On sam je prepričan, da je ozdravljenje z ohranitvijo uda nemogoče, vendar želi, da se volja njegove družice izpolni, tudi če je pri tem ob vse svoje prihranke. Otrok nimata, zato tudi on ne pomišlja glede stroškov, za skromno življenje bo zadoščala plača ali pokojnina, samo da ne bo očitanja in tarnanja!

Tako je prihajal nekaj dni moledovat, dokler se nisem vdal in prevzel zdravljenje »mlade« starke. Najela si je bolniško strežnico, jaz sem napravil odliv, naročil oporno pripravo in voziček. Ko je nastopila pomlad, je bila bolnica že vsak dan zunaj, v začetku poletja je odšla z oporno pripravo, vozičkom in sestro v domače hribe. Jeseni se je vrnila pomlajena, rane na nogi so se zacelile, bolečine izginile, oporna priprava in voziček sta romala v staro šaro, z berglo je bolnica

hodila sama doma in po mestu. Jaz se nisem mogel prečuditi nepričakovanemu izboljšanju, kar je smatrala bolnica za priroden in samo ob sebi umeven potek in izid bolezni.

Preteklo je po tem dogodku več ko deset let. Nad Gorico je prihrula strahotna nevihta, ki jo je v preroškem duhu videl in opisal nekaj desetletij prej »goriški slavček«. Pozvali so me k bolnici v Solkan. S težavami sem se priplazil do nje, saj je bila cesta stalno »v sovražnem ognju«, podnevi in ponoči so padali nanjo izstrelki iz pušk in topov. Večkrat sem moral do stare gospe, ki je imela pljučnico; njena bolezen in moji obiski so potekali brez posebnih neprilik in ugodno. Ko sem se poslavljaj od okrevanke, me je podsmešno vprašala, če je ne poznam od poprej. Moj spomin sploh ni bogve kaj; v takratnih zmedah, ko smo živeli samo trenotju, ne glede na preteklost ali bodočnost, je bil posebno rešetast; dobro rejene, polnolične starke nisem spoznal.

»Morda pa poznate to nogo?« je rekla bolnica in mi izpod odeje pomolila nogo, oblikovano približno tako, kakor so zdrave noge, le okoli gležnjev so se videle blede brazgotine in vdrtine.

»To nogo pa poznam, gospa,« sem odgovoril. »Ni vas končala ne kostna jetika pri sedemdesetih letih, ne pljučnica v osemdesetem letu, zato vam tudi velika vojna ne pride do živega navzlic vsem svojim strahotam!«

*

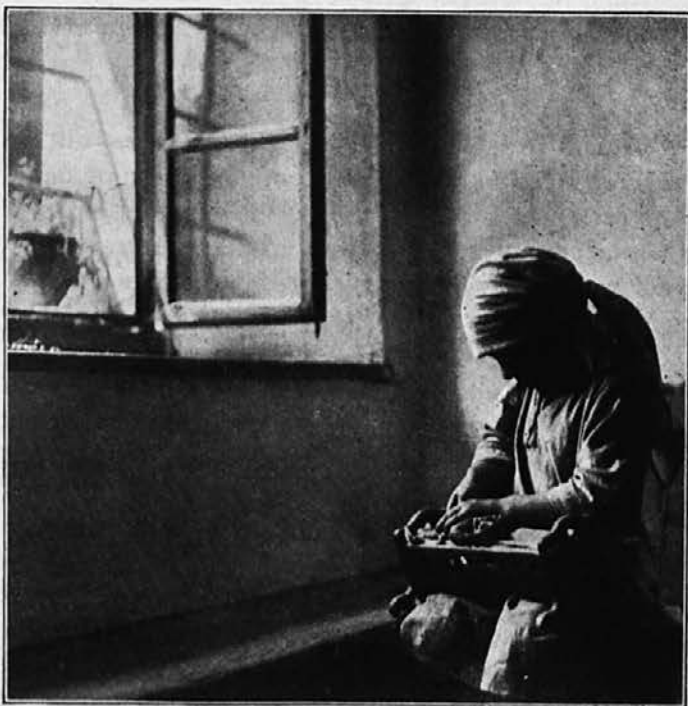
Z južnovzhodnega dela okolice, kjer »raste blato« in so ljudje živeli »od blata« tako, da so delali iz njega prvovrstno opeko, je prihajala k meni ženica srednjih let. Sama ni bila bolna, pač pa je hodila k meni z otroki, svojimi in drugimi, ali pa z ženami svojega sorodstva ali znanstva. Rad sem imel tisto ženo. Bila je bistrega uma in dobrega srca. Navzlic skromni šolski izobrazbi, ki jo je dobila v domači dvorazrednici, je izredno dosti vedela, ker je z vnemo prebirala knjige in časopise, a ni jih goltala in sproti pozabljala, marveč njih vsebino presojala in v svojem spominu pravilno urejala. Tudi pri meni je »sitnarila«, ker sem ji moral vsako naročilo točno razložiti, ne samo, kako naj se napravi to ali ono, ampak tudi, zakaj je tako potrebno. Nisem ji v zlo štel časih zamudne zvedavosti, ker sem se kmalu prepričal, da se je točno držala mojih navodil. Tako sem prav ob tej ženi in njenih negovancih — svojih bolnikih — doživljal bolj redko zdravniško veselje in zadoščenje, zasledoval sem namreč potek in izid bolezni, ki so se zanesljivo zdravile po mojem načinu spoznavanja in ravnanja. Izven bolnic in zdravilišč je takšno zdravljenje bolj redko,

bolnik se drži vseh mu zdravnikovih naročil, sicer pa ravna po svoje ali po čisto drugačnih, bolj lagodnih vodilih. Zdravnik vobče ne ve, ali je ugoden uspeh kolikor toliko njegova zasluga, ali ga pri neugodnem poteku in izidu bolezni zadeva kakršnakoli krivda, ker njegovo osebno delo navadno motijo drugi vplivi. Tako gine njegovo veselje in zadoščenje, pa tudi razočaranje in kesanje pri poklicnem delu, ker se nujno gubi zavest odgovornosti.

S tisto ženo sva si bila dobra kakor prijatelja, ona, preprosta »blatarjeva« soproga, in jaz sva poslovala sporazumno in zadovoljivo na obe strani nekaj let. Konec tega razmerja pa je bil klavrn.

Prišli so me klicat k tisti ženi, ki je ležala že drugi teden, dasi ni bila vajena polegati. Obolela je nekako kakor pri hripi, z običajnimi in domačimi pripomočki se ji je stanje sprva izboljšalo, a v drugem tednu se ji je hujšala od dne do dne, bolečine v glavi so postale neznosne, tudi vse telo ji je tako čudno, kakor bi bilo tuje, a jo je bolelo vendar na vseh koncih in krajih.

Skoraj da nisem spoznal svoje dobre znanke, mirne in razsodne žene, ki je vsa zbegana in obupana slikala svoj bedni položaj z očitno pretiranimi izrazi. Skrbno sem ji pregledal vse telo in posebno glavo, kar sem pač mogel storiti z običajnimi sredstvi zdravniške preiskave, a razen neke živčno-duševne razdraženosti nisem mogel ugotoviti nikakšnih znakov posebnega obolenja. Ker sem ženo poznal od poprej, se mi je brž zazdelo, da mora tičati kaj resnega v njenih možganih. Sve-

Mala ziblje.

toval sem ji, naj gre v bolnico, kjer je več priložnosti in pripomočkov za ugotovitev in zdravljenje nenavadnih bolezni. Ona se je branila bolnice in želela, da jo doma zdravim jaz, ki da sem še vselej pravo zadel in pomagal njenim bolnikom. Odkrito sem ji priznal, da mi je njena bolezen izredna in tajinstvena in da zato ne morem prevzeti odgovornosti in zdravljenja. Zedinila sva se naposled, da povabim v posvete in pomoč še starejšega zdravnika, ki je veljal za izvedenca v živčno-duševnih boleznih.

Drugi dan sva res prišla, bolnici se je godilo še slabše ko prej; tudi moj izkušenejši tovariš ni mogel iztekniti pravega vzroka ženinemu trpljenju. Tolažil je njo in družino, da je bolezen nekako motenje živčno-duševnega ravnotežja, kakor se večkrat opaža pri ženah njene dobe, in da utegne to stanje trajati dlje časa, preden se umiri, in da zato tudi on svetuje zdravljenje v bolnici.

Tretji dan so mi sporočili, da je žena zjutraj, ko so ji na njeno željo prinesli zajtrk, nepričakovano kriknila in — umrla.

Novica me je močno pretresla in potrla, globoko sem se zavedel tesnih mej svojega znanja in nemoči za pomaganje tudi v primerih, ko bi sam najbolj želel!

V zadnjih dveh desetletjih se je posrečilo učenjakom, da so odkrili dotlej neznane oblike bolezenskih pojavov in zveze z vnetjem možganov samih. Imel sem kesneje priložnost, da sem opazoval nekaj primerov te vrste s srečnim izidom, pa tudi enega, ki je po svoji izrednosti spravil v zadrego mene in še dva zdravnika veččaka in nas presenetil z enakim izidom, kakor moja dobra »blatarica«.

*

Časih je težko biti človek, še teže zdravnik, ki naj pomoči in tolažbe išočemu bolniku pomaga, kar le more, a gotovo nikdar ne škodi. Kakor je to splošno vodilo samo po sebi lahko umevno, tako je neredkokdaj težko izvršljivo. Malokateri poklic zahteva toliko modre preudarnosti in tankovestnosti kakor zdravniški.

Zdravnik, ki je po svoji čudi črnogled ali pa se hoče izkazovati s svojim velikim znanjem, utegne napraviti bolniku veliko škodo, ker ga brez potrebe zbega ali oplašči in mu s tem zagreni življenje ali ker mu odkrije kakšno brezpomembno napako, ki je bolnik ni čutil dotlej, a jo odslej nosi z bridkostjo. Prav tako greši proti poklicnim dolžnostim lahko miseln in površen zdravnik, ki prezre važne pojave ali navzlic opaženi nevarnosti ne opozori nanjo bolnika pravočasno. Tako se je dogajalo v polpreteklem času, da so označali pre-

obzirni zdravniki prve početke jetike kot »vršična zasliženja«, ki da ozdravljajo po navadi gladko; in še dandanes, ko je širša javnost poučena o ozdravljivosti jetike, gre ta beseda bolj težko čez ograjo zdravnikovih ust. Teže je z razpoznavo (ali diagnozo) bolezni, ki veljajo po pravici za neozdravne, kakor je okorenje žilja ali otrpevanje obisti ali jeter. Najteže pa pove zdravnik itak zbežganemu bolniku ime bolezni, ki se končuje s smrtjo v doglednem času. Mnogim zdravnikom ne gre beseda »rak« nasproti bolniku z jezika, ker smatrajo tako razpoznavo za brezobzirno krutost, ki zapre trpečemu človeku zadnje okence upanja in ga tako potre, da ima še manj odpornosti zoper bolezen in manj potrpežljivosti zoper duševne tegobe. Zato nekateri zdravniki zakrivajo svoje spoznanje z raznolikimi publicami ali pa tolažijo bolnika z izmišljotinami, ki se jih obupan bolnik oklepa, kakor utapljaajoči se človek vsake bilke.

Čezdalje bolj se zavedam, kako nepopolno je moje znanje in koliko zmot sem zagrešil v svojem življenju. Svojim bolnikom sem točil vince svojega iskrenega spoznanja, nisem sicer vsakemu povedal vsega, kar sem o njem doznal, a zavestno nisem nikomur nič trdil ali obljubljal, kar bi ne mogel zagovarjati ali držati. Tudi razpoznave raka se ne izogibljem, dasi jo mnogi smatrajo za »smrtno obsodbo«, saj ima bolnik vso pravico, da je obveščen o svojem dejanskem položaju ne samo glede izgledov zdravljenja, marveč tudi glede drugega ravnanja. To »grenko kroglico«, ki jo v takih primerih dajem svojim bolnikom, oslajam vedno s to-le resnično zgodbo:

Kot mlad zdravnik sem bil poklican v krčmo pod Sv. Trojico, kamor so hodili meščani jeseni na kostanj in rebulo, pozimi na domače klobase in domačo kapljico, spomladi na radič in gnjat, poleti na kronberško črnino, podobno in enakovredno kraškemu teranu. (Ni mi znano, ali je ta priljubljena krčma obnovljena, ker prav tam so se med svetovno vojno zbližali strelski jarki od obeh strani, da se je »lice zemlje« čisto izravnilo.)

Krčmarica je bila bolna že več mesecev. Mestni zdravniki so preizkušali na njej svoje znanje, naposled sem prišel na vrsto tudi jaz. Nisem spoznal zastavne žene, ki se je v prejšnjih časih čvrsto sukala okoli miz svojega obsežnega, s trtnim latnikom pokritega dvorišča. V postelji je ležala shirana kakor starka, vsako jed je povračala, vrh tega je trpela še bolečine, da se je naposled bala celó vsakega požirka. Pri pogledu sem zatipal precejšnjo zabreklino na želodec. Bolnica je bila tako onemogla, da se ni dosti zanimala za moj obisk, ne za moja navodila, kar mi je bilo zelo všeč, saj

bi me bilo vsako njeno poizvedovanje spravilo v silno zadrego.

S krčmarjem, njenim soprogom, sva sedla v stransko sobico.

»Kajne, rak?« je vprašal gospodar. Ko sem prikimal, je poizvedoval, koliko časa bi pač utegnilo trajati to stanje, neznosno za bolnico in vso družino.

»Morda še kak teden,« je bil moj odkriti odgovor.

»Pa ji zapišite kaj za olajšavo!« je menil krčmar.

Ugodil sem upravičeni želji, naročil obkladke in primerno prehrano.

O bolni krčmarici nisem dobil nobenega sporočila več.

Nekaj mesecev kasneje me je pot zanesla mimo tiste krčme. Na kameniti mizi pred hišo je čistila solato — krčmarica, njen sveži obraz je razodeval dobro zdravje.

Bil sem v zadregi, ko me je prijazno pozdravila ona, ki bi morala trohneti v grobu. V razgovoru z njo sem zvedel, da je nekaj dni po mojem obisku bruhnila iz sebe grdo črno goščo, nakar ji je odleglo, da je mogla kaj uživati. Zdaj ve za želodec samo, kadar je predolgo prazen.

»Bog je velik!« sem ji rekel v slovo, sam pri sebi pa sem razmišljal na nadaljnji svoji poti, kako presojata mojo očitno zmotno razpoznavo preprosta človeka, krčmarica in mož, ki vendar ne prisojata meni čarodejstva, da znam zdraviti raka. Kar mi obzirna krčmarica ni rekla v obraz, zabrusil sem si sam z vsem gnevom: Doktor-skaza!

Kapelica na prévalu.

BERAČI

Na kamenitih pragih katedral
sem videl jih vsak dan ko kipe stati.
Šel marsikdo je mimo in prebrati
jim vseh skrivnosti iz oči ni znal.

Sirote: val trpljenja vse pognal
je v pota žalostna — ko ptice v jati...
Pa tudi tem je nekdo bila mati
in tudi v teh je dušo Bog prižgal...

/Še vedno strašen loči nas prepad
v življenja dneh in v nas še ni moči,
da rekli bratu bi na cesti: brat!

Še vedno sam nagon smo, sama kri.
Zasanjal pač ljubezen je naš čas,
a duša je še vedno — stara v nas! /

Janko Samec.

KO BEL LABOD

Ko bel labod poslednji hip zapeti
bi želel sveto pesem odpuščanja...
O, bila kakor zarja bi jutranja,
ki iz noči nenadoma posveti...

In želel s čarno pesmijo zatreti
bi v srcih kal sovraštva, ki poganja
ko mak strupen iz dobe razdejanja
in v njem ne dá ljubezni zaživeti.

A tak je čas, ki nam usodo piše.
da farizejev smo drhal nečista,
grizoča se med stebri božje hiše.

In kdor prihaja k nam v imenu Krista,
da z usten nam krvi sledove zbriše,
pa sprejmemo ga kakor — Antikrista!

Janko Samec.

NA MAGDALENO

Pokaži, Magdalena, pokaži svoje lice,
lice, ki tako spominja rdeče cvetice!
Pokaži svoje lasé vihraječe, pokaži svoje oči brez
dnà,
enake zvezdam, ki jih obkroža le majhen kos
neba!

Pokaži hvaležna usta svoja, ustnice rožnate,
polne biserov; pokaži prsi, lepo vzbočene,
in roko alabastrovo, ki kot ujeto drži moje srce!
O misli, polne blaženosti!

Česa želim? Zakaj, nesrečnež, na mestu strmim?
Ko gledam tebe, vso vlado nad sabo zgubim,
govoriti ne znam, le skrivnostni žar v meni gori,
v ušesih zveni in dvojna noč mi pada v oči...

Jan Kochanowski - Tine Debeljak.

MESOJEDE; RASTLINOJEDE

Dr. Janez Plečnik

O bakterijah.

Človek, do mene prav grd, je »grdoba«; človek, prav počasen, len in zaspan, je »lenoba«; človek, prav pust, je »puščoba«.

Živine (živali in rastline) so kaj različne velikosti. Neke so prav velike (vol, smreka); neke so srednje mere (koza, leščje); neke so majhne (vrabec, kapus); neke so tako majhne, da trebaš dobro pogledati, preden razbereš: je li to pika, je li uš, je li mah, je li lišaj; neke so pa prav majhne ter so (prostemu) očesu kar nevidne.

»Mikrós« pove Grku to, kar »mali, majhen, kratek, neznaten, malenkosten, brez pomena, nizek, ubog, slab« pove Slovcu (Dókler). »Bíós« pove Grku to, kar »živeti« pove Slovcu. Pa pravijo, da so organizmi (živine), ki so »mali«, ki so prostemu očesu nevidni, »mikro-organizmi«, da so »mikro-bionti«. »Mikroorganizmi«, »mikrobionti« so torej »žive majhnobe« za Slovence. Danes bomo govorili kar le o »živih« majhnobah, pa bomo pisali kar le o »majhnobah«.

Revna slovenska beseda nima preveč možnosti, da bi označila »mikrobionte«; označila bi mikro-organizme komaj še kot (žive) »majhnece, mājhnice, mājleke, mājleže, mājličke, mājlične, malóte« ali kot (živo) »drobežad, drobnjad, drobněžje«. Pleteršnik pozna še več tega. Gotovo je, da slovenska »(živa) majhnoba« ne pove manj, ne »izrazi« (!) manj od grške »mikrobiont« in nemške »Kleinlebewesen« (klein = majhen; leben = živeti; Wesen = bitje).

*

Dvoje živin je na polju: vol in jablana in dan je jasen — pa tudi za hip ne boš podvojil, katera živina je vol, katera jablana. — Dvoje živin se giblje pred teboj: glista iz človeškega črevesa in deževna glista — pa bo treba, da si dobro ogledaš vsako, preden jih razpoznaš. Saj je umevno: razpoznanje živin je tem težje, čim manjše so primerjane živine. — Kar potrpljenja in raznoterih skušenj je seveda treba, preden razpoznaš majhnobe, torej tiste živine, ki jih vidiš le z drobnovidom, z mikroskopom. Negoda pri takem oprasku je tem večja, ker so živine tem enoličnejše, čim manjše so. Majhnobe so živine; živine so iz živi (protoplazma); živ je (skoraj) tečnina; delci tečin so že od prirode kapljasti; kapljice so óblice; pa vse majhnobe torej so kar le óblice ali paličice.

Pretežni del prirodarjev je spoznavno (erkenntnistheoretisch) še danes v 10. stoletju. Na-

sesaš se po šolah toliko »zgodovinsko pomembnih in zgodovinsko dragocenih idej«, da trebaš desetletja preden iz svojih misli izmečeš »ideje«; po desetletjih si pa star in imaš kar le eno željo, da naj ti novotarjenje ne moti duševnega ugodja in privajenih nazorov. Umevno je torej, da se prirodarji kaj radi pulijo in se povsem resno lasajo za »točno« porazvrst živin. Pa je torej umevno, da se naravarji še dandanes prerekajo z vnemo, kaj so majhnobe: ali so živali ali so rastline. Mi odklanjamo taka »točna« razporejanja; le-ta vodijo kar močno v prazna modrovanja in kar malo v znanje in opazovanje. Govorili bomo kar le o (živih) majhnobah, pa naj ta prišteva te majhnobe k »živalim« in naj uvršča one med »rastline«; so, ki govoré celó o »živaljih rastlinah« (Tierpflanzen).

Majhnobe so majhne — ni kaj prijeti, kaj slišati, kaj ovohati, kaj slajati. Ti majhniči merijo nekaj tisočink milimetra (μ) in so z mikroskopom prav kar še vidni. Neke teh majhnob so tako majcene, da jih tudi z mikroskopom ne vidiš; kličejo take majhnobe za »ultramikroskopske«; pravijo tudi o njih, da so »afanozóa«. »Afanés« pove neviden, nevidljiv, skrit (Dókler), »zóon« pa pove »živa stvar«. Povedali bomo o dobri priliki, kako so prišli do poznanja nevidljivih majhnob.

Majhnobe so celice-samotnice, so torej živine: jedó, pijejo, gibljejo se, prednike imajo in imajo potomce, nastajajo, umirajo, imajo odpadke, čutijo — ob kratkem: imajo prav naše lastnosti (Mladika 1928, str. 140). Oprimi se trdno te misli. Le-ta misel je stožer, ki se vse razumevanje mikro-organizmov vrti okrog njega. Tisti, ki vidi »sovražnike« v majhnobah, ki vidi povzročitelje bolezni v majhnobah, ne pride zlepa do pravotnega spoznanja. Mikroorganizmi živé — pa rastline živé — pa živali živé — pa človek živi. Živetje pa pove presnavljanje okolije do usojenega konca, pa je torej nujno, da živine zadenejo druga ob drugo. Taka (nujna) srečanja se udejavajo ali kot sožitja (simbióza) ter so temu in onemu v prid; ali pa se udejavajo temu v pogin, onemu v življenje — udejavajo se torej kot bolezen in smrt temu, kot netivo živetja onemu. Vse gajanje v prirodi je prelivanje večnosti; prelivanje energije je nujno in traja usojene dobe; »sovražnosti« ni v tem — priroda ne pozna sovraštva. Radi vcepljajo mladini besede o »sovražnikih človeka« — pa zajec je sovražnik, škorec je sovražnik, povodenj je sovražnik, potres je sovražnik — pa seveda čas je tudi »sovražnik«, saj grebe gube v gladka lica, ruje zobe iz čeljustnic, puka lase iz lasišča, lije putiko v stopala. Še nežno dete čuje človek neprestojno kar le o »sovražnikih« — in to so neresnice

in so napačne oznake. Pa je taka vzgoja res npravstvena? Res »etično« neoporečna?

Majhnobe so živine pa se torej plodé, nove nastajajo, množé se. Majhnobe so celice pa se torej množé tako, da se ena celica zažme, se nato preščipne, pa nastaneta d v e celici iz ene (Mladika 1928, str. 139). Celice-potemke ostanejo časih v rahli zvezi, po večini pa gredó vsaksebi. Nove majhnobe močno urno nastajajo. Nekam po 20' (minutah) življenja se majhnoba že deli v dve celici; vsaka teh dveh celic se (nekam) po nadaljnjih 20' življenja podvoji pa imamo 4 majhnobe, po nadaljnjih 20' imamo 8, po $4 \times - 5 \times - 6 \times - 7 \times - 8 \times - 9 \times \dots$ nadaljnjih 20' nastane torej 16, 32, 64, 128, 256, 512... novih majhnob. Storjene skušnje (L. Heim) so pokazale, da 149 nekih majhnob (*vibrio cholerae*) zarodi nekam 100.000 majhnob v treh urah. Postavimo, da storjamo skušnje z majhnobami, ki so pet tisočink ($\frac{5}{1000}$) milimetra (torej 5 μ ; Mladika 1928, str. 143) dolge in dve tisočinki (0.002) milimetra debele. 100.000 takih majhnob zbranih, skupčanih napravi kupček, ki je (prostemu) očesu dobro opazen. Vidimo: zbori, skupki majhnob postanejo (prostemu) očesu vidni, koj ko je majhnob število zadostno. Ti zbori, ti skupki majhnob imajo ime: n a s e l b a (kolonija) majhnob. Naselbe raznoterih majhnob kažejo raznotere podobe: one so raznotere velikosti, raznotere barve, raznoterega voaha, raznoterega slaja, pa so torej — do neke mere — znamenive (charakteristisch) za vrsto, za rod majhnob. Razpoznavamo torej raznotere vrste majhnob (tudi) po svojstvih in lastnijah (Eigentümlichkeiten) njih naselb. Tako: naselbe tega rodu majhnob so zelene (*Bacillus pyocyaneus*), naselbe onega rodu so vijoličaste (*B. violaceus*), še onega so rdeče (*B. prodigiosus*), še onega rumene (*Staphylococcus aureus*), še onega sluzinaste (*Micrococcus tetragenus*), še onega so suhljate (*Actinomýces*), še onega so koreninasto skuštrane (*Bacillus anthracis*). Take naselbe so ti nad vso mero dobro poznana zadeva: saj veš — smetana na kislem mleku dobiva madeže, kadar mleko stoji čez usojeno dobo — glej: prav ti madeži so naselbe majhnob; usnje (obutev) postaja zelena (bela, črna), kadar leži v temnem, vlažnem kotu, usnje postane plésnjavo — pa ta plésnjáva, ta plésnivína so kar le majhnobe, so naselba majhnob; lišaji se širijo po skalah in so raznotere barve in raznolike rašče — lišaji so zbori, so naselbe majhnob. Prostemu očesu nevidljiva celica-posamica leži ob celici-posamici v teh naselbah in kar neizrečno število je teh celic-posamic; prav ker jih je toliko zbranih, jih tvoje oko zazre kot liso, kot plesen, kot lišaj. —

Opazuj lišaje, plesnobe, po mleku rastoče madeže ter se živo zamisli v te zloženine, v te skupke in že boš znal lep kos »bakteriologije, mikrobiologije, mikrobiologije«, torej naukov o (živih) majhnobah.

Te majhnobe (skoraj) nimajo teže in vsako premikanje zraka mika torej tudi nje in jih potegne s seboj. (Majhnobe v tečinah se mikajo seveda z mikanjem tečin.) Ni treba »vetra« za mikanje majhnob. Rahlo dviganje zraka ob toplem soncu že nese tudi majhnobe v višine; padajoči zrak v večernem hladu že potegne tudi majhnobe s seboj. Vsaka, prav vsaka prememba toplote mika zrak in vsako, prav vsako mikanje zraka mika tudi po zraku razpršene in v zraku ploveče majhnobe. Stopiš v hladno klet: mikanje vrat, gibi tvojega telesa, izžarevajoča toplota od tvojega telesa mikajo zrak in majhnobe v njem. Umevno ti bo sedaj, da e n o plesnivo jabolko okuži vse police. Še to ti bo umevno, da so majhnobe (skoraj) povsod, (da so »ubikvitárne« in) da so raznolike vrste majhnob povsod in da se jim ne moreš ogniti. Majhnobe so živine kot mi; one živé poleg nas, v nas, proti nam, za nas in so stvarjene tako, da se ne morejo ogniti nam in mi ne njim, pa torej ni govora o »sovraštvu«. Majhnobe časih res postanejo nam v usodo, mi pa majhnobam.

Majhnobe so živine pa torej jedó in pijejo, one trebajo neko (usojeno jim) toploto, da ostanejo zdrave in pri močeh, one trebajo dosti vlage, da se množé. Majhnobe so raznotere pa se hranijo z raznoterimi hranivi: ta vrsta živi najlaže na krompirju, ta na jabolku, ta na naši koži, ta v našem črevesu, ta v črevesu vola, ta v črevesu bolhe, ta v črevesu uši, ta v stenici, ta v hrošču, ta v črvu. Vol ni zdrav, kadar mu polagaš pečenko namesto trave pa če mu odtegneš vodo — pa majhnobe, ki trebajo človeške krvi, tudi ne ostanejo zdrave (in končno poginejo), če jim daješ krompir; veš tudi, da majhnobe plesni obolé in končno poginejo (torej, da plesnina izgine), če jim ne daš dovolj vlage (vode).

Naše majhnobe so živine pa so torej storjene iz živi (protoplazma). Živ pogine (neha živeti), če jo pregrejem (za dalje časa) nekam za 80° C. Vse to veš: iz prekuhanega jajca ni piščanca. Majhnobe torej poginejo, če jih (dalje časa) kuhamo. Vse to veš. Dognano je, da neke majhnobe, primešane mleku (se urno množé in), storé mleko kislo, pa da (druge) majhnobe storé sadje plesnivo; dobro znano ti je, da se p r e k u h a n o mleko ne skisa (dokler ostane dobro zaprto) pa da v k u h a n o sadje ne splesni (dokler ostanejo posode zabrtvene, dokler ostane »pergament« pridušen). Kuha usmrti majhnobe, ki so v vsakem mleku, na

Klasje valoví.

vsakem sadju, ki bi se urno množile v mleku, na sadju in ki bi storile mleko kislo in sadje plesnivo.

Majhnobe so živine; one jedó in pijejo; one presnové, kar pojedó; one imajo torej tudi odpadke. Majhnobe so celice-samotnice (Mladika 1931, str. 399) pa torej nimajo ne ust ne danke in jed prehaja vanje kar skozi površino, tudi odpadki se cedé iz njih kar skozi površino. Porečemo torej — menda bolje —, da imajo majhnobe izcedke, ne odpadkov. Raznotere majhnobe jedó prav raznotere stvari pa so torej njih izcedki tudi prav raznoteri. Prav ti izcedki so, ki opravljajo delo, prisojeno majhnobam; ti izcedki so roke, so kremplji, so zobje majhnob, oni so moč in sila majhnob. Majhnobe živé na svojem naselišču, živé ob svojem naselišču, izcejaajo izcedke v naselišče in presnavljajo (razkrajajo) naselišče s svojimi izcedki. Misel ni nova premišljivemu bravcu: pajek ujame muho v pajčevino; pajek sne muho; mušje telo se spremeni (vsaj delno) v pajku v pajčevino; pajek izceja iz zadka pajčevino — brez ujete muhe ni pajčevine, brez pajčevine ni ujete muhe. Ni »sovraštva« med muho in pajkom. Pajek je muhi v usodo; pajek pogine in nima zaroda brez muhe. Pajek je za muho, kar je krvnik za obsojenca. Krvnik nima sovraštva do obsojenca, pa vendar odseka obsojencu glavo. Korenine rastlin razjedó skalo in se redé ob skali. Sok rosikinega perja razjé mušico in rosika živi ob mušici. Majhnobe pa razjedajo svoje naselbišče po sokovih, ki jih izcejaajo v naselbišče. Izcedki majhnob torej raztapljajo, topé naselbišče,

imajo torej topilno (»litično«) moč. (Grški »lýo« pove razrahljam, razvežem.) Topilna moč majhnob je obče znana. Kar »zgnije«, zgnije pod silo majhnob. Gnjiyoče stvari pa postajajo bolj in bolj tečninaste: kruh postaja židek, pa sir, jajca, sladkor, meso, mast, škvara, usnje... gnije tako, da se razrahlja, da se topi, da postaja slizavo. Pazljiv bravec je sedaj dobro pripravljen na to, kar sledi.

Krušni (»nemški«) kvas je velikanski zbor (velikanska naselba, »kolonija«) nešteti majhnob. Vmešavamo kvas v testo; kvas raste v testu in presnovi močiče testa (tudi) v CO_2 . CO_2 je plin in ta plin razrahlja testo, dá testu puhlo, stori testo luknjičavo, okusno. Vmešavamo pa v testo prav malo (1) kvasa, ki nam prekvasi velikansko (2) gmoto testa in kvas (moč kvasa) ostane pri tem nepremenjen (3) — saj košček (1) prekvašenega testa ima moč, da prekvasi velikansko gmoto (2) nove testovine, če ga vmesimo tej novi testovini. Pa govoré: majhnobe dejavajo nekam kot katalizatorji, encimi, fermenti, kvasniki, spešniki; še pravijo — saj majhnobe so živine —: majhnobe so živi katalizatorji, živi encimi, živi fermenti, živa kvasila. Torej govoré: majhnobe imajo fermentativno (encimatično, katalizatorično) dejavo. Prav dobro uspemo s prekvašo (raznoterih) organskih spojkov, če jim dodamo (raznotere) majhnobe, torej primerne žive fermente, žive kvasnike: premenimo mleko v kislo mleko; kapus v kislo zelje; mošt (sladkor) v vino (alkohol); alkohol v ocet; mleko v sir; listje, travo, slamo, les, meso v gnój — treba le primernih kvasnikov. Pa narobno: dobro uspemo ohraniti mleko nepresnovljeno, mošt kot mošt, alkohol kot alkohol, listje, travo, slamo, les kot take, če jih prekuhamo ali močno presolimo ali posušimo, torej koj, ko onemogočimo majhnobam dejavo. Mogočna kvasniška (fermentativna) dejava majhnob je umljiva ob pómnji, da se majhnobe nad vse urno množé in da prav urno prerastejo in prepletajo gmote (testovino, meso, mleko, zelje) seveda ob primerni toploti in vlagi.

Majhnobe (mikroorganizmi), ki smo govorili o njih, so močno raznotere. Neke njih imajo ime »bakterije« ali »bacili«. Bakterija je beseda grškega izvora in pove palico, oporo (bakteria, báktron, báktrevma). Bacil je latinska beseda in pomeni paličico (báculum; báculus, bacillum); bacil je torej »bacil« in ni »ba-k-cil«, kakor pogosto slišiš. Nauke o bakterijah (bacilih) vežejo v »bakteriologijo«, torej v »palicoslovje«. Povedali smo to, da ti zona pri učenih tujkah nekoliko odneha in se pomiriš nad »majhnobo«.

KO SO HRASTI ŠUMELI

ZGODOVINSKI ROMAN

Spisal S. R. Minclov / Iz ruščine prevel B. Vdovič

Tri in dvajseto poglavje.

»Torej, bratci,« je rekel Ščokin, ko so begunci slišali, kaj je videl, »moje delo je končano, zdaj je vsak izmed vas vsak svoja glava. Odločite se, kaj hočete storiti — ali se prebijete v samostan in se tam branite za obzidjem, ali pa greste v Pskov.«

»A ti sam, kaj si sklenil?« je hitro vprašal Klim, ki je odstrani neprestano zrl na Ščokina.

Lahno omahovanje se je odrazilo na njegovem obrazu. Misel, da je Grunja v Pskovu in da je treba hiteti tja, kjer je ona, mu je švignila po možganih, toda v tem hipu jo je zadela in zatemnila druga misel — brez slave in ne da bi bil izpolnil obljube, ki jih je bil dal njej in posadniku, se ne more vrniti.

»Jaz?« je mirno odvrnil, ko se je bil obvladal. »Jaz nesem svojo glavo v Pečere...«

»No, kaj je treba več?« je vzkliknil Klim. »Tudi jaz grem s teboj! In vsi drugi najbrž tudi!« je ošinil z očmi tovariše.

Ščokin je odšel vstran, ker se ni hotel udeleževati nadaljnjega, in sedel na štor.

Uškujniki in kupca so sedeli s povešenimi očmi. Pogankin je molče sukal svoje ličje, Pljuškin si je praskal, tako rekoč kopal z enim prstom podbradek, Ščenok je gledal na Djakona in samo Tjurja se je udaril po šlemu in se dvignil s tal v vsej svoji štorasti postavi.

»Bálimo, fantje, v samostan, če se imamo po gozdu klatiti!« je oznanil na ves glas. »Ali bítí Nemce tukaj ali pod Pskovom — je ena in ista stvar!«

»Družino imava v Pskovu!« je rekel Pogankin.

»Kakopak, družino...« se je pridružil Pljuškin.

»Saj se do teh družin še ne prerineta odtod!« je planil nanju Klim. »Bržkone so vse ceste polne Nemcev! Obesijo vaju na prvo vejo, pa bosta imela družino!«

»Toda midva nisva vojščaka...« je pristavil Pljuškin, »k čemu neki bova v samostanu?«

»A jaz sem od daleč...« je spregovoril Ivan, imenovan Rešeni, »do nas Nemci ne prodrejo!«

Nekdo izmed uškujnikov mu je pritrdil.

Klim je srdito pljunil.

»Svinje ste, da veste!« je zakričal ves tresoč se od jeze.

Seno spravljajo.

»Ti le preveč ne psuj!« je rekel grozeče eden uškujnikov, stisnil pesti in stopil tik pred Klima.

Tjurja je le-tega odrinil in stal pred prepirljivcem.

»Ali hočeš tole?« je vprašal in mu porinil svojo centno pest prav pod nos.

»Stojte!« je mogočno zabobnela oktava doslej molčečega Djakona. S kretnjo roke je ustavil Tjurjo, ki je bil pripravljen, da začne mlatiti nasprotnika, in je stopil naprej.

»Sedaj ni čas za svajo: Bog stoji poleg nas!« je izgovoril s tako silo, da so se mnogi uškujniki zdrznili in se ozrli v stran, v katero je pokazal Djakon z roko. »On nas je, ne izbiraje, rešil smrti in zlega ujetništva vse in zdaj poslušaj, s čim mu bomo to povrnili! A mi ga izdajamo kakor Judje. Kadar nas nesreča zadene — se obračamo lepo do njega: Oče, reši nas! A ko nas je sem pripeljal, da se postavimo za njegov presveti dom — smo, od daleč in smo, nevojščaki. Kaj storite, je vaša stvar, bratci, toda za to vam bo dajati odgovor na sodni dan! Jaz pa grem v samostan...«

»Jaz tudi!« je kriknil Ščenok in zamahnil s helebardo.

»Jaz tudi, jaz tudi...« so se razlegali navdušeni vzkliki. Besede Djakonove so kakor z ognjem podžgale vse.

Pljuškin je vstal in se začel vneto križati v tisto stran, kjer se je moral nahajati samostan.

Pogankin ga je izpod čela opazoval.

»Kaj si sklenil?« je vprašal, ko je bil oni končal.

»Jaz pojdem z njimi...« je preprosto odgovoril Pljuškin in pokazal z glavo na tovariše, ki so se zgnetli okoli Djakona.

»Kaj pa družina?« je čemerno rekel Pogankin.

»Gospod je mene obvaroval in obvaruje tudi njo; zgodi se njegova volja...«

Pogankin je povesil glavo, si nato krepko podrgnil čelo, kakor da odganja neke misli, vstal in se tudi on začel križati.

»Kmalu bi se bil pregrešil, nesrečnik: saj nas je naravnost božja roka sem privedla!« je rekel.

»Tako je prav, Vaviluška!« je govoril, veseleč se, Ščenok in gledal, kako si je tako rekoč oživel. Djakon izbiral pripravno helebardo, ki so mu jih uškujniki na izbiro predložili v zameno. »Spet si postal, kakor je treba biti!«

»Kar prerodil sem se,« je odgovoril Djakon, »ko se je pokazalo, da je samostan oblegan, veš! Saj mi je Gospod pokazal službo!«

Stemnilo se je popolnoma, ko se je nevelika četa uškujnikov, ki jo je vodil Ščokin, začela oprezno pomikati h kraju gozda.

Ščokin je sklenil kreniti k najbližjim, južnim vratom, ker se mu je zdelo, da je tam sovražni tabor manj obljuden.

Kmalu so se skozi drevje pokazali ognji; videti je bilo po njih osvetljene preprogaste in bele šatore in zaklonišča iz rogože in vej. Med njimi so štrlele v zrak pokonci postavljene ojnice kmetijskih voz, stali konji, hodili ljudje ter se je slišalo govorjenje in hohotanje.

Ne da bi se taboru bolj približal, je vodil Ščokin četo vzdolž njega; kmalu se je v temi in tišini zasvetlikal beli ogelni stolp samostana; vrata so se nahajala prav na tej strani, toda niže, na dnu jarka.

Uškujniki so legli v gozdu na tla in začeli, pogledujé na tabor, čakati, kdaj ga bo spanje objelo; Ščokin in Ščenok sta odložila in ostavila

odsevajoča šlema in helebardi in spet šla gledat, kje bi se prešlo.

Nemški tabor je že davno spal, ko je bistrooki Klim zagledal hitro vračajoča se poizvednika.

Ščokin je uškujnikom, ki so se zgnetli okoli njega, polglasno pojasnil, da hoče uporabiti zvižajočo, ki se je bila že enkrat posrečila, in jih postaviti po dva in dva; najprednja sta se postavila neločljiva Ščenok in Djakon.

Četa je brezšumno odrinila proti ognjem; ti so že ugašali, človeški glasovi so utihnili.

»Samo da bi psi ne začutili našega Mihajla!« je Klim šepetaje izrazil svojo bojazen Ščokinu.

In kakor njemu v odgovor je že pri prav blizu privezanih konjih zalajal pes.

»Stoj!« je hitro ukazal Ščokin. »Treba se bo presekati; glejte, da se držite skupaj; hodite korakoma; Fedor, ti splaši z medvedom konje; Tjurja in kupca podteknite v slamo in zaklonišča ogenj. Bog daj srečo!«

Med besnim lajanjem psa, ki je skakal na privezi pri vozu, je četa hitro prestopila črto tabora; poleg privezanih konj se je privzdignil s tal neki človek, opazil prihajavce in skočil na noge.

Toda zakričati ni utegnil; Ščenok je zamahnil s helebardo in glava se je potočila konjem pod noge. Ti so prhaje skočili vstran in v tem hipu se je divji vrišč raznesel daleč naokoli: zakričal je Fedor, skočivši h konjem z medvedom. Rezganje in topotanje konj, tresketanje in ropotanje prevrnjenih voz in šatorov, na katere so skočili preplašeni konji, vse to se je zlilo v splošno zmešnjavo.

Tabor je bil hipoma žareče razsvetljen: gorela so zaklonišča in dva voza slame, ki so jo bili Nemci pravkar pobrali v eni okoliških vasi.

Ne vedoč, zakaj gre, je nekoliko napol slečeni hlapcev skočilo iz šatorov, a so se že zavalili po tleh pod složnimi udarci uškujnikov.

Tabor ni bil širok in je bil za pet streljajev z loka oddaljen od samostanskega zidovja.

Prevračaje in požigaje zaklonišča in šatore ter pobijaje srečevavce so begunci hitro prodrli do sprednjih šatorov, posekali tam pet Nemcev, ki so se z golimi meči vrgli nanje, ter zdajci bili na odprtem polju.

»Tecimo zdaj!« je kriknil Ščokin in planil k stolpu, za njim pa so se spustili ostali. Pribeljavši do obzidja, je Ščokin počakal tovariše in šel, da bi ne zalezli v samostanske puščice, pod njim k jarku; na robu strmega pobočja je sedel na pesek in zdrsel doli kakor na posmukljah.

»Ej, bratci, predpust je prišel! S hribov se trkljamo!« je krohotaje se zaoril Tjurja, dreveč

Soparno popoldne.

zadaj za njim. »No, pa smo tudi delali: kakor ob košnji!«

Ščokin se je pridrsal skoraj prav do vrat, vstal na noge in začel s koncem helebarde trkati nanje.

Tjurja je vstal s tal in zdajci je v tistem trenotku nekaj ogromnega in kosmatega priletelo nanj, se prekucnilo in zavalilo z njim dalje.

Uškujniki so leteli doli drug za drugim in Fedor je Ščokinu pojasnil, zakaj gre: medved se je bil na vrhu uprl in se nikakor ni hotel potočiti po bregu jarka; zato sta ga Fedor in Djakon pehnila nizdol in Mihajlo je, prekopicujé se, kakor bomba podrl nesrečnega Tjurjo in ga potlačil s svojim trupom pod seboj.

»Hudič vražji!« je klel Tjurja, stokal in suval renčevega medveda, ki je ležal na njem in se tudi poškodoval v rebra. »Da bi trikrat crknil, zlodej!«

»Dovolj! Kateri brezbožnik pa tam tako preklinja?« se je začul z obzidja starčevski glas.

»Pojdi, lezi sem pod medveda, pa boš tudi ti klel!« je srdito odgovoril Tjurja, dvigaje se s pe-ska. »Kakšen svetnik se je oglasil!«

»Oče!« je rekel Ščokin. »Odpri brž vrata, mi smo svoji, pskovski, prišli smo vam na pomoč!«

»O!« se je veselo izrazil isti glas.

»Ali ste vi to zmešnjavo napravili pri Nemcih, ka-li?« je vprašal nekdo drugi z obzidja.

Na komaj modrikastem nebū so se odražali njega zobci; nekoliko glav v čeladah je pogledávalo iz strelnic.

»Mi!« so se odzvali spodaj.

»Kdo vas je privedel?« je vprašal prvi.

»Ščokin Vasilij!« so odgovorili uškujniki.

»Petra Ivaniča sin, ka-li?«

»On sam...«

»No, no...« se je slednjič starec očividno pomiril, »hiti, sin, bodi blagoslovljen, da si jih privedel k igumenu!«

Zacopotale so tekoče noge. Uškujniki so se zgrnili okoli vrat, veselo in živahno pripovedovali drug drugemu vtise posrečenega boja, ki je minil kakor sen.

V sovražnem taboru pa je razsajal požar: ogenj je preskočil na sosedne šatore in vozove in nad gozdom se je zasvetil nevelik žar; stolpi in vrhnji del obzidja so bili razsvetljeni kakor od sonca. V jarek so priletavali kriki in hrušč. Pogonje za uškujniki ni bilo.

Za vrati so zaškrtali zapahi in male durce so se odprle.

»Vstopite!« je rekel suh menih v koničasti čeladi in v železnem oklepu, nadetem povrh črne halje, ki je odprla.

»Tudi medved? Jezus Kristus!« je vzkliknil, križaje se, ko je zagledal smrček Mihajla, ki se je pokazal med vrati.

»Nič bati, je krotak...« je pripomnil Fedor.

»Pozdravljeni. Kristus vas zveličaj!« je rekel menih, ko se je bil pomiril, in se prišlecem poklonil do pasa. »Naš oče igumen ni zdrav in prosi, da ga oprostite, ker vas ni sprejel. Ukazal je, odvesti vas vse v jedilnico, gospode načelnike pa prosi, da pridejo k njemu!...«

Zaprl je vrata in sprevedel nepričakovane goste, kamor je bil označil. (Dalje prihodnjič.)

BOLNA DEKLICA MISLI

Nocoj

sem sanjala,

da si bil pri meni

Ti.

In zdaj spet v meni

pomlad gori.

Še malo

in spet vzcvete maj,

še malo

in ptice selivke prilete nazaj

in midva

poromava skoz tihe večerne zarje

tedaj.

In bom zdrava

in vsa Tvoja,

kakor Ti

ves moj. — — —

A joj,

zakaj je krizantema

na mojem oknu zvenela

nocoj — ? — — —

Mirko Javornik.

TEMNE ROŽE

Tvoje rože niso prave:

Tvoje rože — rane so krvave,

tvoje rože — kače so ognjene:

duša moja tone v njih plamene...

Njihov vonj me téžko mami,

váme grebe s temnimi rokami,

daleč v meni rdeče zublje neti —

moji liliji ne dá dehteti...

Tvoje rože me v prepad pehajo,

s smehom se ognjenim mi smehljajo...

Njih strupeni dih v moj vrt se krade —

pali bele cvete: dneve mlade...

Tvojih rož ne maram v svojem vrti.

Moji dnevi v belo so zastrti...

Srce moje ljubi rože bele —

rože, ki so prvič zadehtele...

Vinko Žitnik.

¹ Igumen — opat, predstojnik samostana. (Op. prev.)

MUNDIK PISANO POLJE

Č R N A S M R T

Albin Zalaznik

Kakšna neki je bila kuga? Ob bolečinah v glavi in drugod po telesu so se vnele bolniku oči, vnelo se mu je tudi grlo. Pod pazduho, na vratu, na stegnih je nastal izpuščaj, ki je naglo otekel in narasel v bule. S teh mest so se razširile otekline na ostale dele telesa. Vse to je bilo združeno z bolečinami. Nekatere bule so bile velike kakor jajce, druge celó kakor jabolko. V treh dneh, lahko pa tudi mnogo prej, je bil človek mrtev. Celó krepak mož je podlegel že v šestih urah. Mrtvim so se bule odprle in lil je iz njih gnoj. Neprijetno srečo je imel, kdor je bolezen prebil. Ker je človeku na prizadetih mestih potemnela polt, so to »smrt« imenovali »črna smrt«. Včasih so bolnika pokrivalo ne bule, ampak črne ali modrikaste maroge različne velikosti; če so bile velike, so bile po koži posejane bolj naredkoma, drugače so bile posute bolj na gosto. Ni izključeno, da so obenem z bubonsko kugo razsajale takrat tudi črne koze.

Bilo bi čudno, ako bi bila črna smrt prezrla slovenske dežele. Naša zemlja, ki so preko nje držale prometne ceste iz Italije ter z Jadranskega morja v Podonavje, je bila v živem stiku s širokim svetom in tako se ni mogla ogniti bodisi dobrih bodisi škodljivih vplivov tujine. Zlasti pa se Slovincem ni bilo mogoče zavarovati pred kugo, ko je ta našla pot celó v tišino gorskih zakotij. K nam je prišla iz Italije. Udomačila se je prav hitro po naših mestih, trgih in vaseh. Domovala je v njih dolgo, vse predolgo. Opravila je temeljito delo, dasi ne vemo, ali je izpraznila deželo tako silovito kakor na Tirolskem, kjer je ostala pri življenju samo šestina prebivalstva. Ko je kuga nazadnje odrinila, ni premogla marsikatera meščanska hiša niti enega samega stanovalca več in na kmetih so stale številne vasi dobesedno prazne. V »Zgodovini slovenskega naroda« je zbral dr. Josip Gruden polno zanimivih podrobnosti o križih in težavah, ki so pod njimi vzdihovali naši predniki, ko jih je bodisi v 14. stoletju bodisi še večkrat kasneje pestila kužna nadloga. (Glej str. 238 in 1070—1080 omenjenega dela.)

Opis črne smrti.

Skoraj neprekosljivo nam slika grozovite prizore ob divjanju črne smrti italijanski pisatelj Boccaccio. Zrl je l. 1348 na lastne oči, kako je kuga davila in pustošila po Italiji. Sam pa ji je srečno ušel. Nekaj let pozneje je opisal v živih barvah vse strahote, ki jih je doživelo mesto Florenca. Po pravici smemo domnevati, da je moralo biti enako tako povsod, kjerkoli so padali pogubni udarci velike morilke. Enake stvari so doživele Benetke, doživela so jih mesta Nemčije in Francije, ponavljali pa so se taki prizori tudi po naših krajih. Bridko so umirali nešteti nesrečneži in kaj ostudne reči so se dogajale z njihovimi trupli.

Na tisoče jih je zbolevalo dan na dan. Še najlaže je bilo bogatašem; ti so se lahko umikali v zdrave kraje ali v svoje podeželske dvorce, kjer so se zaprli kakor v grobnico in se za poljuben čas docela odločili od sveta; če so pa vendar zboleli, je imel denar dovolj moči, da so se našli ljudje, ki so vztrajali poleg njih, tako da imenitnim bolnikom vsaj ni bilo treba hirati čisto na samem. Članom revnih in srednjih slojev pa je bilo hudo. Čim so zapadli boleznim, je vse zbežalo od njih. Nihče jim ni stregel, nihče jih ni tolažil; brez hrane so umirali. (Velikansko število za kugo umrlih redovnikov priča, da se Cerkv nikakor ni izneverjala svojemu zvanju. Saj jih je samo izmed članov frančiškanskega reda umrlo nad 124.000. Toda množica obolenih vobče je bila tako nepregledna, da je pomoč samostanov in vseh drugih cerkvenih ustanov pomenila le kapljico v morje. Boccaccijsva trditev torej precej drži.) Sosedje se iz strahu pred okužbo drug za drugega niso menili in dostikrat jih je šele smrad, ki je puhtel iz bližnjega stanovanja, opozoril, da imajo v hiši mrliča. Tedaj je bilo pač treba nekaj ukreniti. Počakali so noči in pod njenim okriljem so ali sami ali po najetih dninarjih, ki jih pa ni bilo vselej lahko dobiti, prenesli truplo iz hiše in položili na cesto. Ob jutrnjih urah si videl po vsem mestu, kar tako pod milim nebom in na očitnem trgu, vse polno zapuščenih mrličev. Poleg njih so ležali čisto tudi taki siromaki, ki so še dihal in se vili v smrtnem boju. Bili so to taki, ki jih je bolezen iznenadila na poti. Kdo naj bi bil za vso to množico skrbel? Bilo je dosti, če je dala oblast prinesiti preproste krste, kamor so stlačili trupla. Po dva, po trije mrtveci so morali v eno krsto. Pisatelj omenja primere, ko sta prišla v isto krsto mož in žena, ali pa so morali v eni sami krsti najti prostora trije bratje. Mrličev je bilo toliko, da je kmalu primanjkovalo krst. Tedaj se ljudje niso pomišljali: polagali so trupla na navadne deske in jih na teh nosili do groba. Če je pred kako krsto stopal duhovnik, so se drugi nosači s svojim žalostnim bremenom vred kar uvrščali za njo, ki je tako nastal dolg pogrebni sprevod — čestokrat brez pogrebcev. Na pokopališču je duhovnik včasih naštel osem, devet, tudi deset krst, ki jih je bil vse hkrati vodil na njivo božjo. Nikjer nisi opazil solze, nikjer sveče, ki bi svetila ubogim mrtvecem, in razen služabnika božjega ni bilo nikogar, ki bi bil molil zanje. Ker se je bilo bati, da bo na pokopališčih zmanjkalo prostora, če bi sleherni krsto polagali v posamezne grobove, so začeli kopati jarke in vanje brez razlike skladati trupla. Na stotine jih je prišlo v skupen grob. Natrpali so jih v ogromno jamo, kakor se zлага blago na dno ladje: na vsako plast mrličev so nasuli nekaj prsti, na prst pa položili novo plast trupel in tako so nadaljevali, dokler ni bila jama zvrhana. Takole je bilo po mestih. Kako obupno lice pa je kazalo življenje šele po vaseh in na osamljenih kmetijah! Brez sleherne nege, popolnoma zapuščeni so umirali z družinami vred kmetje, tlačani, kajzarji, pastirji. Ležali so na vseh koncih in krajih, v svojih bajtah in izven njih, po cestah in kolovozih, v cerkvah in kapelicah, po njivah, po travnikih, v grmovju. Umirali niso, kakor umirajo ljudje, ampak kakor poginjajo živali.

Koliko palač gosposke Florence, koliko krasnih hiš, koliko imenitnih bivališč, ki so bila prej polna družin, gospodov in gospa, se je izpraznilo do poslednjega služabnika! Koliko odličnih mož, koliko lepih

žensk, koliko krepkih mladeničev, ki bi bil o njih vsakdo sodil, da so docela zdravi, je opoldne še obedovalo s sorodniki in prijatelji, a že večerna zarja jim je posvetila v oni svet, in še pred polnočjo so se združili s svojimi rajniki.

Podobno gorje se je zgrnilo tudi nad slovenskimi deželami. Ni se pa razbrzdalo do take mere kakor v Italiji, to pa zato ne, ker naša domovina ni premogla velikih mest in sploh ni bila tako obljubljena. Hudo pa je bilo kljub temu, strašno hudo in bridko. Slika naše prošlosti dobi še nekaj nadaljnjih temnih odtenkov, če pomislimo, da je prišla kuga k našim prednikom tudi še kesneje večkrat v goste. Narod je imel krute skušnjaje in je predobro vedel, zakaj se trese pred njo. Zato je umljivo, zakaj je ljubljanski škof Tomaž Hren dal okoli leta 1600 na veliki zvon v Gornjem gradu napraviti napis: »Spomni se, o Gospod, svoje svete obljube in reci morilnemu angelu: Zadosti je. Zadrži svojo roko, da ne bo opustošena zemlja.«

Ukrepi oblasti ob kugi.

Kaj so pa delale oblasti? Bile so prav tako kakor zdravniki brez moči. Nič pravega niso znale ukreniti. Bilo je, kakor da so izgubile glavo. Pravičen opazovavec bo kajpa priznal, da je bilo v takratnih razmerah sila težko postaviti skrivnostnemu zlu učinkovit jez. V kolikor so se oblasti sploh povzpele do varnostnih odredb, so to storile prekesno; tedaj so bili grobovi že polni, kuga se je nadvijala in začela nekako sama sebe ujedati. V prvih mesecih se marsikje tudi radi tega niso genili, ker se je širilo mnenje, da so prišle gori na visokem nebu zvezde v neugoden medsebojni položaj in da izvira vse zlo iz te nesrečne konstelacije. Zvezdam se pač ni bilo mogoče upirati. Kdo bi bil torej šel tratiti čas z naporom, ki itak nič ne obeta? Ni kazalo drugega nego čakati, da se neblaga konstelacija razdruži in da stopi na njeno mesto druga, prijaznejša.

Široke množice se pa s to razlago večinoma niso zadovoljevale. Preveč gorjá, uničevanja so zrl ljudje dan na dan, da bi jim bila mogla ostati duša mirna. Pretresljivi udarci usode, ki so se neprenehoma vrstili, so jim omajali običajno nprav in v srcu so se jim razvnele nenadejane strasti. Strah in trepet, žalost in obup, gnev in vsakovrstno razburjenje, vse to se je čudno mešalo v dušah in nastali so iz tega ponekod tudi prečudni izrodki. Bičarji ali flagelanti so hodili od kraja do kraja, javno molili, javno prepevali nabožne pesmi, delali pokoro pred vsemi ljudmi ob razgaljenju in bičanju telesa; še drugega prostovoljnega poniževanja se niso strašili. Govorili so, da je treba na ta način večnega Boga v njegovi upravičeni jezi potolažiti; ves svet so pozivali, naj jim sledi, naj dela enako pokoro, naj se očisti grehov. Drugi pa so dolžili Jude, da so iz sovraštva proti kristjanom zastrupili vodnjake — zato kuga! V mnogih mestih je pobesnela množica planila v judovske hiše in pobila vse, kar je našla živega. Skoraj bi se smelo trditi, da so imele oblasti več truda s krotanjem teh zablod, nego so imele posla z borbo zoper kugo.

Omenili smo, da je kuga tudi kesneje često razsajala. Samo tako splošno ni nikoli več nastopila in tudi nikoli več ni bilo radi nje toliko razdejanja kakor v črnem 14. stoletju. Po dobrem delu se sme to pripisati dejstvu, da so jo znale oblasti krepkeje pobijati. Ravnale so po določenem načrtu, ki se je zval »kužni

red«. Ukrepi so bili dostikrat brezobzirni, vprav kruti, in ljudje so včasih zares dvojno trpeli: ne samo radi kuge, ampak še radi tistih, ki so jim hoteli pomagati zoper njo.

Med drugim čujemo o kugi, ki je l. 1599 ogražala zdravje bele Ljubljane. Že je prodrla do šentpetrskega predmestja. Tedaj so oblasti odredile, da je treba del okužene naselbine ograditi z leseno steno. Naj si vsak sam misli, kaj je to pomenilo za prizadete prebivalce. Ko njihovi ugovori niso zalegli, so kar sami podrli komaj postavljeno steno. Oblasti pa niso poznale nobenih šal. Nekaj šentpetrčanov je romalo v ječo, več drugih je moralo globoko seči v žep, da so plačali naloženo globo; šentpetrski plot pa se je znova vzdignil.

Nekaj podobnega se je prigodilo kakih 40 let kesneje v južnofrancoskem mestu Arles. Tam so poleti 1931 delavci, ko so kopali temelje za neko stavbo, našli v globini enega metra na kupe človeških kosti. Kmalu se je dalo iz mestnih arhivov dognati, da gre za ostanke onih Arležanov, ki so postali žrtev kuge v letu 1640. Bolezen se je začela kar čez noč in je pritiskala takoj z vso silo. Mestni očetje so nemudoma ukrenili, da bodo dali okuženo četrto strogo zastražiti in da ji bodo onemogočili vsak stik z ostalim svetom. Tako so bili bolni in zdravi prebivalci brez razlike zaprti kakor v kletki, in to bogve za koliko časa. Ugovori niso nič zalegli. Morda bi bili segli ljudje po samopomoči kakor šentpetrčani, da se niso oglasili pogumni zdravniki, ki so grajali postopanje mestnih gospodov kot nekaj nečloveškega in obenem malo učinkovitega. Oblasti so se dale prepričati; odredile so, da se morajo prizadeti prebivalci izseliti na neko puščo izven obzidja, kjer so jim v vsej naglici postavili lesene bajte. Dne 20. maja so jih tam namestili; obolelim so odkazali del naselbine, ki je bil bolj zase, zdravim so dodelili ostalo. Le za umirajoče se baje ni zmenil nihče, prepustili so jih usodi. Tudi v novi koloniji je kuga mnogim vzela življenje; pokopali so jih kar na mestu, in prav njih ostanke so lansko leto po naključju našli.

Deset let prej je doživelo mesto Milano veliko epidemijo kuge. Takrat se je posebno izkazal ondodni nadškof Federigo Borromeo. Bil je bratranec bolj znane svetnika istega imena: tudi Karel Boromej se je kot nadškof milanski ovenčal s slavo, ko je sredi najhujših kuge nosil bolnikom tolažbo in pomoč (1576). Pomembno je dalje kužno leto 1655 v Londonu. Leta 1720 pa je močno trpela radi kužne nadloge luka Marseille v južni Franciji.

Poslej je kuga v Evropi pojemale. Primeri strašne bolezni so se vrstili v vedno večjih presledkih. Bolezen se je umeknila v Egipt, Sirijo in Arabijo. Ko je napravil Napoleon znameniti pohod v Egipt, mu je kuga pobrala med obleganjem Akkone precej vojakov in mu prekrizala nadaljnje načrte. Dandanes domuje bubonska kuga še ponekod v Perziji, malo bolj pa v Indiji, tam je endemična — kar domača. Parniki prinesejo včasih iz Indije kal orientalske kuge v evropska pristanišča; vendar bolezen vselej takoj zatré. Poslednja velika epidemija je nekaj let pred svetovno vojno (1911) pustošila Mandžurijo. Takrat so bili celó v Evropi v skrbeh, tako silno je grabila ljudi. Da je črna smrt takrat res stegnula koščeno roko do Evrope, kdo ve, ali ne bi bila preprečila celó svetovne vojne?

V SOLČAVSKEM RAJU

Doživljaji fotografa-amaterja / Fr. Krašovec

V zadnjih letih se je pričel razvijati po vsej prelepi Logarjevi dolini živahen turistovski promet, ki tudi Solčavi ni prizanesel. Po nekdanji tihi in zasanjano pokojni Gornji Savinjski dolini ropotajo danes avtobusi in dvigujejo oblake prahu po razširjeni cesti. S turisti prihaja v to rajsko dolino mestni hrup in šum, pa tudi mestne navade in — razvade. Vendar pa popotnik, ki ljubi mir in nepokvarjeno božjo prirodo in ki se mu hoče resničnega oddiha, dandanašnji tod še pride do svojega. Posebno še, če je ljubitelj fotografije, za katero se mu v tem prelepem gorskem svetu, ki je ohranil do naših dni še svojo preprostost in svežo prvobitnost, nudi toliko prilik, da lahko nemoteno izbira raznovrstne motive.

Lani sem v dopustu obiskal te kraje. V Celju je bilo do odhoda avtobusa, ki vozi v Solčavo, še časa dovolj, da sem ujel na fotografsko ploščo nekaj prizorov. Izteknil sem precej zanimiv motiv na trgu, nato pa prežal s kamero pod železniškim mostom ob Savinji na pridne perice. Eno njih sem prestregel (11 h, 3/5, 1/100, 3 x, I. R.). Z avtobusom sem se peljal do Šmartnega ob Paki, odtod sem jo pa, ker sem hotel še spetoma pobrati, kar bi se dalo, mahnil kar peš proti Solčavi. Ko počivam utrujen v senci za grmom, se ustavi ob meni stara ženica z beraško malho okoli ramen. Prisedla je in zgovorno pripovedovala o imenitni novi maši v Ljubnem, odkoder je prihajala. Teden dni je trajala gostija in nikogar, ki je šel mimo hiše, niso pustili ne lačnega, ne žejnega od praga. Ponudila mi je celó kos pogače — dobro so jo založili za na pot.

Iz Solčave, kjer sem se utaboril v prijazni gostilni Pri pošti, sem z aparatom hodil naslednje dni v okolico, iskal primerne motive in jih tudi mnogim našel. Pri tej hoji po malo znanih in obiskanih krajih sem pa spoznal toliko prirodnih lepot in zanimivih ljudi, da mi je dopust minil kot lepe sanje.

Fotografiral sem s kamero Ernoflex 9 × 12, Ernon 3/5, večinoma uporabljal srednjo (3 x) rumenico in trenutno (1/20) osvetljeval, pri večji (6/3) zaslonki konec julija. Snemal sem na plošče Agfa-Chromo-Isorapid (I. R.), Mimosa-Extrema-Ortho (E. O.) in imel kot rezervo Perutz-Persenso filme v skladih (P).

Okrog cerkve v Solčavi, ki je zanimiva starinska gotška stavba z značilno, silno strmo streho, je le malo hiš. Večina kmetij leži raztresena po obronkih in okoliških brdih. So to samotne kmetije, kakor mala sela, oddaljene druga od druge po dobre pol ure, pa še več. Posestniki so trdni, rod teh kmetov, ki so kot vladarji na svojih tleh, je zdrav in čvrst. To so domovi Kneza, Podbreznika, Robana, Matka, Nadraduharja in drugih. Posamezne kmetije ležé v višini do tisoč metrov nad morjem, nekatere še više. Tod prebiva še preprosto, od mestne lažikulture neobloženo ljudstvo. Vernost je najznačilnejša lastnost teh resnobnih, poštenih gorskih prebivalcev, ki so ohranili še lepe, stare običaje. Tako globoke in iskrene pobožnosti zlepa ne vidiš med dolinci. Pa saj ni čuda: pred nekaj leti je bil avtomobil za vse te ljudi še nevidena novost. Ko je prvi avtobus pripeljal v Solčavo, so ga prišli gledat stari in mladi.

Po zarasli bližnici sem hotel prerezati precejšen ovinek, ki ga je delala kolovozna pot. Nekaj časa me je steza vodila prav, kmalu sem pa zablodil in znašel sem se v tako pustem skalovju, da sem se le z največjo težavo prerival naprej in navzgor. Več ur sem taval po gošči. Za trud sem bil bogato poplačan. Kar naenkrat se breg prevrli in pred menoj je ležala majhna dolinica, obrobljena s temnimi gozdovi. Zadaj na bregu se je svetlikalo nekaj nizkih gospodarskih poslopij in dolge sence so padale po travnikih. Medtem ko sem taval po pečini, se je znočilo. Planine v ozadju so žarele v večernih sončnih žarkih. Slika popolne zapuščenosti me je prevzela (18 h, 5/5, 1/20, 3 x, I. R.).

Približal sem se temu divnemu gorskemu naselju in stopil v eno izmed najbližjih poslopij. Nikjer sledu življenja, le studenec je pritajeno žuborel v bližini. Skozi razpadajočo kuhinjo sem v prostorni, čisto zapuščeni hiši zagledal veliko peč s široko klopjo in na tleh ob peči staro, vso z ometom, ki je padel od propadajočega stropa, pokrito — zibelko. Vse naokrog je bilo prepreženo s pajčevinami in nekaj skrivnostnega je bilo po teh prostorih. Gotovo še ni bilo dolgo, kar je živel in upravljal to domačijo žilav kmetijski rod. Kaj je bilo neki povod, da je življenje kakor zamrlo v tej osamljeni hiši? — Pripovedovali so mi kesneje, da je takih domov v teh krajih precej: ponekod je vzela vojska gospodarja in vse odrasle sinove, da jih ni bilo več nazaj. Vdova se je z malimi vrnila na svoj dom. Drugod spet so gospodar in njegovi odšli na tuje, čez morje, v Ameriko, kdo vé kam.

Zmračilo se je že, ko sem zapuščal ta kraj pozabljenja in propadanja, ki me je napolnil vsega z otožnostjo. Na jasnem nebu so se zasvetile zvezde. Nad visokimi gorami in strmimi pečmi je plaval mir božji... V Solčavo je bilo predaleč. Sprejel me je pod streho čez noč gostoljubni Podbreznikov dom.

Druga slika. Kravji zvonci ubrano zvené po rebri in odmevajo od pustih sten Radohe. Živina se vrača v svoje samotne staje. Na večernem nebu se ostro odražajo raztrgani obrisi skalnih robov. Hudourni oblaki se gnetejo na obzorju. Čudovito miren je večer v gorah (18 h, 4/5, 1/50, 3 x, E. O.).

Pred nevihto. Megle se zgrinjajo po gorskih grebenih, počasi se spuščajo v dolino in rasejo iz nje vse više in više. Pripravlja se na dež, nevihta se bliža (16 h, 3/5, 1/20, 3 x, I. R.). Prve debele kaplje so mi omočile aparat, ko sem bil izvršil posnemek. Nato kar v dir pod bližnji stog, kamor se je pa brž za menoj zateklo tudi nekaj pet, šest pujskov. Bali so se dežja in groma, obenem pa vsiljivo, kar se je le dalo, rili po mojem, itak slabo založenem nahrbtniku.

Nikjer ni klasje jarega žita tako težko in visoko, kot je na teh njivah, skoraj tisoč metrov nad morsko gladino. V lahnem vetru valovi in se pripogiba na osojnim, strmim pobočju, kot da pošilja pozdrave sinjim goram (10 h, 9, 1/50, 3 x, I. R.). Zadaj strmé v nebo Huda peč, Rosni hrib in druge divje čeri.

Navsezgodaj sem odšel z doma. Morda ujamem lep, nenavaden prizor, ugodno luč, zanimiv motiv. Pot drži čez préval nad Matkovim kotom, kjer stoji starinsko zidano znamenje. Trava je še rosna, ozračje rahlo megleno, lep dan bo (6 h, 6/3, 1/20, 1 x, P.).

Tam pod Olševo, daleč naokoli znano goro, kjer kopljejo prav zdaj v Potočki zijalki in odkrivajo v ja-

mah sledove življenja iz ledene dobe, stoji mogočna kmetijska domačija. Selu je ime po podružnici sv. Duha. Cerkev je prav stara, kar domača. V hiši me prijazno sprejmejo, pogosté s sočnimi črnimi hrustavkami. Nalašč zame so šli ponje v črešnjo. Gospodar je šel po svetu, daleč tam v Kanadi dela. Pohišstvo je starinsko, stoli lepo rezljani, po stenah slike na steklu, v kotu stoji mogočna peč. Nekoč je morala biti rodovina premožna. — Po teh samotnih domovih, kjer ni nič nenavadnega, če je pri hiši po deset, tudi po dvajset, celo petnajst otrok — ponajveč samih fantov — otroci niso prav nič plašni. Še malo se tujca né boje. Mirno se igrajo in bleščeča se kamera še najmanjšega ne plaši. V tihi kamri je sedela pred oknom, na katerem je cvetel, obsijan od poletnega sonca, krvavordeč nagelj, mala, vsa zatopljena v leseno punčko. Punčka leži v zibki in mlada mamica skrbno ziblje. Takega resnično čustvenega, a neprisiljenega prizora mora biti vsak fotograf vesel (16 h, 4/5, 1/5, E. O.).

Nedelja. Jutrnje sonce se upira v strme bregove, nad Strelovcem se vzpenjajo sive megle in iz vlažne zemlje puhti mokrota. Zdi se ti, da je še tiše kot v delavnik, niti ptic ni slišati. Ljudje so se vračali od prve maše skozi žitna polja na svoje domove. Kakor da se razliva potoček, tekoč z brega: na vse strani vodijo steze in stezice, po katerih hité dekleta in možje domov. Visoko v hrib še mora dekle in popotniku, ki ne pozna poti, pokaže smer. V nedrju ima šopek očnic — natrgala jih je prejšnji dan, ko so šli na planino po kravo, ki je padla v brezno —, rdečih nageljev in rožmarina. Kako lepo, kako mirno je življenje ljudi, ki živé leto in dan tesno združeni z božjim stvarstvom (9 h, 6/5, 1/50, 3 x, I. R.).

Neki dan sem kot po navadi navsezgodaj odšel iz prijazne gostilne Pri pošti, kjer sem udobno stanoval in za mal denar dobro jedel, kadar sem bil sploh v Solčavi. Pot me je privedla na drugi konec, visoko v breg. Zraven čedne kmečke hiše je stala napol podrta stara bajta v bregu. Preprosto izdelano in kdo vé kdaj postavljeno velikansko mlinsko kolesje je strmo štrlelo v nebo. Vode že zdavnaj ni več. Odpeljal jo je gospodar na drugo stran. Tudi mlinski kamni že dolga leta ne ropotajo več, samo to napol trhlo, leseno, s travo poraslo ogrodje še spominja na nekdanje življenje (11 h, 6/5, 1/100, 3 x, E. O.). Takih starinskih vodnih naprav je tod še več. Nekje drugod sem videl ob starem, že razpadajočem poslopju podobna vodna kolesa. Iznajdljivemu gospodarju je pohlevna vodica, umno speljana, gnala mlin, žago in najrazličnejše stroje in naprave lastnega izdelka, kot skobelnik, mlatilnico, rezanico in druge. Iz bližnje Avstrije — državna meja gre ponekod prav blizu po slemenih hribov — so večkrat že prišli inženjerji, ki se niso mogli načuditi prebrisanemu samouku.

Močno pripeka opoldansko sonce in grabljice urno obračajo seno na Rovtah pod Ojstrico. Med veselim smehom ga fantje spravljajo v kope, da ga nalože in z voli odpeljejo po grapavih kolovozih domov. Vsa razposajenost mladine se razživi na teh planinskih travnikih, kjer pokošeno seno tako opojno, kar premočno diši, saj je trava prav vsa posejana s pisanim cvetjem (13 h, 4/5, 1/100, 3 x, P.).

Slovo. Težko je slovo od brezskrbnega življenja v tem prelepem planinskem kraju. Pa treba bo spet nazaj v mesto, spet med zaprašene akte. Poslednje

popoldne me vodi pot brez cilja visoko po planinskih pašnikih, da se zadnjič naužijem vseh lepot. Ograjene so te planine s preprostimi lesami, toliko da živina ne uhaja na njive in v sosedovo. Vroče je. Morda se bo naredil dež do večera. Nebo je svinčeno sivkaste barve. Posamezne meglice zakrivajo sonce. Nejasna svetloba je razlita po razcefranih pečeh (16 h, 6/5, 1/50, 3 x, E. O.). Tudi tak je lep planinski svet. Ne vedel bi povedati, kdaj se mi je najbolj priljubil: v rosnem jutru ali opoldne, ko pritiska in pali strmo sonce, morda na večer, ko se blešče gore v zadnjem soju? Pred nevihto? V lahнем dopoldanskem vetru? Ne vem.

Še mnogo lepega in zanimivega sem videl in doživel v solčavskih gorah. Nekaj teh vtisov sem z omejenimi sredstvi, katere nam nudi fotografija, skušal tudi obdržati in podati v njihovi značilnosti. Izmed teh jih je nekaj objavljenih v tem listu. Še mnogo bi imel povedati, tudi pokazati to in ono, pa naj bo dovolj. Zadosti je, da sem vsaj v naglici orisal vso prvobitno lepoto solčavske deželice, ki je kakor redkokateri kraj na Slovenskem ostala po čudežu v bistvu še nedotaknjena, nepokvarjena. Bog daj, da bi taka tudi dolgo ostala! Kar bojim se, če se spomnim Bohinja, Jezerskega, za njeno usodo.

Teh nekaj vrstic naj pokaže fotografom-amaterjem pa tudi tistim, ki se hočejo lotiti tega lepega sporta — ali umetnosti? —, da je treba za uspeh imeti le odprte oči za vse lepo, precéj vztrajnosti in potrpljenja pri izbiranju motivov, še več dobre volje in nekaj strokovnih tehničnih izkušenj. Lepih, še neodkritih motivov je pri nas na poljubno voljo. Trud in potrpežljivost se pa fotografu-amaterju bogato poplačata: turist, ki je šel s kamero po svetu, se zadovoljneje vrača z dopusta, bogatejši prihaja s potovanja, ker mu vsa ta pestra doživetja in vsi ti pisani vtisi ne ostanejo samo v prijetnem spominu, temveč tudi v posrečeni sliki.

N O V E K N J I G E

Fraňa Levstika zbrano delo. IV. zvezek: Dramatični spisi. Uredil dr. Anton Slodnjak. Jugoslovanska knjigarna v Ljubljani, 1932. — Ko je lani izšel III. zvezek Levstikovih zbranih del, je zbudil med slovstvenimi zgodovinarji in poznavavci izredno zanimanje. Saj je ta zvezek, ki je objavil doslej skoraj nepregledno, nepregledano, pa tudi neznano Levstikovo prozo, pokazal vso obsežnost in globočino Levstika, očeta in kuma slovenskega novejšega pisanja. Tudi dramatični spisi, katere objavlja pravkar izišli zvezek, so prav za prav le odlomek, le nedokončane sestavine, pa vendar že tako mogočne in silne, da nam zadoščajo, da spoznamo Levstika vsega. V tej knjigi so zbrani vsi njegovi dramatski odlomki, pa tudi dovršena satirična dela. Tu so satirične dramatske pesnitve »Ježa na Parnas«, »Zatoženi samoglasnik«, kmetijska burka »Juntež«, ki je ostala odlomek, pa nekateri dramatski prevodi, ki so doslej veljali za tuje delo. (Valenštajnov ostrog, uvod v Fausta itd.) Kakor že prejšnji zvezek, je tudi ta bogato opremljen z urednikovimi pripombami, v razumevanje pa uvaja izčrpna urednikova studija o Levstiku-dramatiku. — Ker je prva izdaja Levstikovih zbranih spisov, katero je izdal Fr. Levec,

ki je pa bila zelo nepopolna, že pošla, zato je ta jubilejna izdaja za stoletnico rojstva pisatelja tem potrebnejša. Kaže nam njegov lik vse bolj jasen in čist, da ga bomo spoznali vsega, kako je zrasel iz naroda za narod.

Magajna Bogomir: Gornje mesto. Povest iz zagrebškega življenja. Mohorjeva knjižnica v Celju. 1952. Str. 270. — Po vojni se je poleg L. Mrzela izmed mladih pojavil in uveljavil kot prozaist edino Bogomir Magajna. Brez njega bi med starejšo literarno generacijo, ki je že prekoračila zarje Vidove, ter med najmlajšo, ki šele nastopa, zevala velika vrzel. Dozdaj je veljal Magajna za najboljšega mladega novelista, z novim, velikim tekstom, povestjo o zagrebškem Gornjem mestu, pa si bo upravičeno pridobil še sloves romanopisca. »Gornje mesto« je že zgolj snovno za nas novost. Odkriva nam nov svet in nove ljudi, ki še niso našli oblikovavcev v našem slovstvu. Dalje odkriva živa in pereča slovenska vprašanja: vprašanje našega izseljeništv, slovenskih deklet v tujih mestih, primorskih beguncev. V glavnem pa je »Gornje mesto« povest o umetniku Simonu, oris njegovega boja za novo pojmovanje človekovega odnosa do družbe, do občestva, do soljudi; oris boja med ozkim, zgolj osebnostnim, ter širšim, občestvenim, socialnim pojmovanjem. Magajna je napisal avtobiografsko povest, oris svoje duhovne poti in borb, povest pisatelja, umetnika, kako iz osebnostnega pojmovanja umetnosti zraste do pojmovanja socialne dolžnosti umetnika, ki naj »bi šel med ljudi, ki se jih je poprej izogibal, in videl, kar drugi ne vidijo, in slišal, kar drugi ne slišijo, in pisal o tem«. (Str. 181.) Množice kličejo po »luči in lepoti«. (Str. 5.) To naj umetnik ponese mednje. Poleg Simona, ki je središče vse povesti, je ustvaril še lepi in žalostni lik slovenske služkinje Jelke, ki je bila »lepa, kakor le more biti lepo naše dekle. Toda bila je stara šele osemnajst let in ni mogla sama odriniti s sebe Zagreba, ki se je zvrnil nanjo« (str. 176) in je nesrečno končala. Poleg tega simbola »tistih naših, ki so raztreseni po vsem svetu« (str. 270), je ustvaril še Danico, podobo svoje sestre in naših primorskih sestrá sploh, in nazadnje še »dušo Gornjega mesta«, »svečenico naših dni«, Marijo, ki se komaj še dotika stvarnih tal in je že bolj utelešena misel kot resnična oseba. Poleg teh je ustvaril še vrsto drugih, že preveč si sličnih oseb: Manciko, Malči, Krilana, Anico, stražnika z Jurkico in druge. Vsi pod Marijinim vplivom rastejo v novo življenje: »Ti... ljudje so se pričeli zavedati, da niso le orodje drugim, ampak da so živi člani velike skupine bratov in sester, ki mora vendarle nekoč premagati svet. Spoznali so, da imajo tudi oni in samo oni, ki so bratje in sestre, pravico do življenja, do vseh božjih lepot in do brezmejnih prostorov veselstva.« (Str. 261.) Neka čudovita lepota in poezija je razlita nad temi zgodbami, da, vse preveč je je za ta realni svet velemesta, predmestij, nočnih zabavišč, hiš z rdečimi lučmi. Magajna je vse osebe dvignil iz dna v svet svojih sanj, jih idealiziral in polepšal. Pisatelju ne gre toliko za zunanji svet, kolikor za dušo, za notranjost, za misel. Odtod poteka njegovo idealiziranje oseb, odtod vzvišena pesniška dikcija, simbolika in alegorika. Ima pa to nasprotno tudi svojo dobro stran: niti en stavek ni mrtev ali miren. Vsi so kakor iz srca iztrgani, živi, globoki, da zgrabijo in potegnejo za seboj. S takim ognjem, doživetostjo in notranjo silo umet-

nika-ustvarjavca pisanih del ima slovensko slovstvo malo. Zato mislim, da moramo Magajnovu knjigo popolnoma priznati.

S. V.

Knjige Slovenske Matice za l. 1952. Tri knjige, ki jih je pravkar izdala Slovenska Matica, so tako po vsebini in notranjem bogastvu kakor po zunanji obliki tako nekaj izrednega in popolnega, da moremo biti samo veseli in ponosni na slovensko kulturno delo in veliko resnost, ki se razodeva v Matičnih knjigah. F. Kidrič v 3. snopiču »Zgodovine slovenskega slovstva« (str. 275—408) riše drugo desetletje Zoisovega mentorstva (1789—1799), katerega važnejši dogodki so Linhartova smrt, prvi slovenski časopis »Ljubljanske novice« ter različne pratike, važen činitelj pri širjenju preporditeljskih misli in načrtov. Osrednja postava te dobe je Valentin Vodnik, ki zraste v prvega našega pesnika. To desetletje je »privabilo na plan prve znanilce zavestne prepordne misli ter dalo Slovencem prve literarne vrednote trajne cene in prvega književnika«. (Str. 350.) Pisatelj prehaja nato k tretjemu desetletju Zoisovega mentorstva, kar bo v prihodnjem snopiču nadaljeval. — Važna in potrebna je velika in obširna (čez 300 strani) »Zgodovina socialne filozofije«, ki jo je spisal Rus E. Spektorski, profesor na slovenski univerzi. Podaja zgodovino različnih gledanj na socialna vprašanja; riše razvoj, časovne izpremembe socialne kulture od najstarejših grških časov do 19. veka, novejšo dobo pa bo obširno očrtal v še eni knjigi. Posebno v našem času, ko smo na prelomu, se mi zdi važno iz preteklih stoletij gledati v sodobnost in iz zgodovine preko sodobnosti slediti cestam, ki vodijo v bodočnost. Užitek je brati to knjigo, ki je obenem preprosta in globoka, pisana z dušo in doživetostjo, s svetovnim znanjem in preprosto jasnostjo. — Poleg gori omenjenih znanstvenih knjig smo dobili še leposlovno: Tolstega roman »Vojna in mir« I. del (str. 425), veliko sliko ruske zgodovine iz let 1805—1815. To je slika ruskega življenja, družinska kronika plemenitaskih rodbin, brez »junakov« iz zgodovine (Napoleon, Kutuzov), slika življenja po kmetih, v prestolici, na bojnih poljanah, na lovih, v plesnih dvoranah, v prostozidarskih ložah, pri topovih, v zimi in pomladi. Prvi del se končuje s tistim nepozabnim prizorom, ko knez Andrej težko ranjen gleda v neskončno nebo nad bojiščem in ko se sreča z zmagovavcem Napoleonom. Tolstega roman je eden najvišjih vrhov, ki ga je sploh kdaj mogla doseči svetovna epika. — Ni to nikaka kritika, kar sem napisal, niti ne reklama za knjige, ker je ne potrebujejo. Samó bežen pogled je na odlični knjižni dar naše Slovenske Matice.

S. V.

Prisegam, igra v treh dejanjih. **Pri kapelici,** igra v treh dejanjih. Izdalo in založilo Prosvetno društvo pri Sv. Krištofu v Ljubljani. 1952. Spisal P. Kazimir Zakrajšek, O. F. M. — Prva igra ima samo ženske vloge, druga mešane. Obe igri sta bili spisani za naša ameriška slovenska društva in sta izšli sedaj popravljeni v novi izdaji. »Prisegam« je posvečena Dekliški Marijini družbi v New Yorku za petindvajsetletnico, druga za petindvajsetletnico pevskega in dramatičnega društva Domovina v New Yorku. Obe igri sta že tudi po naših preprostih odrih dobili vesel sprejem od igravcev in od občinstva. Prav gotovo si poiščeta pot še na mnoge naše odre. Izvod stane le 10 Din, za vse vloge (10) pa le 75 Din.

P. Mavricij Teraš, O. Min. Cap.: Po stezah resnične popolnosti. Strani 219. Založila Prodajalna Ničman v Ljubljani, 1951. — Mavricij Teraš je napisal v treh knjigah celotno slovensko ascetiko, v kateri nam podaja lahko umljivo navodilo za duhovno življenje. Tretji in zadnji del te ascetike je izšel konec preteklega leta pod gornjim naslovom. Ta knjiga ni nič drugega, kakor praktičen nauk o krepostnem življenju. Steze resnične popolnosti so namreč krščanske kreposti. Pisatelj opisuje njihovo bistvo in njihovo korist ter daje navodila, kako se je treba v kreposti vezati. Kdor bo to knjigo prečital počasi in s preudarkom, bo našel v njej za vsako duhovno potrebo leka in zdravila. Knjigo toplo priporočamo.

N A Š E S L I K E

† Jože Gorjup: **Molitev.** Ko smo v soboto, 30. aprila t. l., določili za reprodukcijo v današnji Mladiki posnetek posrečene kiparske studije »Molitev«, je bil mladi in življenja polni kipar in slikar Jože Gorjup že nekaj ur mrtev. Le malo dni je bolehal, iskal rešitve v bolnici in umrl. Z njim je legel v prerani grob mnogo obetajoč umetniški talent, ki je sicer šele začel javno delati, pa je vendar že pokazal velike, prav nenavadne sposobnosti. Gorjup se je rodil leta 1907 v Kostanjevici na Dolenjskem. Na zagrebški umetnostni akademiji je studiral kiparstvo v Meštrovičevi šoli, slikarstva se je pa šel učiti v Florenco. Kesneje je nadaljeval svoje nauke na Francoskem, odkoder se je pred dobrim letom vrnil domov. Javnosti se je predstavil na nekaterih razstavah, znano pa je postalo njegovo ime najširšim krogom, ko je prevzel in dovršil stenske slike na stropu starinske gotske cerkvice sv. Miklavža v Kostanjevici. Z redko nesebičnostjo — brez sleherne nagrade — se je mladi umetnik lotil težavne naloge, okrasiti staro cerkveno poslopje s slikami, ki naj bi bile v skladu s slogom, pa vendar svobodne in obenem primerne za kraj, kateremu so namenjene. J. Gorjup je naloge sijajno rešil: starim stavbnim oblikam je pustil samostojen izraz, ga še podčrtal in poudaril, svojim kompozicijam pa v podanem prostoru podal čudovito skladen okvir. Čisto snovno že so Gorjupove stenske slikarije v cerkvi sv. Miklavža zanimive, še bolj pa so vredne pozornosti in pohvale zaradi smelosti, s katero se je mladi umetnik lotil dela. Posebno priznanje pa zasluži njegovo hotenje, podati z njimi svoj lastni, kraju, namenu in našemu času ustrezajoči izraz. — Pokojni Jože Gorjup je bil slikar in kipar. Da mu je bilo usojeno izoblikovati svoj talent in dovršiti bilo osebnost, bi bil brez dvoma dosegel izredno visoko stopnjo v naši upodabljalni umetnosti. S pet in dvajsetimi leti je pokazal toliko umetniške sile, da nam je njegova izguba tem težja. — O Jožetu Gorjupu in njegovem delu spregovorimo v kratkem obširneje in objavimo nekaj njegovih najbolj značilnih slikarskih in kiparskih del, ki nam bodo prerano odišlega umetnika pokazale v pravi podobi.

Popravek. V III. številki letošnje Mladike smo objavili devet postaj križevega pota od Toneta Kralja. Ta križev pot pa ni bil naslikan za cerkev v Katinari, marveč za podružnico v Méngorah. Katinarski je slikan na steno in ga ob priliki še priobčimo. (Ur.)

MLADIK DRUŽINA

D R U Ž I C A M O Ž U

Gospodinjstvo je spretno in umno urejeno žensko delo v družini. Ob njem pokaže žena svoje gospodinj-sko razumevanje in smisel za gospodarstvo. Svoje srce pa odkriva kot moževa družica in svojo dušo kot mati svojih otrok. Žena, ki zna spraviti vse to troje v sklad, je nekako kot žena popolna in osrečuje svoj dom. Vendar je takih žen malo, kakor je na svetu sploh malo popolnih ljudi. So matere in žene, ki se vse posvečajo svoji družini, pa jih mori gospodinjstvo; in zopet druge so izvrstne gospodinje, ki pa besede žena in mati nikoli niso doumele.

Poznala sem moža, ki je bil dvakrat poročen. O prvi ženi je rekel, da mu je bila gospodinja, o drugi pa, da mu je žena. In je to drugo više cenil kot prvo. Sploh opazamo nešteto krat v življenju: so izvrstne gospodinje, varčne, redne, kjer vsaka najmanjša stvarca v hiši kaže na skrb in umnost gospodarice, in vendar ne morejo navezati moža nase in na dom. In zopet so druge, kjer vsa hiša kar kriči po gospodinjji, in vendar je mož v ljubezni ves navezan nanje. Je pač povsod tako: prava ubranost je le v tistih domovih, kjer se razumu pridruži še mehko srce, nežna ljubezen. Kaj pomaga še tolikšno znanje in še taka gospodinj-ska spretnost in varčnost, če pa je žena le kakor stroj brez duše! Prvo je lahko pridobiti, drugo pa neznansko težko.

Pa je z ženo dandanes tako, da lahko zapravi svojo dušo in duhovnost ter se pogrezne v materializem, da bi morala biti prav ona svečenica duhovnosti, ki dviga človeštvo iz življenskih nižin v duhovne višave. Po svoji naravi je žena drugače ustvarjena kot mož, zato so tudi njene naloge v življenju vse druge kot moževe; zato žena z materializmom nima kaj početi. Kakor hitro se mu preda, postane pošast, ki se je vse boji in jo pomiluje. Je pa žena dandanes globlje v materializmu kot kdaj prej. Boj za obstanek je zajel tudi njo in kot mož stremi tudi ona le po zaslužku. Eno najtežjih socialnih vprašanj sedanje dobe je postalo tako vprav žensko vprašanje. Vse naše šole — tudi ženske — so postale nekake tovarne za proizvodnjo pisarjev in delavcev. Ni čuda, če ob tem postane stroj ne samo roka, ampak tudi duša. Domišljija hira, srce umira. Zgolj v boj za obstanek, v lov za profitom pogreznjena duša žene nima več zmisla za družinsko veselje, ne za žrtev ne za odpoved. V tvornici, v pisarni se začne delo ob določeni uri in se ob določeni uri zopet neha. Ženi in materi pa se delo nikoli ne prične in nikoli ne jenja.

V borbi za obstanek je postal tudi ženi zakon le preveč kupčijska zadeva, kjer gre za obstanek, za možovo službo in zaslužek, za njegovo imetje. O srčni vzajemnosti moža, o njegovem značaju žena izprašuje kaj malo in upa, da bo to prišlo že samo po sebi. Tako postane zakon le še premišljen račun in gospo-

darski proračun. Tu ni več misli o skupnem ustvarjanju nove sreče, nove ljubezni; o skupnem prenašanju trpljenja in nesreče. Mož in žena ostaneta za vedno dva in se nikoli ne združita v eno. Zato se tudi tako lahko ločita in gresta narazen in pozneje živita zopet vsak zase, kakor bi v njunem življenju nikoli ne bilo nič skupnega. Zakon jim je postal le še neprijeten dogodek.

V prejšnjih časih je bilo to drugače, in ponekod po naših kmetih — hvala Bogu še pri večini — je še vedno tako: z dnem, ko se je fant oženil, je postal samostojen in je prevzel domači grunt ali očetovo obrt. Družina ni bila samo ljubezenska in spolna skupnost, pomenila je tudi delovno, posestno in kulturno skupnost. Kmet in obrtnik nista iskala le lepe žene, ampak tudi zmožno in delovno. Žena je morala postati res eno z možem in biti zmožna, da nosi z njim vso pezo in težo vsakdanjega dela; da se združi z njim za vse življenje in preide tako rekoč vanj, da postaneta oba res le eno in tako skupno držita hišo in dom pokonci.

Od prvih početkov človeške zgodovine vidimo skozi tisočletja, da je žena živela z možem skupaj; skupaj sta delala, se veselila, skupaj kovala načrte; praktično je bila žena možu enakovredna tovarišica v življenju. Ob možeh, ki so se držali doma, pa so živeli tudi možje, ki jih je gnalo z doma v svet iskat sreče in bogastva. To so bili lovci, pastirji, vojniki, vitezi, mornarji in trgovci. Dolgo zdoma se jim je v svetu in tujini stožilo po domu, po ženi; kaj čuda, da so ob povratku domov ženo kar obsipali z ljubeznivostmi in jo že prej v tujini opevali na svojih samotnih potih!

Takih mož je bilo vprav v imenitnejših, gospodujočih slojih. Zato pač ni čudno, da je postalo tako razmerje med možem, v svetu po ženi koprnečem, in med ženo, doma po možu tožečo in o njem sanjajočo, kaj mikavno in vplivno. Zato so zajemali iz njega pesniki, pevci in pisatelji. Tem življenju preprostega moža in preproste žene s svojo vsakdanjo in enolično pridnostjo, vestnostjo in vdanostjo ni nudilo bogve kaj in kakšne snovi.

Tako je bilo in ni več tako. Že sedanjost nima, še manj pa bo imela bodočnost čuta in zmisla za osvojevalce, plemiče in »junake« preteklega časa. Že sedaj imajo veljavo vedno bolj le možje dela. V bodočnosti ne bo drugače. Zato mož sedanjosti pa tudi bodočnosti ne potrebuje žene, kot je bila v dobi romantičnih dogodivščin, ampak dobro, veselo, delovno ženo, kot jo terja sedanja doba dela.

Žena mora postati možu res družica, in to z vsem in v vsem življenju, sicer ne bo zdravja ne ženi ne možu ne družini. Res ne sme biti žena možu dekla, toda prav tako si ne sme niti najmanj domišljati, da mu je vladarica in kraljica in viteška gospa, kateri naj mož le dvori, jo občuduje in v svoji duši opeva ter ji polaga uspehe svojega dela k nogam, če ne celo da se njej na ljubo gospodarsko in življensko izniči.

Da to žena doseže, ji je treba, da je bolj realna, pa tudi bolj naravna. Računati mora z dejanskim življenjem, s stvarnim stanjem in razmerami. Prav tako mora gledati, da bo čim naravnejša in odkritosrčnejša. Kar odločno se mora postaviti vsaki lažnivi nakičenosti po robu. Pač ni v prid ne ženi ne možu,

če postane žena po volji svoje šivilje ali svojih znank namesto naravne žene — modna lutka.

Je pa to dostikrat težko, zakaj žena je že po naravi nagnjena k neiskrenosti, je ničemurna in le redkokdaj moškemu res odkrita. Do tega je ženo privedlo življenje. Rodove in desetletja, da, stoletja je življenje oblikovalo ženo v tej smeri; da si pomore žena ob nasilnem, brezobzirnem možu, je segla po domači, neodkritosrčni diplomaciji in po zahrbtni igri. Znan je rek, da žena lahko moža že pred zakonom sedemkrat goljufa. Bodoča žena pa bo in mora biti delovna, preprosta, odkrita. Šminka in parfum nimata resnične privlačnosti, ne dajeta prave lepote. Žena se bo morala rešiti modnega suženjstva, osamosvojiti se bo morala in osvoboditi od modnih navad. Boriti se ji bo treba za resnost, sposobnost, neodvisnost, plemenito in odkritosrčno značajnost. Samo ta je pot, da pride žena do pravic, za katere se bori zadnja desetletja. Svojih pravic v družabnem življenju nikoli ne bo dobila, če ne bo tudi sama delala zanje, kovala in klesala zanje svoj značaj in si jih zavojevala z žrtvami. Izsiljevanje in grožnja je ne bo vodilo do zmage, pač pa njena sposobnost in še prav posebno njena požrtvovalna, nesebična ljubezen. Ni prav, če žena samo zahteva, sama pa ničesar ne dá. Ko žena ne bo več igrala dvojne igre, kakor to tolikokrat dela možu nasproti, bo tudi mož rad ali nerad vse bolj nehal biti gospodar, ki daje ženi trdo čutiti svoje gospostvo, postal ji bo bolj in bolj tovariš in prijatelj, da bosta hodila skozi življenje skupno, roko v roki in si vsak dan znova ustvarjala novo srečo in novo veselje. Izrek: slaje je dati, ko jemati, gotovo nima nikjer tolikšne veljave ko ravno v družinskem življenju. Saj ni treba dajati telesnih dobrin; srčno veselje pa mora vprav žena vedno obilno dajati. To pa gre tudi brez denarja. Le vesela žena bo priklenila moža nase in na dom. Cmerikavega obraza se vsakdo kaj hitro naveliča, in kjer žena doma sitnari, si mož pač hitro poišče zabave drugod, žena pa jadikuje, da ji mož uhaja v gostilno, in premišljuje, kako bi zopet zakrpala svojo srečo, pa je takrat navadno že prepozno.

Nova doba, ki bo razbremenila gospodinjo, bo dala tem več dela ženi in materi. Saj mora postati žena oni sončni žarek, ki ogreva dom, da moža srce žene domov in da komaj čaka trenutka, ko pride zopet med svoje drage. Naj ji srce še toliko poka od žalosti, te svoje žalosti prava žena ne bo nosila naprodaj, da bi ob njej postal ves dom mračen, ampak jo bo zaklenila vase. In če pride mož po storjenem delu domov, bo skrbela, da bo tudi ona po možnosti s svojim delom gotova, da se bosta ob večerih lahko razgovarjala o življenju, o delu, o uspehih in drugih stvareh, ki se tičejo njiju, njih otrok in njih doma. Ona bo v svoji preprostosti dobri duh svojega moža, izpodbujala ga bo, ga tolažila v težavah in ga navdajala z upom in veseljem. Brez godrnjanja bo prenašala vse težave, ki jo bodo doletele, vse to ji bo v radost, kakršne ne poznajo oni, ki iščejo svoje sreče le v vnanjih dobrinah in zakladih.

Tudi v težkih dneh pogumna žena ne bo omagala, se ne bo jezila nad usodo, ne bo strašila moža s svojimi tožbami in vzdihovanjem. Ničesar se mož tako hitro ne naveliča kot večnih solz in neprestanega zdihovanja.

Ko gre mlada žena pred oltar, sanja navadno o sami ljubezni in sreči, o nekaki sončni deželi, v katero so se ji zdaj vrata odprla, kjer ji bodo izpolnjene vse želje in vse hrepenenja. Toda že po kratkem času pride iztreznjenje, zlasti tam, kjer prava ljubezen ni bila podlaga zakonu. Kot iz sanj se zbudi mlada gospodinja in spozna, da je življenje vse drugačno, kot je ona sanjala o njem. Sreča pač nikomur ne pade kar sama od sebe v naročje! Človek si jo mora sam ustvarjati dan za dnem, uro za uro. Vsakdo na zemlji mora delati, se bojevati in tudi trpeti za svojo srečo. V zakonu pa še prav posebno.

Vsak mož ima svoje slabosti in previdna žena jih mora kmalu spoznati. Ne, da potem nad njimi godrnja, ampak, da moža počasi in z ljubeznijo odvadi od njih, ali pa, da jim ustreže, če niso nevarne družinski sreči, in se vživi vanje. Vprav ob takem razumevanju malih slabosti lahko žena moža najprej pridobi zase. Tovarišica, ki se je hotela poročiti, je večkrat govorila: moj mož ne bo smel ne kaditi ne piti; ob devetih bo moral biti vsak večer doma. S temi sklepi si je že vnaprej porušila svojo zakonsko srečo. In res je bil njen zakon silno nesrečen. Zakonca sta se prepirala od jutra do večera dan za dnem. Žena od svojih »sklepov« ni marala popustiti, mož pa se jim vdati ni hotel in tako sta šla narazen. Z gospodovalnostjo, z uveljavljanjem svojih načel si žena zakonske in družinske sreče ne bo pridobila. Zakonsko in družinsko življenje je srečno in zadovoljno le tam, kjer sipa na zakonce in družinske člane svoj blagoslov voljna medsebojna žrtev. To je ključ do zakonske sreče.

V »K A Č I«

(V moskovskem uradu za sklepanje in ločitev zakonov.)

Na Spiridonovki v Moskvi je gneča. Pari, ki so prišli vpisati svoje poroke, so opravili. Prišli so na vrsto vsi tisti, ki so čakali, da sklenjene zakone razklenejo in jih črtajo iz poročne knjige. Ustopili so se tesno drug za drugim, naredili zvito kačo, ki je segala iz urada in segala z repom prav na cesto.

»Takó smo,« se je šalila žena na koncu vrste, »kakor bi čakali masla ali sladkorja.«

Največ je bilo namreč žensk. Na šest komaj po en možak.

Neki mož je razlagal: »O, to je kaj pripravno urejeno, namreč, da se morata za vpis v poročno knjigo javiti oba zaročenca, za ločitev je pa enega dovolj. In še nenavadno modro je to, da drugemu zakoncu niti ni treba vedeti za to reč. Zato bo moja žena, ki je šla obiskati svoje starše, kar urad po pošti obvestil o tej zadevi.«

Tedaj se je prebrisano zarežala debelušasta rdečka, da so se ji pokazali od tobaka rumeni zobje: »Jaz vselej kar tako naredim. Le čemu bi se prej pregovarjali in prerekali. Kar po pošti, pa je.«

Poleg rdečke stoji drobna, mlada ženica. Izpod rute ji gledajo lepi rumeni lasje. Bleda je, še dvajset jih nima. Poslušna in gleda rdečko, kakor bi hotela za vsako ceno ujeti vso njeno skušenost in modrost.

Rdečka jo poteplja po plečih: »Vi, sodružica, ste danes šele prvič v ,kači'«

Mlada prikima.

Rdečka: »Koliko otrok?«

»Nič,« odkima mlada in gleda v tla.

Rdečka: »Golobička moja, to je zelo nerodno. Brez otrok — samo eno leto vam bo plačeval. To ni vredno.«

Mlada: »Saj ne more plačevati. Nima dela.«

Rdečka: »In vi, sodružica?«

Mlada: »Delam v tovarni.«

Rdečka: »No, torej ga boste vi plačevali!«

Mlada je dvignila preteči prst: »Toda samo eno leto!«

Rdečka: »Le kako so ljudje prečudni. Nove postave so zato, da jih človek prav razume in se po njih uravnava. Jaz imam otroke od treh mož. Seveda vsi trije plačujejo. Samo od četrtega ... pri tem sem ga polomila — sva se ločila, preden je bil, potem je bilo prepozno. Dva otroka sta še v »jaslicah« (v dečjem domu), starejši hodi že v šolo. Zvečer so vsi pri meni — saj se še kar dosti dobro razumejo, včasih me pride tudi kateri očetov obiskat. — O, vi, sodružica, vi ste še mladi. Se boste že še naučili. In lepi ste. Poglejte ga, onegale, ki je zavil v dežni plašč, kako škili semkaj; je tudi v ,kači'. Če ni to kaka ,kačja podlasica'.

»Kačja podlasica? — Kaj se to pravi?«

»Oh, še tega ne ve, ta otrok! To so taki dedci, ki prihajajo semkaj, ko je največja gneča. Pa ne zato, ker imajo kaj opravka, ampak zaradi tega, ker tu najlaže izsledé kako pripravno nesrečno ženo. Razumete?«

»Razumem. Vse razumem. Prej nisem tega vedela.«

»Le pogledajte ga, tistega v dežnem plašču, kako vas zija. Pojdete že še svojo pot, kakor druge. Le pogledajte ga sodruga, ki je pravkar prišel iz pisarne. Ali vidite, kako ga je ena čakala pri vratih. No, in sedaj gresta, oba zadovoljna, kajpak.«

»Mislite, da je ta tudi taka podlasica?«

»Ne. Prav blizu sem stala prejle in opazovala, kako sta se spoznala. Slučajno. Da, tudi tako se dogaja.«

»Vi vidite vse, vi veste vse!«

»Golobička, zakaj ne hodite k predavanjem. Postave je treba dobro poznati, da se moreš okoristiti z njimi.«

Širokopleč možak se obrne k rdečki: »Predvsem mora imeti človek v teh rečeh ustrojeno navado. Kakor vi, tovarišica.«

Tedaj zakriči rdečka, se prime za usta, kakor človek, ki je zalotil samega sebe, da je povedal neumnost.

Širokopleči: »Kaj vam je, sodružica?«

Rdečka: »Oh, oh! Spomnila sem se, kako trapasto neumnost sem napravila. V ,kači' sem, da bi se izbrisala, pa se s sedanjim sploh nič vpisala nisva. To je že preneumno, kaj človek vse pozabi.«

Širokopleči: »Ste že preveč ustrojeni, zato!«

Medtem se je tisti v dežnem plašču približal mali, spregovoril nekaj ljubih besed in jo povabil. Mala se še obrne: »No, no ... to uredim lahko jutri. Pa poročem možu, da je imel uradnik danes svoj ,peti dan' (prost dan), zato nisem uredila. Naj gre pa jutri mož v ,kačo', če hoče.«

Širokopleči (rdečki): »In vi, sodružica, kaj še čakate? Ko niste vpisani.«

Rdečka: »Kako se vpiše in kako se izbriše z otroki, to vem. Kaj pa, če nisi vpisan in ni otrok, tega še ne vem. Mi bo uradnik razložil.«

Širokopleči: »Kaj boste gujavili uradnika! K predavanju pojdite. Saj ste svetovali tako.«

Rdečka: »Nocoj ne utegnem. Moj drugi mož me je namreč povabil v kino. Kar veselim se. Fedja je bil

najboljši, res, najboljši izmed vseh. — Oh, pa se motá vse prehitro, prehitro: zapiši — izbriši, zapiši — izbriši, vse prehitro, vse prelehkó; imaš že drugega moža, ko še ne veš ne, kako je prvi dober. Da, da, Fedja je bil najboljši izmed vseh, in tega nisem vedela. In sedaj ima seveda drugo. — Sodrug, pa je res najbolj pametno, da grem. K prijateljici pojdem, da mi posodi svoj zeleni šal za v kino. Zeleni šal se mi takó poda. — Moj Bog, zakaj gre vse tako hitro in tako lehkó! — Moj Bog, ko bi le še Fedja spet dobila!

Tako sliko je podal popotnik, ki je obiskal sovjetsko Rusijo. (Rundt.) Kar je videl in slišal.

Postojmo, preudarimo!

K D O R I M A V R T

Junij je mesec rasti in razvoja vsega vrtnega rastlinja. Bujno raste zelenjad, sadje se debeli in nekatero že dozoreva, cvetice so na višku razvoja. S kulturnimi rastlinami pa raste in se šopiri tudi plevel. Ugodni zlog zemlje kvarijo hudi nalivi ali dolgotrajno deževje. V daljših presledkih brez dežja začne zmanjkovati v zemlji vode. Vse te neugodnosti, ki ovirajo vrtno, pa tudi poljsko rastlinstvo, omilimo s pletvijo, z okopavanjem in z zalivanjem. Plevel zapira rastlinam zrak in svetlobo, v zemlji jim pa odjeda hrano in vlago. Neumorno zatiranje plevela (pletev) je torej zelo važno in neogibno potrebno opravilo, če hočemo pridelati obilo in lepe zelenjadi in imeti lep vrt. V plevel se lahko izprevržejo tudi koristne kulturne rastline, ako rastejo po takih krajih, ki niso odločeni zanje. Tak plevel je lahko n. pr. hren, vrtna jagode, maline, trava po vrtnih potih itd. Od deževja stopena zemlja je huda ovira za rast vrtnih rastlin, zlasti zelenjadi, kajti zgoščena vrhnja plast ne propušča zraka v zemljo, pospešuje pa izhlapevanje vode iz zemlje. Te neugodne vplive odstranimo, ako rastline marljivo okopavamo — na plitvo rahljamo zgornjo plast. Le tako odpremo zraku pot do korenin, zapremo pa odtok vode proti površju. Posamezne rastline obvarujemo tudi na ta način, da površino zemlje pokrijemo s kako rahlo tvarino, n. pr. s preperelim, drobnim gnojem. Pod tako odejo ostane zemlja rahla in vlažna.

Junija je navadno toliko padavin, da ni treba zalivati. Če pa bi bilo vendarle tu in tam zalivanje potrebno, zalivajmo vedno s prestano, z na soncu ogreto vodo, poredko, pa izdatno. Zalivanje zelenjadi z gnojnicami ali celó s straniščnikom ne priporočamo, ker je to že iz zdravstvenih razlogov nedopustno. Z gnojnico zalivana zelenjad ima tudi kuhana slab okus. Shranki (konserve) iz take zelenjadi se kvarijo. Za uživanje v sirovem stanju je pa z gnojnico zalivana zelenjad popolnoma nerabna in naravnost nevarna. Najboljši gnoj za zelenjad je dobro predelan mešanec (kompost).

Izmed velikega števila zelenjadnih rastlin jih je dokaj, ki se pri nas kar ne morejo udomaćiti, dasi so izvrstne in po vsem svetu čislane. Premalo gojimo n. pr. paradižnike, papriko, jajčevce (patlidžan), užitne buče in melone. Res je sicer, da se te rastline v našem bolj hladnem podnebju ne sponašajo tako kakor na jugu naše države, vendar na zavetnih in skrbno obdelanih domačih vrtovih dosti dobro uspevajo. Konec maja in v začetku junija meseca je še

vedno čas, da jih sadimo. Mnogo premalo gojé po vrtovih dišavna zelišča, ki so dokaj zdravejša nego tuje, ostre dišave. Po naših vrtovih zelo pogrešamo rabarbaro, ki je v rani pomladi izvrstno nadomestilo za sadje. Namesto špinace, ki gre v vročini v cvet, bi morali gojiti poleti po vseh vrtovih mangold. Jako okusno zimsko prikuho daje glavica ali rožnati kapus, ki ga sadimo tudi šele prve dni junija.

HRANA NA IZLETIH IN POČITNICAH

Prišel je lepi letni čas, ko nas vleče iz stanovanja v prosto naravo, iz mesta na deželo, na sonce in prosti zrak. Še tisti, ki se pozimi držé le bolj zakurjene sobe in skoraj le iz nje gledajo v zasneženi svet, ne vzdržé spomladi in poleti več doma, ampak jo mahnejo, kadar količ kaj morejo, po hribih in dolinah, da jim tam sonce, zrak in voda obnovi porabljene moči.

Kdor se odpravlja na izlete ali počitnice, naj nikar ne pozabi, da je poleg sonca in zraka tudi hrana zelo važen činitelj za vzdrževanje ali celó za izboljšanje zdravja. V času splošnega oddiha je hrana velikega pomena, in če jo zanemarimo, izgubimo po svoji krivdi ugodno priliko, ki se nam nudi za okrepitev in osvežitev telesa in duha.

Doma s hrano pač ni prevelikih skrbi. Pripravljamo si jo sami; kar je zdravo in potrebno, to uživamo. Težave pa se začno v trenutku, ko zapustimo svojo hišo, svoje stanovanje; kajti znano je, kakšna hrana se dobi po svetu. Zato se takoj pojavi vprašanje, kako bi si uredili hrano izven doma. Gre za več stvari. Ni dovolj, da zadenemo pravo, tudi poceni mora biti. Na izletih nahrbtnik ne sme biti pretežak, pa vendar je v prosti naravi tek navadno večji in boljši. Prehrana na kmetih pa skrbi posebno vse tiste, ki so se odločili za zdravo, naravno hrano in so se je tudi resno oprijeli. Za izlete, ki trajajo en ali več dni, vzamemo lahko vsa živila s seboj. Če pa nameravamo ostati zunaj dlje časa, tedaj je stvar že težja; saj vemo, kako oziroma s čim nam postrežajo po naših gostilnah in restavracijah.

Da olajšam to perečo vprašanje vsem tistim, ki imajo še zmisel za zdravo in naravno življenje, kamor spada tudi zdrava prehrana, podajam tu nekaj navodil, kako si pomagamo glede hrane izven doma, posebno še, kadar smo odvisni od tujih kuhinj in gospodinjestev, kamor še ni prodrli nauk o novodobni prehrani.

Če se odpravljamo na enodnevni izlet, tedaj lahko vzamemo s seboj prav vse, kar potrebujemo za hrano. Pa ne misliti takoj na klobase, salame ali kuretino! Obilno uživanje mesa ne stori dobro niti doma, še manj pa na potu, ko vendar obtežuje želodec in dela žejo. Človeško telo na poti ne potrebuje mnogo trdne hrane, četudi se dosti giblje. Porabljene snovi moramo sicer nadomestiti, ne smemo pa obenem preobteževati želodca in nalagati organom nepotrebno delo. Namesto mesa in jajec sezimo po celi vrsti prav dobrih živil, ki popolnoma zadostujejo in celó obilo zaležejo. Deloma si jih vzamemo s seboj, deloma pa si jih preskrbimo sproti. Tu imam v mislih predvsem dober kruh, žitne izdelke, vse vrste sadja,

sladkor, sir ter morda malo keksov ali prepečenca.

Marsikomu se bo na prvi mah čudno zdelo, da govorimo o kruhu kot popotnici. Seveda se dobi kruh povsod in je poceni — toda kakšen kruh je to! Bela »pena ali gobac«, brez pravega okusa in hranilne vrednosti, ki se vrhu tega še hitro posuši, da je res naravnost neužiten. Jaz pa mislim tu na sočen, črni kruh, ki je vedno enako dober, pa naj si bo tudi teden ali deset dni star. Le tak kruh kaj zaleže in nam tekne. Žal pa moram priznati, da ga je težko dobiti. Še na kmetih včasih zaman povprašujemo po njem, ko bi ga vendar morala imeti tudi najbolj zakotna in revna gostilna — kaj šele hoteli! Malo presnega masla v dozi sicer lahko vzamemo s seboj, vendar se poleti kaj rado topi in se ne prileže kdovekaj. Kos kruha z maslom pa izboljšamo, če ga po vrhu obložimo z rezinami kislih kumar ali svežih paradižnikov. Če moremo dobiti še kakšna sveža zelišča ali zelenjad, kakor drobnjak, redkev, redkvico, špinačo in slično, tedaj si kar sproti pripravimo okusne obložene kruhke, ki izvrstno teknejo in so tudi redilni. Lahko si jih pa naredimo že doma, stisnemo po dva in dva skupaj ter zavijemo v celofan (za enodnevní izlet).

Pri žitnih izdelkih mislimo na valjan oves in pšenicó, iz katerih brez posebnih priprav in ognja, a z dodatkom sadja naredimo okusne, osvežujoče jedi. Prilegata se tudi za sirovo hrano predelani riž in koruza. Če valjano žito opravimo v masti in povaljamo v sladkorju, dobimo redilno posladčico, ki je gotovo primernejša od običajnih bonbonov. Z malenkostnimi pripomočki pa si naredimo razne mrzle sadne jedi; potrebno smetano ali mleko kupimo sproti. Kondenzirano mleko je kaj pripravno za na pot, ker ga je v zgoščenih obliki treba le malo. Ako si nabereмо za tako jed še sami v gozdu jagod, borovnic, malin, robidnic, tedaj si ne moremo misliti cenejše in boljše večerje. Sadje je in bo ob takih prilikah najboljšo in najprikladnejše živilo. Upoštevati je vse vrste sadja, svežega in suhega, kakor jabolka, citrone, suhe češplje, hruške, razne krhlje, rozine, orehe, lešnike in oranžje. Sveže jemo, kakršno je, suho pa namočimo, če imamo priliko, ali pa ga jemo kar takega. Da nam ni treba nositi s seboj veliko citron, jih iztisnemo že doma in vzamemo seboj samo sok v steklenički, ki se dobro zapira. Pri tem seveda ne smemo pozabiti na sladkor ali med, da si lahko vsak trenotek napravimo hladilno pijačo. Gotovih pijač pa ne nosimo s seboj in sploh ne pijmo preveč, ker nas potem le še bolj žeja in se po nepotrebnem potimo. Ako ni najti studenčnice ali druge pitne vode, uživajmo zoper žejo suhe češplje ali pa koščke sladkorja, napojene s citronovim sokom.

Da je prtljaga manjša, si nekatere vrste sadja že doma pripravimo. Orehe stolčemo in vzamemo s seboj samo jedrca, prav tako lešnike. Rozine in drugo suho sadje operemo v vroči vodi; češpljam izločimo koščice. Za sadno jed imamo lahko tudi zmlete orehe s seboj. Iz suhega sadja, medu in žita si naredimo lahko že doma gotove jedi, ki so bile opisane v Mladiki že lansko leto.

Izvrstne in prikladne so tudi mešanice različnega sadja, ki jih dobimo naprodaj, a si jih prav lahko napravimo sami doma. V vrečico iz celofana namešamo orehova jedrca, lešnike, mandelje in koščke

suhega sadja; pridenemo morda tudi malo citronata, arančini, rozine itd.

Ta idealna živila zadosté potrebi, ne povzročajo žeje in se obnesejo tudi, če smo na potu po več tednov in ni dobiti razen običajne hrane nič drugega. Vse, kar potrebujemo, je v teh živilih v najprimernejši obliki in razmerju.

Če smo na kmetih ali na letovišču dlje časa, tedaj si prehrano uredimo lahko na več načinov. Kdor je skromnejši in se ne boji malce truda, ta bo vzel v gostilni ali restavraciji hrano samo opoldne. Skoraj vedno je dobiti pošteno, t.j. rastlinsko juho, ki pa seveda ni nujno potrebna in jo posebno v vročini kaj lahko pogrešamo. Nadalje pa si lahko naročimo krompir in razne solate ter končno morda še kaj sladkega, ako bi se nam zdelo kosilo sicer prepičlo. Ves obed pa izpopolnimo, če hočemo, s kakim sadjem iz lastne zaloge, ki ga pojémo seveda pred kosilom.

Zjutraj in zvečer pa si postrežemo kar sami. Za zajtrk jemo sadje, kakršnega imamo s seboj, ali pa tistega, ki ga dobimo naprodaj — morda ga tudi sami nabereмо. Komur samo sadje ne zadostuje, ta si bo privoščil še skodelico mleka, kos črnega kruha in morda košček presnega masla. Večerja je slična zajtrku. K presnemu maslu ali namesto njega jemo včasih še med ali marmelado ter nekaj orehov. Kdor pa ima s seboj kakšno malenkostno pripravo, ta si z lahkoto napravi, če treba, tudi na prostem, sadno jed, k tej pojé še malo sadja in kruha ter spiže čašico svežega planinskega mleka. Kdor bi pa zvečer rad toplo jedel, naj si skuha (če ima pripravo — kuhalnik) preprosto jed iz valjanega žita; takih jedi je več vrst, na primer:

a) Valjan oves skuhamo z maslom v vodi, da dobimo gosto kašo, ki jo končno še malo začinimo.

b) Oves pa skuhamo lahko tudi na mleku ter to jed osladkamo; z ovsem vred kuhamo v mleku istočasno lahko malo sadja, ali pa šele kuhani jedi prisujemo svežega jagodičja, kar je še bolje. Tudi med se podá v tako jed. Kjer ni dobiti v bližini svežega mleka, uporabljajmo mlečni prah ali zgoščeno mleko, ki ga razredčimo z vodo.

Včasih pa ne dobimo samega kosila, ampak moramo vzeti celodnevno hrano. Takrat pa po možnosti izbirajmo jedila tako, da hrana ni preenolična. Namesto kave in čaja vzemimo mleko, črni kruh namesto belega, opoldne več vrst solate namesto mesa. Dajmo prednost siróvemu sadju, ne kompotu.

Kadar se nas pa čez dan ali na potu loteva lakota, zobljemo kekse, prepečenec, razne domače izdelke iz sadja z medom, sladkor, čokolado itd. H kruhu je okusen sir, s katerim tudi lahko izboljšamo in izpopolnimo omenjene obložene kruhke.

Vse, kar vzamemo s seboj, moramo primerno shraniti. Suha živila, kakor sladkor, suho sadje, kruh itd., stresemo v platnene vrečice, ki naj imajo zunaj znamenje (uvezeno). Po vsaki turi jih doma lepo operemo, da so pripravljene za prihodnjo uporabo ter da so vedno snažne in okusne. Snažne in praktične so tudi vrečice iz celofana. Mehkejša živila, kakor presno maslo, marmelado itd., denemo v pušice iz aluminija.

Ako še nimamo potrebnega orodja za gospodinjstvo na prostem, kupimo iz praktičnih razlogov le pribore iz kromovega jekla, ki niso občutljivi

za kisline in ne dajejo nobenega dela s čiščenjem. Posoda pa bodi iz aluminija, ker je lahka in ne velika po obliki. Doza, obložena s steklom, in nekaj krožničkov ter čaše za vodo zadostujejo.

Nikar misliti, da bi bila opisana hrana za okrepitev v počitnicah pomanjkljiva. Pač pa je zelo pomanjkljiva hrana v gostilni, če smo odvisni samo od nje. Mesa ne manjka, tudi bele moke in jajec dobimo dovolj. Solata in zelenjad je že bolj pičla, sadja sploh ni. Iz tega jasno vidimo, da primanjkuje vprav najbolj potrebnih in dragocenih živil; drago pa plačujemo to, kar je malo vredno, oziroma kar nam manj koristi. Ali bi ne bilo bolj pametno, da izdamo prihranjeni denar rajši za živila, ki so nam res v korist? Le tako bomo navadili tudi javne kuhinje in gospodinjstva, da bodo nudili v njih drugačno hrano kot dosedaj vsaj tistemu, ki jo želi.

Čas oddiha nam bo tako v vsestransko okrepitev. Poživljeni, krepki in polni moči se bomo vrnili in se posvetili novemu delu. Š. H.

KUHARICA

Hitra spomladanska juha.

Pest oprane špinacije, kislice in nekaj peres janeža prav drobno zreži in duši v nekaj žlicah sirovega masla četrt ure. Nato potresi žlico moke, prideni žlico drobno zrezanega zelenega petršilja in drobnjaka, premešaj, zalij s poldrugim litrom tople vode ali kostne juhe, osoli in kuhaj vse skupaj pol ure. Postavi juho z zlatimi rezinami na mizo.

Zelena juha iz telečjega mesa.

Če imaš kaj odpadkov telečjega mesa, vratu ali česa podobnega, n. pr. $\frac{1}{4}$ kg s kostmi vred, jih deni v lonec in zalij s poldrugim litrom vode. Ko zavre, prideni košček korenja in čebule, osoli in kuhaj skoraj do mehkega. Nato juho odcedi, meso pa odberi od kosti in žil ter ga zreži prav na drobno. Nato razgrej v kozi za pol jajca sirovega masla ali žlico masti in v razgreto stresi zrezano meso, v mrzlem mleku napojeno in dobro stlačeno žemljo in sesekljan, kuhan rumenjak. Vse dobro premešaj in praži minuto. Nato prilij precejeno juho in kuhaj vse skupaj deset minut. Prideni še 1–2 žlici kuhane in sesekljane špinacije, ščep popra in žlico zelenega petršilja. Ko vse še prevre, stresi na opečene krušne rezine. Da izboljšaš okus, lahko prideneš še žlico kisle smetane.

Mesna krompirjeva jed.

Napravi iz 6 srednje debelih kuhanih krompirjev piré. Polovico krompirja naloži v pomazano ognjevarno skledo, na krompir mesno sekanico in vrh te drugo polovico krompirja. Polij krompir z nekaj žlicami razpuščenega, sirovega masla ali smetane in postavi v pečico, da se nekoliko zarumeni. Postavi to okusno jed opoldne ali zvečer s kislim zeljem, praženim graham, gobami ali s čim podobnim na mizo.

Mesna sekanica.

Kuhaj meso kakor navadno v juhi. Ko je kuhano, ga vzemi iz juhe in dobro seseklaj. Razgrej v kozi

majhno žlico masti, stresi vanjo žlico drobno zrezane čebule, in ko se čebula nekoliko zarumeni, prideni meso, ki ga praži minuto, prilij žlico juhe, odstavi in primešaj rumenjak.

Šunkov cmok v prtiju.

Zreži 3, dan stare žemlje na majhne kocke in jih polij z $\frac{1}{8}$ l mrzlega mleka. Premešaj žemlje in pokrij za kake pol ure, da se nekoliko napojé. Medtem mešaj četrt ure 4 dkg sirovega masla in 2 jajci, prideni 8 dkg drobno sesekljanega, kuhanega, suhega mesa ali klobase (tudi lahko daš polovico mesa in polovico kuhane slanine), napojene žemlje, žlico drobtin in žličico drobno zrezanega drobnjaka. Vse dobro premešaj in napravi iz tega testa namesto okroglega nekoliko podolgast cmok. Ta cmok položi na s krušnimi drobtinami potresen prtij, narahlo zaveži, ker cmok naraste, in ga kuhaj v osoljeni vreli vodi 40–45 minut. Nato ga odvij, zreži na prst debele kose in zabeli z mastjo, ki si v njej zarumenila žlico krušnih drobtin. Postavi s kislim zeljem kot samostojno jed opoldne ali zvečer na mizo.

Drobtinov puding.

Mešaj četrt ure 3 rumenjake in 6 dkg sladkorja. Nato prideni žličico drobno zrezanih limonovih lupin, ščep cimeta in nageljnovih žbic, 6 dkg suhih krušnih drobtin (tudi od črnega kruha so dobre), primešaj sneg 3 beljakov in stresi vse skupaj v dobro pomazan model, ki je za puding, ga zapri in kuhaj 40 minut. Ko je kuhano, model odpri in zlij vanj četrt litra zavrelega in ohlajenega vina, ki si mu med vrenjem pridejala košček cimeta ali pomarančnih olupkov. Ko puding vino popije, ga stresi na krožnik in oblij s šatojem (za 2–4 osebe).

Sírov odcedek iz rdečih jagod.

Stlači 3 l jagod in jih stresi v lončen ali prsten lonec, jim prilij liter vode in 3 dkg vinske kisline (ki se dobi v vsaki drogeriji), dobro premešaj, pokrij z redkim prtijem in pusti na hladnem prostoru 24 ur. Nato vse dobro premešaj in stresi na prtij, da se vsa tekočina odcedi (iz ostalih jagod lahko napraviš mezgo za skorajšnjo uporabo). Nato prideni na vsak liter tekočine 80–100 dkg sladkorja v kockah, dobro premešaj vsak dan skozi osem dni, da se sladkor raztopi. (Ne pozabi, kadar daš sladkor v tekočino, zopet narahlo pokriti s prtijem.) Nato nalij odcedek v steklenice, zaveži jih s pergamentnim papirjem, ki ga z iglo večkrat prebodi. Postavi steklenice na hladen prostor in uporabljaj ta odcedek kakor vsakega drugega.

Limonova perla.

Za vroči poletni čas pripravi tole pijačo: V veliko prsteno posodo daj pest lipovega cvetja, pest dišeče perle (Waldmeister), sok 6 limon in 75 dkg sladkorja; na to vlij 10 l vode in $\frac{1}{4}$ l dobrega vinskega kisa. Vse to pokrij s čisto krpo in vsak dan premešaj; tako pusti vse 10–12 dni. Nato tekočino precedi v čisto pomite steklenice, ki jih dobro zamaši. Zamaške dobro pritrdi in zaveži na vrat steklenice, da ne odleté. Steklenice postavi na sončen kraj, kjer jih pusti tako dolgo, da nastanejo mehurčki na tekočini, kar se zgodi navadno v 5–6 dneh. Nato postavi steklenice v klet in kadar jih rabiš, postavi to okusno pijačo na mizo. M. R.

MUNDIK ZA KRATEK ČAS

O S A T

21. Osebni bonbon.

Umetnik samotari,
mu družba ni na mari,
ker čuvati osebnost mora,
edino vrednost umotvora:
osebno vrednost le zapravlja,
kdor se po voglih vseh nastavlja.
Ves lik, vso slajo izgubi,
če v mlaki se bonbon stopi.

22. Tehtana beseda.

Vsaj trikrat jo pretehtaj pred,
ko izpustiš besedo v svet!
Čebela — prava je beseda,
ki vrača s tovorom se meda;
neprava je beseda — kača,
vsa polna strupa se povrača.

23. Vsakdanji kruh.

Trdo skorjico vsakdanjo
grize danes mož kolnoč,
žrtvoval preveč je zanjo:
vso svobodo, zadnjo moč.

24. Homeopatična morala.

Ovniček moj, samo Boga se boj,
ne pusti vsakomur se striči!
Obleci med volkovi voljši kraj,
lisjak lisjaka prelisiči!

25. Črn ali rdeč?

Sedaj ne spoznamo se več,
če barve rdeče, če črne
je tale osat in osatasti trn?
Pač kakor se sonce obrne:
podnevi je živo rdeč,
ponoči egiptovsko črn.

Miha Gorjanc.

*

Vzrok prepira.

Nasr-ed-din, turški pavliha, in njegova žena sta spala. Kar nastane pred njuno hišo velikanski hrup, kakor da si je nekaj ljudi skočilo v lase.

»Poglej, poglej, kaj imajo!« pravi Nasr-ed-dinova žena. »Nazadnje lahko še koga ubijejo pred našim pragom.«

Ječé se mož dvigne, zleze v svoje opanke, si ogrne odejo in gre.

Komaj ga pretepači zagledajo, že planejo nanj, mu iztrgajo odejo in se porazgubé.

Nasr-ed-din se vrne.

»No,« vpraša žena, »kaj je bilo? Za kaj so se prepirali?«

»Eh, za najino odejo,« odvrne Nasr-ed-din.

Ako Bog dá.

Arabec je korakal po poti. Pa ga sreča moder mož in ga vpraša, kam je namenjen.

»Na trg grem,« pravi Arabec, »tam si kupim osla, da pojezdim na njem veselo domov.«

Modrec odgovori: »Tako ne smeš govoriti, prijatelj Arabec! Kajti tvoje dejanje ni odvisno od tvoje volje, temveč od božje volje. Kadar razložiš svoje namere, začni zmerom z besedami: Ako Bog dá...«

»Tukaj je mošnja,« vzklikne Arabec, »tu je denar — tam je mesto in na trgu so osli. Meniš, da se bo Alah v kupčijo vtikal?«

In hiti na trg, teka gori in doli, da si ogleda živali — tedaj pograbi v gneči neki tat priliko in mu ukrade denar iz pasu do zadnje pare.

Plaho je taval Arabec domov.

In zopet je srečal modrega moža, a tedaj ni čakal na odgovor in je pripovedoval:

»Ako Bog dá, grem zdaj domov. Kajti v mestu so me, ako Bog dá, okradli; in ako Bog dá, bo Bog tega lopova ubil, ki me je pripravil ob denar.«

Previdnost.

V ciganovo hišo je bila udarila strela in pop je rekel, da je to božja kazen za obile krive prisege pri konjski kupčiji.

Ko se je cigan nato spet odpravljal na konjski semenj, je rekel svoji ženi: »Poslušaj, stara! Ponudi mi, preden odidem, štiristo grošev za kljuse; kajti na trgu bom moral priseči, da mi je nekdo štiristo grošev že ponujal — saj veš, danes je spet tako soparno vreme.«

Izgovor.

Sodnik: »Ta jajca ste torej pri branjevki ukradli. Ali imate kaj v svojo opravičbo navesti?«

Obtoženec: »Da, gospod sodnik: vzel sem jih po pomoti.«

Sodnik: »???«

Obtoženec: »Res, gospod sodnik. Sem mislil, da so sveža.«

Dober mož.

Žena (piše možu iz Rogaške Slatine): »Tu se počutim izborna, kajti shujšala sem že za polovico. Koliko časa smem še ostati?«

Mož: »...dokler ne shujšaš še za drugo polovico!«

Javna tajnost.

Tujec: »Kdo pa je ta človek, ki ga toliko ljudi pozdravlja?«

Domačin: »O, tega vse mesto pozna — to je naš detektiv!«

Kurjač.

»No, gospod sosed, zadnje čase pa spet prav pridno v gostilno hodite, kakor slišim.«

»Veste, gospod Rabič, samo zaradi mraza. Grem in izpijem dva žganjarčka, da se segrejem ... in potlej ... no ... tako po malem dokladam!«

Odkritosrčnost.

Mož (ki je od hude bolezni ozdravel, se zahvaljuje ženi za njeno požrtvovalno strežbo): »Le kje si našla toliko ljubezni in usmiljenja do mene?«

Žena: »I, kdo bi me bil pa vzel — vdovo s petimi otroki!«

Prekanjenec.

Gospod svétnik Stiskáj je hotel svojega sina Andrejčka že prav zmlada navaditi varčnosti. Zato ga je poklical prédse in mu rekel: »Poslušaj, Andrejček! Za potrebnice ti bom dal vsak mesec po pet kovačev... Tu imaš torej za ta mesec petdeset dinarjev. Ako boš lepo varčen in si do konca meseca prihraniš tri kovače,

ti dam za nagrado še tri kovače posebej!« — Zadnjega pride Andrejček k papanu in mu ponosno pokaže tri kovače. Ves srečen in blažen poljubi svétnik sina, ga obsuje s pohvalo in priznanjem in mu dá obljubljeni nagrado. — Andrejček vzame nagrado, teče čez cesto k svojemu prijatelju Jernejčku in mu reče: »Na — tiste tri kovače nazaj!«

UGANKE

Ureja Josip Novak.

Vremenska uganka za junij.

(M—b, Ljubljana.)

Konjiček.

(France, Središče.)

j	a	d	j	e	a
k	z	e	n	z	e
ž	o	e	K	a	i
:	o	a	n	j	p
t	i	n	d	l	p
z	r	v	e	a	u

Besedna uganka.

(Janez Ložar, Ljubljana.)

Mama, seme, čič, slabost, alga, mamut, nihanje, bezeg, rebro, Adam, Nanos, ibis. — Po ena črka iz vsake besede pove pregovor.

Rešitve je pošiljati do 20. vsakega meseca na naslov: G. višji šolski nadzornik Josip Novak, Vižmarje, p. št. Vid nad Ljubljano. Tudi vse rokopise za uganke pošiljajte zastavljavci ugank na isti naslov. Lepo risane uganke bomo primerno nagradili.

Rešitev ugank v majski številki.

Rože. To so pa rože. Iv. C(ankar). Euklidova uganka. 240 čred. Konjiček. Slavanisreča, jestrela preteča, kičesto prevrneslavljenca v prepad. Zlogovnica. Konrad, Adolf, Jurij, Caharija, Milan, Jernej, Izak, Ana. — Kraljica Majnika.

Dopolnilna uganka. Korobač, okostje, makovec, Krakovo, helikon, Zdravko.

Črkovnica. Jemlji črke v prvem stolpcu od leve proti desni, v drugem od desne proti levi, pa dobiš:

Ljubi maj, krasni maj, konec zime je tedaj.

Steber. Tomaž, sloka, loden, Herod, Elija, felah, Rajko, ščuka, vidra, Jajce, Atena, karat, Klara, Videm, priba, Romeo, ikona, Pilat, mačka, Irena. — Modri ljudje radi molče.

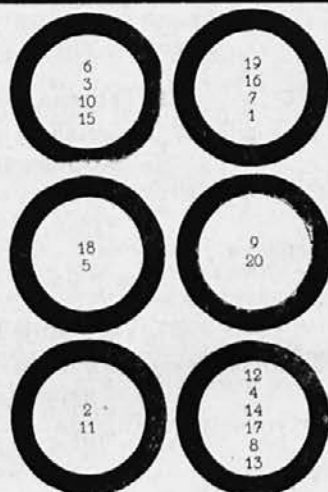
Vremenska uganka za maj. Ključ: želodec, misijon, gotovina, bič. Če ta mesec je dosti dežja, v jeseni bo dosti vsega blaga.

Mreža. Kritika, Amerika, pramati; kramp, Irena, Ivica, Avari.

Dekliška. Zapiši črke v kroge, menjaje eno zgoraj, eno spodaj. Čitaj, začeni pri najvišjem krogu zgoraj: Naš je cvet, naš je maj!

Krogi.

(Nada Jurčič, Ljubljana.)

Izločevavnica.

(Al. Š., Ljubljana.)

Vojka, reka, zima, dišava, komat, atmosfera, starec, veja.

Vzemi iz vsake besede dve zaporedni črki, ti dve črki zamenjaj, pa boš dobil slovenski pregovor.

Dopolnilnica.

(Vladimir, Dol.)

—ba, re—, —to, bla—, —lo, pe—, —ka, ja—, —ga.

Namesto črtic vstavi zloge, ki ti povedo pregovor.

Razbiralnica.

(Miroljub, Vižmarje.)

Dav, ike, nje, šst, eek, kub, raz, čpr, mni, bst, jlj, ase, lez, frš, sno, pij, cra, hns, opr, gča.

LISTNICA UREDNIŠTVA

Damjan V. Te Jeremijeve tožbe so samo po svoje po-
vedani svetopisemski stavki. Nič svojega — razen majhne
vaje v verzih.

B. V. Impresionizem sicer — a dober.

Miroslav Z. O ta petošolska ljubezen! Pa zraven pouk
o stihoslovju in za berivo Prešeren — pa je skrivnost teh
pesmi pojasnjena do konca.

Bitenc. Jezik in verz sta dobra, vsebina pa premalen-
kostna. Kdo neki bo vedno bral storijske o mladi ljubezni,
po starem povedane! Le Moji dnevi so dobri. Pošlji svoj
naslov!

Gabrijel David. Prožnosti nimajo te pesmi, malo
okorne so. Nočna melodija mi je všeč, Zvečer pa nima
prave vsebine.

Miluškin. Jezika nimate pesniškega. »Ne vem, čemu
me v srcu tako zbode« — gotovo ni lepo povedano. Pozna
se, da premalo berete in premalo z literaturo živite. Po-
sebnega pisma ne morem pisati.

Osolin. Gregorčičev učenec ste. Ponekod dobro za-
denete kako drobtino, celote pa ne zmorete. Najboljša je
Oporoka, a je preveč pesimistična. Vsebinsko ste slabotni.

Vsem. Nikar ne zahtevajte osebnih odgovorov v pis-
mih! Ni mogoče vsako pismo po pismih mrcvariti.

Nekdo piše: »Slišal sem že večkrat, da Slovenci ni-
mamo svoje himne. Lepa domovina je hrvatskega izvora.
Naprej zastava slave je preveč vojna in ni za v cerkev.
Zato sem jaz poskusil ter Vam pošljem v Vašo presojo.«
Sledi himna:

Bog vladaj, Bog ohrani
ljubo nam Slovenijo,
mili naš rod slovenski
s sveto vero katoliško.
Bog živi slovenski rod!
Živijo! Živi naš Bog!

Bog, ki si večen,
gospoduj čez naš rod,
s tvojo močjo bo mogočen
v miru pred sovražnikom.

Božja moč in dobrot
napolnjuj slovenski kraj,
od Sotle do Triglava
narod bodi srečen vekomaj!

Bog miru in ljubezni
vse Slovence združi nas!
Ti moraš kraljevati,
mi smo tvoji vsaki čas.

Bog blagoslovi in osreči
nas Slovence vse!
Božja roka naj vodi
slovenski rod na veke!

Kar pravite, je lepo in daj Bog, da bi se tako zgodilo. Pe-
sem sama pa najbrž ne bo vsem všeč za slovensko himno,
ker je precej podobna — srakinemu gnezdu.

Fides. Vašim pesmim v prozi se pozna, da ste iz poezije
prišli k epiki. Vaše lirčne črtice so lepe, tople in drobne
stvarce. Moti samo včasih preveč iskan izraz in sploh tisto
leporečje in krasnoslovje, ki jedro — dogodek ali idejo —
zakriva, zastira, ne pa odkriva, pojasnjuje. Premislite, kaj
naj bi pomenil na primer takle stavek: »Po šibki lestvici
lastnega življenja se vzpenjajo moje želje, misel jim pri-
žiga svečo upanj in vsak utrip srca ustvarja čudovite pre-
osnove: iz skritih želj in svetlih upanj tako večnostno
resnico kakor kostanjevi cvetovi« (!!!). Ne recite
vendar namesto osel »svetopisemsko tovarno živinč« in ne
pišite, da škranjec sedi na drevesu in poje! (To velja za vse
pisavce v tej listnici, ne le za vas!) Ne zamerite mogoče
ostrih besed, ker navsezadnje sem vas bil — vesel. Se pišite!

F.T. 1 Kor 13,4—9. Zelo nenavadna invencija — in
vendar je vse le črka in ne kri. Sezite v življenje, upam,
da boste lepo oblikovali. Nikar pa ne posnemajte sodobne
pretrganosti v slogu. Pravijo, da je to trepet kina; tudi
trdijo, da je tako pisanje »pasji drlinec«.

OKRASNE SPENJAVKE ZA VRT IN DOM

Spisal ing. agr. Ciril Jeglič. Knjižica za vse, ki
jim je pri srcu okras njihovega doma. Navodila,
kako z uspehom gojimo spenjavke, kaj s pridom
pojasnjuje 52 podob. Vezana Din 30.— (40.—),
broširana Din 21.— (28.—).

J.V. Je to vsakega mladega človeka začetek: da bi bil
nenavadno iznajdljiv. In mu je v škodo. Pa tudi vse to mora
človek preboleti, preden se sam sebi začudi: le kaj sem
segal pod zvezde, ko je na zemlji toliko živozanimivega! —
Pesmi — sprejete — pridejo na vrsto.

P.D., Mrb. Popravili ste K. Odstavek o trgatvi je naj-
boljši. Vendar bi mu želel še vse več toplote. Morda dela
ta hlad mrtvi slog. — Zavrelo — je slučaj, smola, nesreča,
ki je za črtico vedno neprijetna zadeva. Deus ex machina.
Ko bi duševno trpljenje, ta udarec za kmeta, prav živo na-
risali, da bi budil solze, potem pač. Le še k delu, da se po-
globite in razgiblujete.

P.J., Ljubljana. Lep napredek vidim v vaših črticah,
zlasti oblikovno. »Kocka je padla« je že oguljen motiv.
»Jokove sanje« so nejasne. (Kaj ste spiritist!?) »Čotova vrba«
je sijajen motiv, a kar preskopo in prepovršno obdelan.
Izpeljite podrobno, pa vam bo uspela lepa kmečka zgodba.
Poskusite!

Zmagoslav. Vaša črtica bi bila prav primerna za di-
jaški list, za naš družinski list pa je treba kaj bolj splošnega
in za vse primerne, ne le za posamezen stan. A črtica je
res lepa (nekoliko preveč besed in črnogledja je v njej).
Dajte, pišite še in pogum! Pa saj ste že dobili moje pismo.

V.— »Utrinek« bom skušal malo opoliti in porabiti. Za
prevod bi rad imel izvirnik. Brez primerjave ga res ne
upam dati v tisk.

G. Vinko Košak. V Zvonu (april 1952) ste zapisali:
»Nepodpisani članek Kolednik je naravnost pamflet na se-
danjo Rusijo.« Ta Kolednik Vam bo hvaležen, če to svojo
trditve dokažete. Če kako navedeno dejstvo izpodbijete,
Vam bom lojalno priznal, da imate prav. Dotlej pa vztraj-
am pri svojem, kar sem po živih pričah in mnogih knjigah
dognal. Kolednik Finžgar.

REŠILCI UGANK V MAJSKI ŠTEVILKI

Za I. nagrado: Sivec Žara, Izobraževalno društvo,
Stična; Samostan Stična, Briški Jože, Šušteršič Franc, Krži-
šnik Tone, dr. Knific Ivan, Bobnar Janez, Bobnar Marija,
Rusjan Gojko, Rakovec Josip, Lipoglavšek Slava, Bajec Fi-
lomena, Jamnik Mila, Kogej France, Skalar Mici, Gostinčar
Fani, Demšar Fina, Jovan Izo, Arko Vojko, Seljak Vojmimir,
Perčič Stanislav, Dobrovolje Janez, Duhovnik Anton, Prezelj
Boris, Obrhan Martin, Mravlje Anton, Krečič Ladislav, Im-
perl Peter, Trebše Alojzij, Jeglič Stanko, Kuhar Lenčka,
Moder Janko, Padar Jože, Šmid Celestin, Čampa Leopold,
Čitalnica ljubljanskih bogoslovcev, Oberstar Tone, Modri-
njak France, Zorec Alojzij, Skubic Anton.

Za II. nagrado: Breznikar Viktor, Drevenšek Franc,
Leskovšek Branko, Zagradišnik Franc, Pajk Janko, Kladen-
šek Jernej, Smasek Emil, Jug Franjo, Jan Lovro, Ličen
Oskar, Zafošnik Jakob, Plestenjak Vera.

Za III. nagrado: Benedičič Jakob, Mohar Štefan.

Izžrebani so bili: Za I. nagrado: Krečič Ladislav,
dijak, Črnuče. — Za II. nagrado: Smasek Emil, Maribor,
Kejžarjeva 9. — Za III. nagrado: Jakob Benedičič, župnik v
pokoju, Stražišče pri Kranju.

R A Z P I S N A G R A D

Nagrade prav tiste, kakor so bile razpisane v januarski
številki. Prosimo pa vse reševalce, ki tekmujejo za II. in
III. (knjižno) nagrado, naj nam ob rešitvi vsak razodene,
katere knjige si želi. Imenik in ceno knjig imate v Kole-
darju Družbe sv. Mohorja.

Sezona za rože je tu — ne pozabite se preskrbeti
s prekoristnimi navodili, ki jih najdete v knjižici:

NAŠE PRIJATELJICE.

Spisal C. Jeglič. Obširna knjiga je bogato ilustrir-
rana. Vez. Din 33.— (44.—), broš. Din 27.— (36.—).

48

BOGOMIR MAGAJNA GORNJE MESTO

Ta živa povest, zajeta iz sodobnega zagrebškega življenja, nam odkriva trpljenje, borbe in ponižanja, pa tudi zablode mladih ljudi, tragiko slovenske služkinje sredi brezsrčnega sedanjega sveta. Povest išče tiste večne božje luči, ki gori na dnu src; čeprav so vsa bedna, z grehi obložena, vendar iščejo resnice, lepote in dobrote, ki je Bog sam. Pisatelj Bogomir Magajna nam je s to svojo najobširnejšo povestjo odkril nov svet. Veliko zanimanje za to delo opravičuje natis v knjigi. Gornje mesto je dotiskano in se dobi po vseh knjigarnah v platno vezano za Din 52,-, broš. Din 36,- (272 strani). Člani Družbe sv. Mohorja dobijo knjigo, ako jo naročijo pri Družbi v Celju, za 25% ceneje.